

”PÅ TAL” OM VITHET

En diskursanalytisk studie om hur socialarbetare, företrädesvis vita, skapar mening om ras och rasism inom socialt arbete.

Camilla Nyroth
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
Socialt arbete
pro gradu-avhandling
våren 2020

HELSINGFORS UNIVERSITET
Statsvetenskapliga fakulteten

”PÅ TAL” OM VITHET: En diskursanalytisk studie om hur socialarbetare, företrädesvis vita, skapar mening om ras och rasism inom socialt arbete.

Camilla Maria Elisabet Nyroth
Pro gradu-avhandling, 101 s., 4 bilagor
Socialt arbete
Våren 2020

Rasism är ett vidsträckt samhällsligt och socialt problem. Inom finskt socialt arbete, är rasism fortsättningsvis en relativt lite studerad fråga. I Finland, där rasism studerats i relation till människor från majoritetsbefolkningen, har man ofta intresserat sig för så kallade extrema ”vita” grupperingar. Det har emellertid hävdats att också så kallade vanliga ”vita” finska människor påverkas av och medverkar till rasism. Avhandlingen intresserar sig för hur socialarbetare, företrädesvis vita, skapar mening om ras och rasism.

Avhandlingen utgår från en förståelse där rasism anses som ett relationellt fenomen, varmed ingen kan skriva sig ut från rasism. Avhandlingen har vidare inspirerats av fältet för vithetsstudier. Att tala om socialarbetarna som företrädesvis vita, är inte att tala om vithet som deras essens, men som ett sätt att synliggöra den (makt)position de intar i relationer av rasism.

Materialet utgörs av sex individuella intervjuer som har granskats med hjälp av ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt. I enighet med den diskursanalytiska traditionen ligger intresset på meningsskapande praktiker, alltså vad som görs med hjälp av språket. Intresset ligger på de sätten hur socialarbetarna talar om ras och rasism. Utifrån de olika sätten socialarbetarna talar om ras och rasism konstrueras diskurser, genom vilka man försöker synliggöra hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism.

Analysen av materialet visade att mening skapades om ras och rasism genom tre diskurser: den ambivalenta, den undvikande och den antirasistiska. Den ambivalenta diskursen konstrueras av en kluvenhet mellan vikten att lyfta fram rasism och viljan att upprätthålla goda relationer med kollegor. I relation till klienter konstrueras kluvenheten mellan vikten att erbjuda rätt sorts stöd men oron att inte kunna göra det. I den undvikande diskursen konstrueras ras till en obetydlig fråga genom betoning på allas likhet och unikheter. Möjlig förekomst av rasism på arbetsplatsen minimeras genom att bortförklara rasismkritik som allt annat än rasism. I den antirasistiska diskursen diskuteras ras i relation till socialarbetarna. Att tala om sig i rasifierade termer synliggör den (makt)position som socialarbetarna intar i relationer av rasism, samtidigt som detta talande kan återskapa (makt)positionen man försöker motstå.

Utifrån analysresultaten kan det konstateras att kampen mot rasism blir viktig samtidigt som kritiskt förstådda sätt att tala kan återskapa rasifierade maktrelationer.

Nyckelord: vithet, rasism, ras, rasifiering, kritiskt socialt arbete, socialkonstruktionism, diskurs, makt

1	INLEDNING	1
2	TEORETISKA OCH BEGREPPSLIGA VAL SAMT TIDIGARE FORSKNING	4
2.1	Vithet – att vända på perspektiv	4
2.1.1	<i>Vithetsstudier och vithet i det sociala arbetet</i>	7
2.1.2	<i>Den normerande och föränderliga finska vitheten</i>	9
2.1.3	<i>Rasism som relationell</i>	13
2.1.4	<i>Risker med vithetsperspektiv.....</i>	14
2.2	Socialt arbete och ett produktivt maktperspektiv	15
2.2.1	<i>Socialt arbete i samtida Finland</i>	15
2.2.2	<i>Ett foucauldianskt inspirerat maktperspektiv</i>	16
2.2.3	<i>Kunskap och makt.....</i>	18
2.2.4	<i>Fallgropar med produktivt maktperspektiv.....</i>	19
3	FORSKNINGSPROCESSEN	21
3.1	Syfte och frågeställning	21
3.2	Om materialinsamlingen	21
3.3	Vetenskapsfilosofiska utgångspunkter och analysmetod	23
3.3.1	<i>Socialkonstruktionism.....</i>	23
3.3.2	<i>Diskursanalys</i>	24
3.3.3	<i>Forskarmedverkan.....</i>	27
3.4	Från material till analys	28
3.5	Etiska utgångspunkter.....	30
4	RESULTAT.....	32
4.1	Den ambivalenta diskursen.....	33
4.1.1	<i>Att 'ta upp rasism' som känsligt och svårt.....</i>	33
4.1.2	<i>"Uppmärksamma" ras som konfliktfyllt och oroväckande</i>	40
4.2	Den undvikande diskursen.....	48
4.2.1	<i>Alla är lika men lika mycket olika.....</i>	49
4.2.2	<i>Rasismkritik som allt annat än rasism</i>	52
4.2.3	<i>Rasism som diskriminering.....</i>	60
4.3	Den antirasistiska diskursen	63
4.3.1	<i>Rasism som okunnighet</i>	63
4.3.2	<i>På tal om den "egna" vitheten</i>	67
4.3.3	<i>Strukturellt socialt arbete som ett ideal.....</i>	73
5	AVSLUTANDE DISKUSSION	77
5.1	Sammanfattning av resultaten	77
5.2	Diskussion av resultaten	80
5.3	Avhandlingens utvärdering.....	82
	KÄLLOR	84
	BILAGOR.....	102

Bilaga 1 INTERVJUGUIDE	102
Bilaga 2 BREV TILL INFORMANTERNA	104
Bilaga 3 SAMTYCKESBLANKETT	106
Bilaga 4 TRANSKRIBERINGSKONVENTIONER	107

1 INLEDNING

Rasism. Ett ord som kommit att centraliseras under 2000-talet allt mer i den finska offentliga debatten, speciellt i kölvattnet av invandringskritiska grupperingars starkare frammarsch (Keskinen, 2009, s. 33–34; Raittila, 2009, s. 67; Rastas, 2009, s. 47–48). I dessa sammanhang har talet lätt svängts till frågor om vem eller vilka är eller inte är rasister (Keskinen, 2009, s. 37; Lehtonen, 2009, s. 110–112). Rasism är dock mer än enstaka rasistiska handlingar. Det handlar om ett vidsträckt samhällsligt fenomen. Om det berättar undersökningar, nyheter och enstaka finländares röster. Till exempel har Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheters diskrimineringsundersökning lyft fram hur människor med afrikansk bakgrund utsätts för mest rasistiska våldsbrott i Finland jämfört med andra EU länder (European Union Agency for Fundamental Rights [FRA], 2018). Nyheter om rasism på arbetsplatsen (Kantola & Pölkki, 2018), på universitet (Siironen, 2020), och på andra diverse offentliga arenor diskuteras allt mer. Samtidigt har allt fler finska ungdomar börjat dela med sig sina rasismupplevelser i sina bloggar (Seikkula, 2015).

Rasism som ett vidsträckt samhällsligt fenomen innebär också att ingen är fri från det. Rasifierade föreställningar om den Andre har sedan länge cirkulerat i vårt samhälle, mycket innan 1990-talets ökade invandring. Maija Urponen (2010, s. 18) påpekar hur ”rasism varit en byggsten av den finska identiteten”. Där var finnar varit föremål för rasism (Ruuska, 2015, s. 211, 217–220), har finnar likaså deltagit i återskapande av rasistiska hierarkier på andras bekostnad (Rastas, 2016, s. 95–97; Vuorela, 2009, s. 21). Rasism kan härmed inte enbart behandlas som en minoritetsfråga (jfr Mulinari, Keskinen, Irni & Tuori, 2009, s. 5) utan bör behandlas som ett samhällsligt problem. Härmed skulle man tro att rasism skulle ha studerats mycket innan 1990-talet, men situationen är dock den motsatta (Puuronen, 2011, s. 34–47). Förvånansvärt lite finns det också forskning om rasism i det sociala arbetet ¹, vilket får mig att fråga, om det sociala arbetet uppfattas som rasismfritt.

¹ Merja Anis (2008) doktorsavhandling *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinat* fortfarande är den enda forskningen jag känner inom socialt arbete som diskuterar rasismfrågor i Finland.

Att förstå rasism som ett vidsträckt samhällsligt fenomen innebär att både så kallade extrema "vita" grupperingar liksom vanliga "vita" människor inskrivs i dess relationer; båda påverkas av och medverkar till rasism (jfr Seikkula, 2019). Härmed kan det anses relevant att vända blicken på områden och grupper som ofta upplevs som utomstående vid rasismfrågor (se t.ex. Lilja, 2015). I denna forskning kommer jag att undersöka hur socialarbetare, företrädesvis vita, skapar mening om ras och rasism i en socialarbetarkontext. Att tala om socialarbetarna som företrädesvis vita, är inte att tala om vithet som deras essens, utan ett sätt att synliggöra den (makt)position som formas för dem i relationer av rasism. Hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism, samt hurdana roller det konstrueras för dem i deras utsagor, kan ses som en väsentlig fråga med tanke på hur talet från en "vit" position ofta kan upplevas som rasneutral av den som upptar positionen (Frankenberg, 1993). Att studera hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism blir fortsättningsvis viktigt utifrån ett perspektiv där vår meningsskapande verksamhet ses vidare skapa olika sätt av varande och vetande (Burr, 2015).

Att vända blicken på grupper som sällan ses som intressanta vid rasismfrågor, kanske i och med deras "vanlighet", har medfört att jag kommit att inkludera ett vithetsperspektiv. Genom ett vithetsperspektiv vill jag inskriva också "vita" människor, inklusive mig själv, "en plats i relationer av rasism" (Frankenberg, 1993, s. 6). Utifrån ett vithetsperspektiv ses ingen befinna sig utanför rasism. Man kan med andra ord inte fransäga sig rasism genom att uttrycka hur man inte är rasist. Vithet bör härmed förstås som något mer än summan av "vita" människor. Genom användning av citationstecken kring avhandlingens rubrik, "*På tal*" om vithet, vill jag synliggöra hur vithet kunde i intervjuerna med socialarbetarna formas till något "bakomliggande"², omkring man kom att skapa mening om ras och rasism.

Mitt egna personliga intresse inför temat är inte heller obetydligt. Som Anna Rastas (2007, s. 14) påpekar kan det just vara forskarens förhållande till forskningstemat som motiverar en framför vissa frågeställningar. Mina arbetsupplevelser inom barnskyddet har synliggjort hur ras och rasism sällan kommer på tals med kollegor eller i arbetsgemenskapen överhuvudtaget. Fortsättningsvis har jag i rollen av gudmor till två

² Se Sara Ahmed (2011, s. 135) för diskussionen om vithet som något "bakomliggande".

bruna barn och som partner i en blandrelation också påverkats av frågor omkring ras och rasism på ett sätt som gjort detta tema mycket personligt.

Avhandlingen uppbyggs så att jag först, i det andra kapitlet, presenterar den teoretiska och begreppsliga referensramen samt den centrala tidigare forskningen. Här kommer jag att argumentera för inkludering av vithet och definiera avhandlingens centrala begrepp; ras, rasism och vithet. Jag diskuterar också i korthet orsakerna för inkludering av ett produktivt maktperspektiv. Tidigare forskning har inkluderats med i den övriga teoretiska samt begreppsliga diskussionen. I det tredje kapitlet presenteras forskningens syfte och de centrala frågeställningarna. Likaså diskuteras materialinsamlingsprocessen. Vidare presenteras forskningens vetenskapsfilosofiska förankringar och analysmetoden, var jag också diskuterar min egen medverkan i själva avhandlingsprocessen. I kölvattnet, ger jag en kort översikt över hur den egentliga analysen av intervjumaterialet gått till. Kapitlet avslutas i etiska reflektioner. Det fjärde kapitlet består av själva analysen. I det femte och avslutande kapitlet presenteras och diskuteras avhandlingens resultat. Avhandlingens genomförbarhet diskuteras avslutningsvis.

2 TEORETISKA OCH BEGREPPSLIGA VAL SAMT TIDIGARE FORSKNING

Detta kapitel består av två olika delar. I det första underkapitlet presenteras och diskuteras vithet och dess betydelse för avhandlingen. Det andra underkapitlet ägnas för det produktiva maktperspektivet. Diskussion om centrala begrepp och exempel från central tidigare forskning har inkluderats i respektive underkapitel.

2.1 Vithet – att vända på perspektiv

Kultur har blivit ett rumsrent sätt att kategorisera människor och begreppsliggöra sociala problem, likaså lösningar. Kulturbegreppet har också kommit allt mer att dominera samhällsdebatten i Europa. (Lentin, 2005.) Alana Lentin (2014, s. 1271) har beskrivit denna förändring som den kulturella svängen. Den ökade invandringen sedan början av 1990-talet har också aktualiserat tal om kultur, speciellt mångkulturalitet i Finland (Huttunen, Löytty & Rastas, 2005, s. 16–17), vilket kan hävdas ha påverkat socialt arbete. Den förändrade samhälleliga situationen i Finland under början av 1990-talet kom att betyda nya utmaningar varmed det krävdes nya tillvägagångssätt, också i det sociala arbetet. Kulturkompetens formades till en sådan praktik med avsikt att besvara nya frågor som den ökade kulturella diversiteten gett upphov till. (Huttunen, et al., 2005, s. 23–24.) Kulturkompetens kom att begreppsliggöras som en form av färdighet för de professionella att möta flyktingar och deras behov (Valtonen, 1999), samtidigt som den kom att etablera sig som ett allt mer vedertaget tillvägagångssätt, också inom social-och hälsovården (Clarke, 2003).

Kulturkompetens kan dock skapa en falsk tro ”om tricks och knep med hjälp man kan klara av den nya situationen på ett smidigt och behärskat sätt” menar Laura Huttunen et al. (2005, s. 23). Kulturkompetens har kommit att möta kritik inuti socialt arbete. Masoud Kamali (2002) från Sverige har redan på början av 2000-talet varnat över kulturkompetensens risker. Han har kritiserat perspektivet för att förstärka essentialistiska förklaringsmodeller vilka riskerar genom överbetoning av kultur förbise vikten av andra sociala kategoriers betydelse i klienters liv. (Kamali, 2002.) Sabine

Gruber (2016, s. 89), likaså från Sverige, menar åter att kulturkompetens har kommit att begreppsliggöras ”både som en form av praktik men också som en lösning” för att handskas med en kulturellt diverse klientkrets. Gruber (2016, s. 90) förhåller sig kritiskt till begreppet och har påpekat att kulturkompetens utgår från antagandet ”att det existerar kulturella skillnader som måste överbyggas, översättas eller förklaras”. Philomena Harrison och Beverley Burke (2014, s. 77–78) hävdar att, eftersom kulturkompetens utgår från antagandet att rasistiska praktiker beror på missförstånd av att klienters kultur, gör det lite eller inget för att tackla personlig och institutionell rasism inom socialarbete i Storbritannien.

I kölvatten till denna kritik har man börjat tala allt mer om mellankulturellt kunnande där man övergett synen på kultur som något som andra framom vissa andra har. Man har börjat diskutera till exempel hur finskt socialt arbete som praktik och utbildning bör möta och besvara på de utmaningar som ett allt mer kulturellt och etniskt mångkulturellt samhälle skapar. (Katisko, 2016; Metteri, Forsman, Heinonen & Laakso, 2016.) I dessa diskussioner poängteras allt starkare att socialarbetare, speciellt från majoritetsbefolkningen, borde uppmärksamma sin kultur och kritiskt reflektera över hur den mår påverka på praktik samt beslut (Katisko, 2016; Metteri et al., 2016, s. 30–31).

Utvidgande av kulturbegreppet är välkommet. Erkännande att alla har en kulturell bakgrund kan bana vägen mot andra perspektiv och diskussioner, men att hålla fast vid kultur i tal om rasism kan snarare lägga en grund för rasism. Kulturbegreppet gör lite menar Lentin (2005, s. 394), ” för att ifrågasätta idén om mänsklighetens hierarkiska organisering.” Om vi fortsätter att tala om rasism genom kulturbegreppet förstärks tron att också de sociala problemen ligger i kulturell diversitet varmed lösningarna på dessa problem blir kulturella (Lentin, 2014). Inom internationell litteratur omkring socialt arbete har till exempel Pon Gordon (2009) beskrivit kulturkompetens som en form av ny-rasism som möjliggör att man kan fortsätta använda ett rasifierat språk utan att ge sådant intrycket, speciellt i relation till ”icke-vita” människor.

För att kunna diskutera rasismen som just rasism kräver finsk rasismforskning andra begrepp (Rastas 2007, s. 137), och ett av dem är ras. Ras har varit tabubelagt i Finland i och med sin historiska barlast (Rastas, 2005, s. 148) vilket är en av anledningarna till varför det ofta censurerats i forskning (se Cowlishaw, 2000), till exempel genom

användning av mindre laddade begrepp, som etnicitet (se Antikainen, 2010). Genom undvikande av rasbegreppet har man tänkt kunna motstå rasism (Hübinette & Tigervall, 2009). Under senare år har allt fler nordiska postkoloniala forskare kommit att tala för användning av ras (se Hübinette, Hörnfeldt, Farahani & Rosales, 2012; Keskinen & Andreassen, 2017). Genom inkludering av ras blir det lättare att både tala om rasismupplevelser (Rastas, 2005, s. 148) men också utmana rasism (Lentin, 2014, s. 1275) samt rashierarkier som formar mänskliga relationer (Hübinette, et al., 2012, s. 16).

Jag vill understryka att när jag använder rasbegreppet i denna forskning så innebär det ingen essentialistisk och biologisk kategori utifrån människor skulle kunna uppdelas i hierarkiskt ordnade distinkta grupper. Föreställningen om olika ”människoraser”, som rasläran grundat sig på, har senare totalt avvisats som en historisk produkt utan några vetenskapliga grunder. (Miles & Brown, 2003). Trots att ras har beskrivits som ett av modernitetens påhitt (Goldberg, 1993), påverkar föreställningar om ras hur olikheter människor emellan fortfarande konstrueras och görs betydande, härmed kan ras ses ha ett analytiskt värde för forskning, hävdar Robert Miles (1984). Med ras förstår jag en socialt konstruerad kategori som bär med sig olika materiella effekter för människor, beroende hur de rasifieras (Frankenberg, 1993; Miles & Brown, 2003).

Diana Mulinari et al. (2009, s. 3) påpekar att speciellt inom nordiska genusstudier och feministisk forskning har ras behandlats som en marginell fråga och oftast relevant vid studier beträffande den Andre. bell hooks, amerikansk författare, feminist och politisk aktivist har vidare påpekat hur ras alltid verkar bli en fråga om den Andre ”som är inte vit; den är svart, brun, gul, röd och även violett” (hooks, 1990, s. 94.) Härmed anser jag det viktigt att inkludera ras i en studie med socialarbetare, företrädesvis vita, för att poängtera att de också intar en rasifierad position (jfr Dyer, 1997, s. 3).

Att beskriva socialarbetarna som företrädesvis vita innebär härmed inte att de skulle vara givet ”vita”, utan det handlar om relationella processer genom olika föreställningar om ras görs betydelsefulla. Med andra ord är ras något som görs än något givet. Denna process har i forskningslitteratur kommit att gå under namnet rasifiering. Jag utgår från Robert Miles och Malcolm Browns (2003) definition på rasifiering. Rasifiering innebär enligt dem en relationell process där vissa kroppsliga, imaginära eller synliga,

kännetecken görs betydelsefulla och tillskrivs olika innebörder genom individer indelas i vissa distinkta grupper. Vilka dess kännetecken är varierar i olika tider och på olika platser. (Miles & Brown 2003, s. 99–103).

Genom synliggörandet av socialarbetarnas rasifierade position lyfts vithet fram, som utgör ett centralt begrepp och perspektiv för denna avhandling. Genom inkludering av vithet kommer man inte endast att inskriva ”vita” människor en plats i relationer av rasism, men också synliggöra att, ”vithet ofta fungerar som en osagd norm mot ‘andra’ blir mäta och definierade, som formar hierarkier inte enbart bland människogrupper men också livsformer” (Keskinen & Andreassen, 2017, s. 66). Genom inkludering av vithet kan blicken vändas mot ”vita” grupper men också på normsystem som inkluderar vissa krav och ideal.

Till följande diskuterar jag kort fältet för vithetsstudier och vithetsbegreppet. Därefter diskuteras vithet i relation till ras och rasism utifrån de begreppsliga och teoretiska diskussionerna centrala för avhandlingen. Avslutningsvis reflekterar jag över de potentiella riskerna ett vithetsperspektiv kan innebära.

2.1.1 Vithetsstudier och vithet i det sociala arbetet

Vithetsstudier, i vissa fall också refererat som kritiska vithetsstudier, är ett forskningsfält med rötter i USA. Vithetsstudier som ett fält etablerade sig under 1990-talet. Uppkomsten av detta nya raskritiska perspektiv möjliggjordes tack vare de tidigare kritiska positionerna. Speciellt de svarta amerikanska feministrörelsernas kritik över universellt syskonskap synliggjorde hur speciellt ras och rasifierade positioner spelar in i återskapande av maktstrukturer och ojämlikhet, vilket kom att ifrågasätta tanken om kvinnors jämlika förtryck inom patriarkat. Det gjordes också allt mer synligt hur vita medelklasskvinnor trots förtrycket av patriarkatet samtidigt kom att åtnjuta rasprivilegier, vilket bidrog till framväxten av fältet vithetsstudier. (Griffin & Braidotti 2002, s. 221–222.)

Vithetsstudier har sedan 1990-talet kommit att utvecklas till ett transdisciplinärt forskningsfält där vithet också kommit att begreppsliggöras på varierande samt motstridiga sätt (Garner, 2006). Många verksamma forskare inom fältet delar dock

synen där vithet beskrivs ofta, som en osynlig och omarkerad socialt och historiskt konstruerad norm med materiella effekter, som manifesterar sig i form av privilegier men också i form av förtryck, människor och människogrupper emellan (se Dyer, 1997; Frankenberg, 1993). Vithetsstudiers mål kan påstås ligga i att nedmontera rasism för att motverka återskapande av ojämlika maktrelationer människor emellan. Fältet kan härmed beskrivas vara djupt engagerad i politisk aktivism. (Frankenberg, 1993; McWhorter, 2005, s. 534.)

Vid det här laget, bör det påpekas att vithet har diskuterats långt innan etablerandet av fältet för vithetsstudier (se Levine-Rasky, 2013, s. 4), och har applicerats också i forskning, utanför fältet vithetsstudier; som i det sociala arbetet (Jeffrey, 2005; Walter, Taylor & Habibis, 2011; Williams & Parrot, 2014). Ett vithetsperspektiv lämpar sig väl för det sociala arbetet i och med att den överensstämmer med dess centrala värde; att främja social rättvisa (International Federation of Social Work [IFSW], u.å).

Fortsättningsvis anser jag att, vithetsperspektivet passar väl denna avhandling, som har sin utgångspunkt i det kritiska sociala arbetet (Chambon, Irving & Epstein, 1999; Constance-Huggins, 2019; Healy, 2000), eftersom det hjälper att vända på perspektiv och därmed ifrågasätta det självklara.

Inom socialt arbete har vithet tillämpats speciellt inom internationell socialt arbete forskning, speciellt i engelsktalande länder som till exempel Storbritannien och Australien. Vithet har i dessa sammanband använts speciellt i relation till socialt arbete utbildning. Forskare i socialt arbete Dharman Jeyasingham (2011) påpekar att intresset har främst gällt frågan hur socialarbetarutbildningen genom återskapande av normativa praktiker deltar i återskapande av vithet. Enligt Jeyasingham har man inom dessa forskning, trots ett försök att etablera ett kritiskt perspektiv, ofta kommit att objektifiera vithet och ignorera betydelsen av de sociala maktrelationerna genom vithet återskapas men likaså kan motstås. (Jeyasingham, 2011, s. 672–675.)

Vithet har också utnyttjats i *indigenous* socialt arbete för att ta bevara på de redan existerande lokala kunskaperna men också för att utveckla nya (Jenkins, 2016). Antirasistiskt socialt arbete har likaså använt vithet i sin kunskapsproduktion för att framkalla andra perspektiv (Yee, 2005). *Anti-Racist Social Work: A Challenge for White Practitioners and Educators* skriven av Lena Dominelli (1997), tillhör ett av de

betydelsefullaste antirasistiska verken inom socialt arbete. Trots att Dominelli inte utgått från fältet vithetsstudier i sig, är hennes verk fortfarande en viktig referens inom socialt arbete. Målet i verket är att utveckla antirasistiska strategier för att skapa ett mer kritiskt förhållningssätt till det sociala arbetets emanciperade målsättningar. En central utgångspunkt är att socialt arbete praktik och kunskapsproduktion kan trots sina goda mål komma att upprätthålla och förstärka institutionell och strukturell rasism i det vardagliga arbetet. Dominelli (1997, s. 125) påpekar hur alla vita människor, underförstått vita socialarbetare, är involverade i vidmakthållande av rasism i någon form, om inte avsiktligt, så genom deras oavsiktlig samverkan med institutionell och kulturell rasism.

2.1.2 Den normerande och föränderliga finska vitheten

I och med att vithet som begrepp har hämtas hit från annat håll gör det i vissa fall användningen av begreppet utmanande i denna avhandling. Vithet som begrepp, vilket redan i korthet diskuterats i det tidigare, har utvecklats i en annan samhällspolitisk kontext varmed den inväver spår från tidigare användningssammanhang och sociala relationer. Som Ruth Frankenberg (1993, s. 236), ofta refererad som pionjär inom vithetsstudier, påpekar ” förändras vithet över tid och rum” och bör därmed förstås som en ”komplex konstruerad produkt av lokala, regionala, nationella och globala relationer, förr och nu”. Där vi kan tala om en särskild nordisk vithet, som skiljer sig från andra vitheter utanför Norden (Garner, 2014, s. 412), så får vitheten likaså lokala betydelser inom de nordiska länderna (se Hübinette & Lundström, 2011; Jensen, 2012), såtillvida att vi också kan tala om en finsk vithet. Till följande synliggör jag hur vithet tillämpats i Finland.

I Finland har Anna Rastas (2007, s. 132) påpekat att, ”vithet som finnarnas och det finska samhällets ’egenskap’ ” har tagits som en oreflekterad ”utgångspunkt som sällan ifrågasatts.” Forskning talar om att normativa föreställningar om finskhet fortfarande inväver idéer om vit hudfärg och vissa normativt föreställda ”finska” yttre attribut som ansiktsdrag (Ruohio, 2017; Toivanen, 2014). Också särskilda idéer om könens jämlikhet (Tuori, 2009) samt finsk kultur (Hiitola, 2015) invävs i normativa föreställningar om finskhet.

Finsk vithet är dock inte statisk utan den är högst föränderlig. Finnarnas vithet var ännu på början av 1950-talet en omstridd sak (Urponen, 2010, s. 99–100), och bara något sekel tillbaka kategoriserades finnar som inte riktigt vita i relation till vita européer (Ruuska, 2015, s. 211–228). Finska vitheten bör härmed förstås som en produkt av rasifieringsprocesser. Det handlar framförallt om mellanmännsliga verksamheter, vilket synliggör att den finska vitheten, trots normerande, är lika mycket föränderlig och framför allt flexibel, med andra ord varierar den i olika tider och kontexter. Johanna Leinonen och Mari Tolvanen (2014) talar om rasifierad o/synlighet för att synliggöra rasifieringsprocessens komplexitet. De menar att synlighet och/eller osynlighet i relation till vithet är ingen binär fråga men snarare bör förstås som en process där människor intar olika positioner i ett kontinuum. (Leinonen & Toivanen, 2014, s. 161–162.) Jag kommer framöver att använda både begreppen osynligt rasifierade men också företrädesvis vit och ”vit” då jag hänvisar till socialarbetarna för att synliggöra den (makt)positionen de intar i rasifierade relationer.

Den finska vitheten bör förstås som socialt konstruerad och inte på något vis ontologiskt given. Också den normerande finska vitheten är inte bara något som människor måste förhålla sig till, utan snarare bör den förstås vara ett föremål för både förhandlingar och kamper. (jfr Sewell, 1992.)

För att den finska vitheten skulle kunna fungera på normerande vis krävs det likaså att dessa föreställningar återskapas i vardaglig mänsklig verksamhet (jfr Sewell, 1992). Salla Tuori (2009) har i sin doktorsavhandling visat hur föreställningar av finskhet och speciellt om ”den starka finska kvinnan” fungerade som en kulturell norm mot ”invandrarkvinnor” mättes och definierades mot vilket vidare kom att förstärka bilden av ”den starka finska kvinnan”. Dessa föreställningar kom vidare att påverka hurdan service vissa ”invandrarkvinnor” framom andra kom att erbjudas. ”Invandrarkvinnor” som kulturellt upplevdes som mest avlägsna från den finska kulturen upplevdes också ofta vara i större behov av träning i könsens jämlikhetsfrågor uppmärksammas det i studien (Tuori, 2009, s. 203). Hurdana föreställningar som skapas och återskapas om finskhet är inte obetydligt i och med att dessa föreställningar är alltid sammanflätade med sociala processer. Frågan hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism kan härmed ses viktig i och med att dessa meningsskapande verksamheter kommer vidare att stöda viss sorts handling samtidigt som det försvårar en annan. (se Burr, 2015).

I och med att vithet är ett ännu relativt lite studerat forskningsområde i Norden (Garner, 2014, s. 410; Loftsdóttir & Jensen, 2012, s. 7), och särskilt inom socialt arbete, har jag upplevt Frankenberg's teoretisering om vithet till stor hjälp, vilken jag kommer också att stöda mig på i analysen. Trots att vithet kan anses som en importvara upplever jag Frankenberg's teoretiseringar som användbara för min avhandling med tanke på att den finska vitheten också är en produkt av globala relationer (Frankenberg, 1993). Där den finska vitheten kan uppfattas som särskild har den också likheter med andra vitheter eftersom föreställningen av finskhet ansluter sig till bredare idéer om västerländskhet och därmed vithet (Keskinen, 2014).

Frankenberg (1993, s. 1) ser vithet som en kombination av tre fenomen. För det första ser hon vithet som en plats för strukturella fördelar som rasprivilegier. Rasprivilegier, också kallade vithetsprivilegier, kan förstås som att man som osynligt rasifierad slipper tänka på ras och dess effekter på ens liv. Vithetsprivilegier kan härmed förstås som en materiell effekt av vithet. För det andra blir vithet en utblicksposition, alltså en position varifrån "vita" människor ser på sig själva och omvärlden. Vithet som en utblicksposition utgår från tanken att våra kunskaper om världen, oss själva och andra i någon mån är socialt situerade och därmed begränsade (Harding, 1993). Det kan till exempel betyda att man som rasligt privilegierad slipper tänka på hur rasism formar andras samt ens eget liv eftersom rasismens effekter kan verka osynliga (Rastas, 2009, s. 59). För det tredje handlar vithet om normativa kulturella praktiker. Kulturella praktiker kan förstås som aktiviteter vilka uppfattas som rasneutrala och därmed normativa (Frankenberg, 1993, s. 194).

Jag vill fördjupa förståelsen av Frankenberg's (1993) teoretiska uppdelning av vithet genom Amanda E. Lewis (2004, s. 634) definition på vithet. Lewis beskriver vithet som "en skiftande sammansättning av praktiker och betydelser som upptar den dominanta positionen i en viss raslig formation och som framgångsrikt lyckas att ta upp tomma områden av 'normalitet' i vår kultur". Vithet utifrån Lewis definition bör efter allt ses inte bara som betydelser (diskurser) men också praktiker, former av göranden. För att låna Frankenberg kan dessa betydelser (diskurser) ses skapas från vissa ståndpunkter varifrån vi ser på oss själva och andra samt världen. Vithet innebär också praktiker som kan förstås som, vad Frankenberg kallar för, kulturella praktiker. Dessa betydelser och praktiker formas dock inte i ett vakuum men i något som Lewis kallar för raslig

formation, alltså genom relationella processer. Då vissa betydelser börjar genom repetition börjar normaliseras kommer de också att stöda vissa former av praktiker men inte andra. Genom tid blir vissa betydelser och praktiker uppfattade som normala och vanliga så till vida att man "glömmer" hur de efter allt också är en produkt av vissa maktrelationer.

2.1.2.1 Företrädesvis vita?

Jag har beskrivit socialarbetarna huvudsakligen i termer som företrädesvis vita trots att också osynligt rasifierad och "vit" är begrepp jag använder i avhandlingen. Jag anser att företrädesvis vita trots allt också är ett lämpligt sätt att beskriva socialarbetarna i och med att de vanligen är rasifierade som osynliga. Under intervjuerna kunde socialarbetarna också använda "vit" för att beskriva sig i rasifierade termer. Användningen av begreppet företrädesvis vit erkänner samtidigt faktumet att också nån som vanligen rasifieras som osynlig kan i vissa kontexter rasifieras som synlig.

Socialarbetarna kan dock inte förstås enbart utifrån rasifierade termer. Utifrån ett intersektionellt perspektiv formas människors upplevelser inte enbart genom en social kategori men i skärningspunkten av kategorier (Byrne 2015, 1). Utifrån ett intersektionellt perspektiv bör socialarbetarna förstås som en komplexgrupp. De skiljde sig åt till exempel i ålder.

Där var det blir viktigt att förstå socialarbetarna som en komplex grupp blir det likaså viktigt med tanke på forskningens utgångspunkt i rasismfrågor att hänvisa till dem som företrädesvis vita. Valet att behandla socialarbetarna uteslutande utifrån ras kan förstås som analytiskt (se Best, 2003, s. 899). Samtidigt kan det anses viktigt att betrakta socialarbetarna enbart utifrån ras i och med den (makt)position de intar i rasifierade relationer i och med brist på socialt arbete forskning om normativa grupper och deras meningsskapande verksamhet (Fahlgren & Sawyer, 2005, s. 101).

2.1.3 Rasism som relationell

Det är viktigt att definiera rasism (Puuronen, 2011, s. 48–49). Jag utgår från ett perspektiv där rasism förstås som komplex, mångdimensionell och föränderlig (Goldberg, 1993). Jag definierar rasism varken enbart i individuella eller strukturella termer i och med att rasism inte kan reduceras till enstaka individers dåliga beteende eller till abstrakta strukturer (Goldberg, 1993, s. 92–93). Goldberg (1993) definierar rasism som något som inväver diskursiva samt sociala processer och som leder till exkludering av människogrupper och inkludering av andra baserat på idéer av ras som tar sig i uttryck i varierande skepnader. Ras har kommit att ta sin skepnad till exempel genom etnicitet, kultur och nationalitet (Huttunen 2005, 132–135).

Jag anser också Philomena Esseds begrepp om vardagsrasism som användbar. Vardagsrasism innebär ett perspektiv där rasism inte bara förstås som en ideologi, struktur eller process utan istället som en sammanflätning av individuell med strukturell rasism (Essed, 2002; Essed, 2005). Essed (2002, s. 177) påpekar att, vardagsrasism är rasism men all rasism är inte vardagsrasism. Begreppet vardagsrasism hänvisar ofta till vardagliga och familjära processer, tillsynes harmlösa mikroorättvisor som blickar, attityder och beteenden, som rutinernas och normaliseras till självklara praktiker. Det är genom dessa normaliseringsprocesser som ojämlika maktförhållanden människor emellan kan upprätthållas och återskapas. (Essed, 2002, s. 190; Essed, 2005, s. 74–77, 80.)

Vidare blir en relationell förståelse av rasism viktig. Genom att förstå rasism som relationell invävs rasismens två skilda men intimt kopplade materiella effekter ihop. Där rasism skapar förtryck och exkludering kommer den samtidigt att forma fördelar i form av vithetsprivilegier och makt. (Levine-Rasky, 2013, s. 14.) Att förstå rasism som relationell kommer, som redan tidigare uttalat, att hjälpa tillskriva dem som slipper rasism och snarare privilegieras av den, en plats i relationer av rasism (Frankenberg, 1993, s. 6).

En relationell syn på rasism utgår från en integrerad förståelse av individ och strukturer vilket synliggör hur förtryck men likaså privilegier är något som görs och kan inte tas för givet. Iris Marion Young (2002, s. 54–55) påpekar att för varje förtryckt grupp finns

det en annan grupp som är privilegierad i förhållande till den förtryckta gruppen. Förtryck beskrivs av Young som,

de orättvisor som vissa grupper drabbas av till följd av ofta omedvetna föreställningar och beteendemönster bland vanliga, hyggliga medmänniskor i vardagliga möten, i medier och kulturella stereotyper, i kontakten med byråkratiska strukturer och hierarkier och på de olika "marknaderna" - det vill säga mitt i det alldagliga, vardagliga livets göranden och låtanden. (Young, 2002, s. 54)

Vi är med andra ord alla delaktiga i maktstrukturer oavsett om vi ville det eller inte. Vi är likaså delaktiga av återskapande och upprätthållande av förtryck samt privilegier. Maktstrukturerna kan ses vara en del av vår vardag som uttrycker sig i krav och ideal utanför oss men som samtidigt formas av oss genom vardagliga praktiker, mellanmänniska möten och genom våra institutioner. (Mattsson, 2015, s. 35–36.)

2.1.4 Risker med vithetsperspektiv

Det är inte helt oproblematiskt att utgå från ett vithetsperspektiv. Suvi Keskinen och Rikke Andreassen (2017, s. 65) poängterar hur man i Norden traditionellt velat centralisera icke-vita perspektiv i forskning för att synliggöra hur rasifieringsprocesser formar olikhet och hierarkier. En avhandling som denna där man intervjuat människor som intar en normerande position, som företrädesvis vita socialarbetare, återstår risken att vithet som norm åter centraliseras (Keskinen & Andreassen, 2017, s. 65). Den brittiska kultur- och samhällsteoretiker Sara Ahmed (2011) förhåller sig vaksam till forskningsmål vars uppgift blir att synliggöra vithet för att sedan nedmontera dess normerande position och makt. Ahmed (2011, s. 201) menar att detta mål endast verkar rimligt för dem som den är osynlig för från första början, underförstått rasifierade osynliga. Vithet kan enligt Ahmed (2011, s. 202–203) i värsta fall omvandlas till ett objekt som formas till en kärleksdiskurs som endast återskapar vithet som ett ideal istället att ifrågasätta den.

Jag erkänner riskerna som ett vithetsperspektiv kan innebära. I enighet med andra forskare anser jag att vithet kan hjälpa till att framkalla andra perspektiv och inkluderar

grupper som sällan studerats i relation till rasism. Inkludering av vithet betyder att det blir också viktigt att förbinda sig till antirasistiska utgångspunkter (Frankenberg, 1993, s. 235). En antirasistisk utgångspunkt innebär att man inte enbart synliggör men likaså ifrågasätter vithetens norm (Keskinen & Andreassen, 2017, s. 66). Att synliggöra vithet kan anses innebära att man inte enbart synliggör vithet som norm men också dess flexibilitet, föränderlighet samt kontextbundenhet genom att lyfta fram motberättelser, eller motstånd som det också heter (Gallagher, 2000, s. 86 i Lilja, 2015, s. 34).

2.2 Socialt arbete och ett produktivt maktperspektiv

I detta andra underkapitlet diskuteras det produktiva maktperspektivet. Först ges en kort inblick i den samtida kontexten var det sociala arbetet utförs varefter jag presenterar det produktiva maktperspektivet. Avslutningsvis presenteras kritiska synpunkter beträffande användningen av perspektivet.

2.2.1 Socialt arbete i samtida Finland

Socialt arbete kan beskrivas som en global verksamhet, lokalt präglad av historiska och kulturella villkor (Meeuwisse & Swärd, 2016, s. 29). Socialt arbete görs runt om i världen i olika samhällen och sammansättningar men det kan ses förenas av sin funktion, nämligen att lösa sociala problem. Denna funktion förverkligas i den finska kontexten i välfärdsstatens organisatoriska ramar, som i kommunens socialtjänst och andra relaterade enheter. (Raunio, 2009, s. 197.)

Socialt arbete, i synnerhet socialt arbete som utförs i kommuner, har starka band till det offentliga servicesystemet varmed det kan beskrivas som en form av administrativ verksamhet (Raunio, 2009, s. 210). Som en administrativ verksamhet är socialt arbete inte enbart redovisningsskyldig gentemot klienten men också gentemot organisationen och samhället i stort (Juhila, 2009a). I och med sociala arbetets redovisningsskyldighet kan dess verksamhet anses införliva både hjälp och kontroll element. Det här är en av orsakerna varför socialt arbete kommit att talas om som Janusansikte (se Epstein, 1999, s. 8).

Som samhällelig verksamhet måste socialt arbete motivera och påverka människor att ta till sig samhällets normativa perspektiv. Socialt arbete kan också motstå dessa kontrollåtgärder och istället hjälpa människor i utsatta situationer genom att ifrågasätta de rådande samhällsförhållanden och på detta vis komma skapa förändring. (Epstein, 1999, s. 8–9.) Denna dissonans mellan hjälp och kontroll menar Laura Epstein (1999, s. 9) är inneboende i det sociala arbetets verksamhet.

Nyliberalismens allt starkare frammarsch med sina lovord om förminskade förvaltningskostnader och ökad effektivitet påverkar på det sociala arbetets verksamhetsmiljö (Kamali & Jönsson, 2018). I en tid där välfärdsstaten försvagas genom att bli allt mer marknadsinriktad kan det sociala arbetets uppgift, att frambringa social förändring och sammanhållning, ses bli allt betydelsefullare (Kamali & Jönsson, 2018, s. 2, 6). Det sociala arbetets fragmentering och ökad arbetsbörda (Marjanen, Spolander & Aulanko, 2018, s. 82) kan göra försvåra de enstaka socialarbetarnas möjlighet att erbjuda något annat än individuella lösningar på strukturella problem (Kamali & Jönsson, 2018, s. 12).

I den neoliberal tiden skulle ett allt mer kritiskt socialt arbete vara mer än välkommet (Kamali & Jönsson, 2018, s. 11). Det kunde innebära både ett reflektivt förhållningssätt inför verksamheten (Dominelli, 2009, s. 72) likaså som inkludering av ett produktivt maktperspektiv. Ett produktivt maktperspektiv skulle kunna hjälpa att inse hur makt är konstant närvarande i det sociala arbetet och hur det utövas alltid av någon oberoende om man är medveten eller inte (Niemi, 2013, s. 31).

2.2.2 Ett foucauldianskt inspirerat maktperspektiv

Makt är en dimension av det sociala arbetet (Svärd & Starrin, 2016) men eftersom att makt har traditionellt uppfattats inom socialt arbete som något dåligt och ont har man velat utrota det. Speciellt inom kritiskt socialt arbete har makt traditionellt kommit att beskrivas som något som de professionella har och klienterna saknar. Genom att göra sig bort med makten har man antagit kunna öka jämlikhet mellan professionella och klienter. Tanken att professionella skulle kunna överge makten, som de antas ha i och med sin yrkesstatus, till klienter har utgjort en central utgångspunkt för det kritiska sociala arbetet. (Healy, 2000, s. 71–73.)

En negativ syn på makt förstår makt i repressiva termer: den förhindrar, dikterar och förmedlas enbart av medvetna beslut (Hörnqvist, 2012, s. 32–35). Den produktiva synen på makt som ofta refereras till som den foucauldianska maktsynen grundar sig på den inflytelserika franska filosofens Michel Foucault´s (1926–1984) perspektiv. Utifrån den foucauldianska maktsynen skall makt inte ses som ont eller gott men istället som en dimension av den sociala verkligheten. Makt förstås enbart inte som repressiv, något som drar gränser och dikterar mellan tillåtet och otillåtet, men som något produktivt; som något som producerar.

Att förstå makt i produktiva termer innebär att den ”producerar saker, förorsakar lust, frambringar kunskap och producerar diskurser” (Foucault, 1987, s. 59 i Hörnqvist, 2012, 59). Individens förstås varken som mäktig eller maktlös, men snarare som någon som utövar men också utsätts för maktens effekter (Svärd & Starrin, 2016, s. 394). Makt kan inte tillskrivas någon, vilket betyder att makt snarare utövas än ägs. Foucault själv tillskrev makten varken institutionen, staten eller någon struktur lika lite som någon individ eller dominerande grupp av individer (Foucault, 2002, s. 102–104). Utifrån ett produktivt maktperspektiv följer att makten är överallt, inte därför att den omsluter allt, men därför att den skapas överallt. Härmed kan makten inte lokaliseras till någon i och med att makt inte anses ha någon mittpunkt. (Foucault, 2002, s. 103.)

Vad kan ett produktivt maktperspektiv innebära för denna avhandling då? Istället att tänka på makt som gott eller ont, vilket vore anti-foucauldianskt då Foucault snarare försökte dekonstruera denna binärism, vore det mer värdefullt att fundera på makten som en relationell verksamhet med positiva och negativa effekter (Svärd & Starrin, 2016, s. 394). Detta betyder att maktanvändning i sig som handling är inte negativt eller positivt men de effekter som denna handling producerar kan definieras som positiva eller negativa. Inom socialt arbete kan till exempel de former av maktanvändning som förlänger klientens egenmakt förstås som positiva i och med deras positiva effekt för klienten, (Healy, 2000, s. 111).

En produktiv syn på makt hjälper vidare att släppa taget om tanken att någon äger makten. Makt utövas av alla, från alla positioner, vare sig förtryckt eller privilegierad (Foucault, 2002, s. 104). En produktiv maktsyn bortser inte från asymmetriska maktrelationer som den mellan socialarbetare och klient. Socialarbetare har en annan

position att utöva makt till skillnad från klient. (se Pohjola, 2002, s. 42–48). På grund av socialarbetarens myndighetsposition kommer verkningarna av deras maktanvändning vara tyngre. Essed (2002, s. 184) poängterar att ju mer aktörerna har tillgång till makt i systemet desto tyngre blir konsekvenserna av de rasistiska praktikerna.

2.2.3 Kunskap och makt

Utifrån den foucauldianska maktsynen är makt och kunskap odelbara. Enligt Foucault förstärker de varandra, vilket betyder att alla förhoppningar om att skapa en kunskap, fri från makt, är en illusion (Hörnqvist, 2012, s. 98). Omvänt innebär det att maktutövning skapar kunskap (Hörnqvist, 2012, s. 100). Synen om maktens och kunskapens odelbarhet kan också ses innebära ett behov att problematisera sociala arbetets kunskapsgrund (jfr Keskinen, 2004, s. 25). Kunskap i det sociala arbetet skapas alltid i relation till sin kontext varmed kunskapen aldrig kan ses vara värdeneutral (se Payne, 1999). Kunskapen som skapas i socialt arbete har kritiserats över sin västliga dominans, som marginaliserar andra former av lokala kunskaper (se Askeland & Payne, 2006).

Alla kunskaper har dock inte samma värde. Vissa kunskaper förstärks och etableras på andra kunskapers bekostnad. Till exempel har socialarbetare i och med sin professionella status i relation till klient en starkare definitionsmakt över konstruktion av problem. Hur problem konstrueras är inte likgiltigt. Då någon konstruktion får ett starkt fotfäste kommer den ofta att konstrueras som grund för verksamheten vilket vidare kommer att marginalisera andra perspektiv. (Jokinen, Juhila & Pösö, 1995, s. 21–22.) Med andra ord konstrueras viss sorts kunskap också viss sorts handling som mer möjlig eller mer tänkbar än en annan form av handling. Härmed kommer också den konstruerade kunskapen att upprätthålla vissa handlingar framom andra (Burr, 2015, s. 5).

När det kommer till kunskap om rasism i det finska sociala arbetet visar forskning att rasism sällan avbildas som en förklarande faktor för klienters problem (Anis, 2008). Merja Anis (2008) har i sin doktorsavhandling, *Sosiaalityö ja maahnamuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*, diskuterat rasismfrågor. Studien visar att rasism inte brukar uppmärksammas inom det finska barnskyddet. Även i fall där barnens kommentarer innehåller tydliga vinkar om

rasismupplevelser brukar socialarbetares tolkningar domineras av vanligare förklaringsmodeller än rasism som till exempel inlärningsvårigheter eller brister i uppfostran (Anis, 2008, s. 98). Enligt Anis (2008, s. 87) kan det att rasism inte ingår i vanliga förklaringsmodeller hänga ihop med att socialarbetarna som intervjuades för studien var finska professionella (se ”vita”, eget tillägg). Majoriteten av socialarbetarna upplevde inte enligt studien rasism som ett stort problem. Ansvar för att bekämpa rasism stannade oftast på klienten. (Anis, 2008, s. 91, 102.)

En central utgångspunkt i det produktiva maktperspektivet är att det alltid finns möjlighet för motstånd av olika slag (Foucault 2002, 105–106.) Motståndet kan stiga från vilket håll som helst varmed både socialarbetare som klienten kan göra motstånd. Konkurrerande kunskapsperspektiv som motståndet ger upphov till är inte så att säga ”friare”. Kunskapsanspråk framställer världen och dess aktörer alltid på ett visst sätt men inte på ett annat. Också de kunskapsanspråk som motståndet framkallar synliggör världen från något perspektiv samtidigt som det döljer ett annat. Alla kunskapsanspråk som görs också inom det sociala arbetet kräver att de ständigt ifrågasätts och utvärderas. (Juhila, 2009b.)

2.2.4 Fallgropar med produktivt maktperspektiv

Den foucauldianska maktperspektivet skall beaktas med förbehåll. I kontexten av socialt arbete finns det en viss fara när det kommer till den produktiva maktsynen i och med dess utgångspunkt i att alla också aktivt deltar i sin underordning (Healy 2000, s. 140.) En sådan syn är problematisk eftersom den smälter samman offerskap och dominans. Problemet är dock djupare än så. Healy menar att övergivande av koncepten som offerskap och dominans försvårar diskussionen om dominansrelationer. Healy uttrycker att det existerar likaså en fara i att påstå att någon alltid är ett offer som i att säga att någon aldrig är ett. (Healy, 2000, s. 141.)

Foucauldianska maktperspektivet kan också vara svårt att tillämpa inom socialt arbete eftersom den gör ingen distinktion mellan makt och icke-makt. Magnus Hörnqvist har bearbetat en definition som skiljer makt från icke-makt vilket kan också underlätta införande av maktbegreppet i socialt arbete. Hörnqvist (2012, s. 18) betonar att ”makt är den aktivitet som utgår från och återskapar maktrelationer”. Enligt Hörnqvist bör

dominans och offerskap förstås som kontextuella positioner. Maktanvändning kan förekomma oberoende ens syfte samtidigt som all maktutövning resulterar inte i att ojämlikhet skapas. (Hörnqvist, 2012, s- 18-19.)

3 FORSKNINGSPROCESSEN

I detta kapitlet diskuteras forskningsprocessen som inkluderar avhandlingens syfte och frågeställningar samt presentation av materialinsamlingen. Vidare presenteras de vetenskapsfilosofiska utgångspunkterna och analysmetoden där jag dessutom reflekterar över min egen medverkan i forskningen, speciellt i relation till intervjuerna och analysen. Efter det ger jag en inblick i hur analysen konkret gått till. Avslutningsvis reflekteras de centrala etiska utgångspunkterna för avhandlingen.

3.1 Syfte och frågeställning

Mitt intresse ligger på hur socialarbetare, företrädesvis vita, skapar mening om ras och rasism samt hurdana roller kommer att konstrueras för dem i deras utsagor.

Syftet har vidare spjälkats upp i två hjälpfrågor:

1. Hurdana betydelser får ras och rasism i socialarbetarnas utsagor?
2. Hurdana subjektspositioner konstrueras för socialarbetarna då de talar om ras och rasism?

3.2 Om materialinsamlingen

I och med att intresset i denna forskning ligger på hur socialarbetare talar om ras och rasism valde jag att kontakta socialarbetare via *sosiaalityön uraverkoto*, som är en sluten Facebook grupp för socialarbetarstuderande och socialarbetare. Eftersom närmare 3000 personer runt om i Finland tillhörde gruppen under materialinsamlingsfasen, utgick jag från att ha relativt goda chanser att nå, under en relativ kort tid, en relativ stor mängd potentiella intervjupersoner.

Jag hade från tidigare publicerat en intervjubegäran år 2017 i gruppen, men på grund av intervjuguidens brister och omformulering av syfte, valde jag att samla in ett nytt material. Jag lyckades inte nå ut till socialarbetarna som jag intervjuat från det tidigare året, härmed uttalade jag mig om de beträffade förändringar i den slutliga

intervjubegäran för denna avhandling, som publicerades i maj 2019 i uraverkosto. Under de följande dagarna, efter publiceringen av intervjubegäran, kom jag att publicera en omformulerad version i brist på intervjupersoner. I den modifierade versionen öppnade jag orsakerna till valet av forskningstemat och skrev ut definitionen av de centrala begreppen; ras och vithet. Denna gång lyckade intervjubegäran framkalla synlighet i gruppen i form av *likes* och enstaka kommentarer.

Allt som allt blev jag kontaktad av nio socialarbetare, vilka ledde till sex intervjuer. Ingen av de sex socialarbetarna har intervjuats tidigare av mig. Socialarbetarna jobbade i barnskyddet, sjukhus- och vuxen socialt arbete. Intervjuerna utfördes under maj och juni månaderna år 2019. Tre av intervjuerna utfördes på socialarbetarnas begäran på deras arbetsplats, medan de tre andra intervjuer utfördes på bibliotek. Alla intervjuer inspelades och i genomsnitt kom en intervju att räcka omkring en timme. Den kortaste tog ca femtio minuter medan den längsta en timme och trettio minuter. Av alla de intervjuade, utom en, hade utexaminerats under tiden då intervjuerna utfördes.

Jag har utgått från att rasism är ett sensitivt ämne, varmed jag valt att utföra individuella intervjuer för att sänka den möjliga tröskeln för deltagande. Jag upplever att de individuella intervjuerna lämpade väl som materialinsamlingsmetod eftersom de gav mig möjlighet att ställa följdfrågor. (se Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 35.) Jag intervjuar enligt temaintervjuprincipen. På grund av att forskningssyftet preliminärt konstruerats innan intervjuerna inleddes fungerade temaintervjun som ett verktyg snarare än ett ändamål, vilket möjliggjorde att jag kunde koncentrera mig för syftet centrala teman (se Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 47–48).

Temaintervjun kan underlätta att själva intervjun fortskrider enligt de formulerade teman vilket kan också hjälpa till att begränsa intervjun. Forskarens på förhand utvalda teman kan skymma undan för intervjupersonen betydelsefulla teman (Hyvärinen, 2017). Jag upplevde intervjuguiden till ett stort stöd under intervjun snarare än ett hinder som skulle ha begränsat intervjun. De tillfälliga svårigheterna under intervjun berörde de formulerade frågorna som i vissa fall var alltför abstrakt formulerade trots att majoriteten av socialarbetarna insatta i ras och rasismfrågor från förut.

3.3 Vetenskapsfilosofiska utgångspunkter och analysmetod

Detta kapitel är delat i tre delar. Först presenterar jag i korthet den vetenskapsfilosofiska grunden denna avhandling stöder sig på, nämligen socialkonstruktionismen. Därefter presenterar jag den diskursanalytiska metoden och avslutningsvis öppnar jag vad forskarmedverkan kan anses betyda sett utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv.

3.3.1 Socialkonstruktionism

Avhandlingens vetenskapsfilosofiska utgångspunkt ligger i socialkonstruktionism som kommit att beteckna en rad olika inriktningar (se t.ex. Collin, 2002) där språklig och social verksamhet står i centrum (Burr, 2015; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 12). Jag anser att socialkonstruktionismen lämpar sig väl i och med att avhandlingens teoretiska referensram samt de centrala begreppen förbinder sig till dess centrala premisser där verkligheten förstås som något som konstrueras i språklig och social verksamhet. Eftersom intresse ligger i hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism sammanflätas avhandlingens syfte och forskningsfrågorna med den bredare socialkonstruktionistiska riktningen där intresset ligger i processer. (Burr, 2015, s. 11–12.)

Socialkonstruktivismen har kommit att utbreda sig allt mer inom forskning, allt mer märkbart också inom socialt arbete. Samtidigt har förekomsten av överlappande diskussioner, var och en med sina varierande betoningar, medfört att det blivit allt svårare påstå något om någonting, likaså om själva socialkonstruktivismen. (Gergen, 1998, s. 33–34.) I och med socialkonstruktionismens utbreddhet har vissa kommit att referera till socialkonstruktionism som en rörelse (Burr, 2003, s. 15). Vissa andra har kommit att kritisera socialkonstruktionismen över att vara en svag sammanslutning som hålls i hop endast genom tolerans inför forskning som gör anspråk över att vara socialkonstruktionistiskt (Lynch, 1998, s. 14). I och med brist på konsensus av definition stöder jag mig på Vivien Burr's uppdelning av socialkonstruktionism (Burr, 2015, s. 2–12).

Utifrån en socialkonstruktionistisk syn förhåller man sig kritiskt till självklar kunskap. Vår kunskap om världen anses inte vara en spegling av den reella världen som sådan

utan snarare en konstruktion. Denna syn grundar sig på tanken där språket anses i grunden vara en konstruktion varmed den inte kan reflektera världen och dess fenomen som sådana (Burr, 2015, s. 60). Språket anses inte beskriva hur saker och ting är men istället anses den konstruera, till exempel kunskaper (Elder-Vass 2012, s. 207–209) och identiteter (Benwell & Stokoe, 2006, s. 4).

Kunskap förstås vidare som historiskt och kulturellt specifikt. Detta betyder att våra synsätt om världen skall förstås som tids och platsbundna varmed de skulle ha kunnat konstrueras på andra vis under andra omständigheter och tider. Från detta följer att en viss konstruktion aldrig kommer att vara oundviklig i och med att den skulle ha kunnat konstrueras också i andra termer (Kukla, 2000). Kunskaper om världen, om oss själva och andra är i en konstant förändring. Detta beror på att språket inte är fixerat men föränderligt (Burr, 2015, s. 52).

Förståelse av språket som föränderligt grundar sig i tanken om att språket i grunden är ett socialt fenomen (Burr, 2015, s. 61). Härmed bör våra kunskaper om världen, oss själva och andra förstås som något som konstrueras åter och åter igen i mellanmänniska processer. Kunskap blir då något som konstrueras och rekonstrueras konstant vilket synliggör socialkonstruktionismens anti-essentiella utgångspunkt (Burr 2015, 6–7, 62.)

Slutligen anses kunskap och social handling gå hand i hand. I viss tid och plats förstås vissa kunskaper som mer sanna än andra vilket kommer att stöda vissa sociala handlingar snarare än andra. (Burr, 2015, s. 5). Härmed kan det anses viktigt att fråga hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism. Hurdana kunskaper som återskapas om ras och rasism kan för sin del ha effekter på hurdana vardagliga praktiker skapas eller inte skapas inom socialt arbete.

3.3.2 Diskursanalys

Jag har valt diskursanalys som min analytiska metod. Diskursanalysen utgår från en syn där språkanvändningen anses som en form av social handling (Suoninen, 2016, s. 230), varmed intresset förflyttas från vad man säger, till hur, och vad man gör med språket (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 18). Jag upplever att diskursanalysen lämpar sig väl i och med att mitt intresse ligger på hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism.

I och med att diskursanalys är snarare ett tvärvetenskapligt och multidisciplinärt tillvägagångssätt än en metod i sig (Potter & Wetherell, 1987, s. 175; Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7), har jag haft friheten att konstruera analysen på ett sätt som hjälpt att besvara avhandlingens frågeställningar. Eftersom diskursanalysens teoretiska grund återfinns i socialkonstruktionismen (Jokinen, 2016, s. 251; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 12), som likaså betonar språkets konstruerade natur, är den sammanhängande inte bara med avhandlingens vetenskapsfilosofiska premisser men också med dess teoretiska och begreppsliga perspektiv.

I och med diskursanalysens tvärvetenskaplighet och multidisciplinära natur, varierar dess analytiska tyngdpunkter, är det inte alltid lätt att definiera diskursanalys, varken dess centrala begrepp, diskurs (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 22; Taylor, 2001, s. 8; Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 10). För att definiera diskursanalys och diskurs stöder jag mig på definitionen, utarbetad av Arja Jokinen, Kirsi Juhila och Eero Suoninen (2016). De beskriver diskursanalys som ”forskning om språkanvändning och annan betydelsemedlande aktivitet där man analyserar i detalj hur den sociala verkligheten produceras i olika sociala praktiker” (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 14). Diskurs beskriver de vidare, som ”relativt intakta och regelbundna system av betydelserektioner som produceras i sociala praktiker och som samtidigt konstruerar den sociala verkligheten” (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 34). Diskurs kan förstås härmed som ett ”bestämt sätt att tala om och förstå världen” enligt Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips (2000, s. 7).

Diskursanalysen utgår från språkets konstruerade natur. Genom språket kommer vi inte bara att beskriva men likaså skapa mening om världen. Vi kan dock inte använda oss språket hur som helst om vi vill bli förstådda. I och med att den meningsskapande verksamheten är mellanmänsklig måste vi stöda oss på socialt delade betydelsesystem som är kulturellt begripliga i en viss tid och plats. I och med att ras som ett kulturellt och politiskt begrepp har blivit vanligare i användning upplevde jag också dess tillämpning både i avhandlingen men likaså i intervjuerna möjlig, men läget skulle säkert varit annorlunda för ett årtionde tillbaka. Att ras i samtiden förstås som ett begrepp som man kan använda för att motstå rasism synliggör hur betydelsesystem och våra kategorier är inte givna men socialt konstruerade. Deras betydelse är med andra ord

alltid föremål för förhandlingar och kamper av olika slag. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 26–32; Suoninen, 2016, s. 234.)

Språket förstås vidare som icke-reflekterande. Detta betyder att vi inte kan genom vår språkanvändning beskriva varken den yttre eller inre verkligheten. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 28.) De varierande och i vissa fall även motstridiga sätten socialarbetarna kom att skapa mening om ras och rasism kan inte härmed tillskrivas till deras inre psykiska verklighet eller anses berätta någonting om dem som individer. Istället kan socialarbetarnas varierande meningsskapande förstås som en form av social handling genom man återskapar, motstår men likaså förhandla hur saker och ting är. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 13–14.)

Hur socialarbetarna skapade mening om ras och rasism kan dock inte analyseras som lösryckt från intervjukontexten. Intervjukontexten förstås i diskursanalytisk forskning som en del av själva analysen (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 37). Hur jag formulerat intervjufrågorna och vilka ord likaså uttryck jag använt mig av har påverkat själva intervjuerna till en viss utsträckning. Varmed jag valt att inkludera intervjufrågorna i analysen, i den utsträckning jag upplevt det viktigt för resultaten. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 38.)

Socialarbetarnas tal om ras och rasism kan inte enbart återges till intervjukontexten. När vi talar använder vi ord, uttryck men likaså diskurser som existerat innan oss. Intertextualitet synliggör inte endast språkanvändningens historicitet men likaså hur dess användning står också alltid i relation till andra kontexter. När ras användes i intervjun för att syfta på en socialt konstruerad kategori kom den också att väcka till liv icke önskvärda betydelser och tidigare sammanhang. Jag uppmärksammade till exempel i intervjun hur jag kunde bli försiktig då jag nämnde ras. Jag kom att tala mer, lite som att försöka ta avstånd från de essentialistiska betydelserna som ras traditionellt kopplas ihop med. Intertextualitet synliggör att vi kan aldrig riktigt bestämma ett ords exakta mening men samtidigt blir det också viktigt att påpeka att exempelvis ras som ett begrepp kan ändras i betydelse när det används i andra kontexter. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 116, 118, 120.) Under analysen kommer jag också vid behov att göra kopplingar till den bredare kulturella kontexten.

Utifrån en diskursanalytisk förståelse är språkanvändning också en form av social handling. Hur vi talar anses bära med sig följder, vilket innebär att språkanvändning blir också en fråga om maktanvändning. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 26, 53.) Frågan om hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism blir härmed inte obetydlig. När vi använder språket kommer vi att synliggöra ett perspektiv framom ett annat (Burr, 2015). Jag kommer också, till en viss utsträckning, att ta upp maktfrågor i analysen.

3.3.2.1 *Subjekspositioner*

I och med mitt intresse på hurdana roller det konstrueras i socialarbetarnas utsagor för dem i tal om ras och rasism blir det viktigt att säga några ord om subjekspositioner. Enligt den diskursanalytiska traditionen blir subjektet till, med andra ord konstrueras, i de språkliga processerna (Burr, 2015, s. 122).

Eftersom språkanvändning är från början komplext och varierande talade socialarbetarna om sig själva på olika vis. Genom tal kommer socialarbetarna att kategorisera sig i olika berättelser som kan förstås som att de med andra ord positionerar sig. (Davies & Harré, 2002, s. 261–264.) Subjeksposition hänför härmed till de positioner som skapas i språkanvändningen för språkanvändaren. Subjekspositioner kan anses vidare intressanta att granska på eftersom de konstruerar inte enbart olika roller för socialarbetarna men också olika rättigheter och skyldigheter (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 26).

3.3.3 *Forskarmedverkan*

Utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv är forskaren en central aktör i analysen. I en diskursanalys kan forskaren inte placera sig utanför analysen. (Juhila, 2016, s. 411–412.) Till följande reflekterar jag över de olika positioner forskaren kan inta i relation till forskningstemat. Juhila (2016) har kategoriserat tre olika forskarpositioner som hon benämner som analytiker, advokat och tolkare. Centralt för dessa olika positioner är forskarens förhållande till sitt forskningstema vilket kan betyda sättet hur forskaren närmar sig och analyserar forskningsmaterialet. (Juhila, 2016, s. 412.) Analytiker beskriver en forskarposition där forskarens medverka i relation till forskningstemat

försöks kontrolleras och minimeras. Advokat är en forskarposition där forskaren är inriktad på att skapa förändring i relation till någon sak. Forskaren i en advokatposition har ett tydligt politiskt mål av något slag. Tolkaren förbinder sig till att synliggöra den mångfald som materialet inrymmer.

I relation till mitt material har jag rört mig huvudsakligen mellan advokatpositionen och tolkarpositionen. Juhila (2016) poängterar att dessa positioner bör förstås som möjligheter genom forskaren kan närma sitt material. Positionerna bör förstås som kontextbundna och därmed föränderliga. Jag har till exempel under tolkningsarbete växlat mellan tolkarpositionen och advokatpositionen. Det blir också viktigt att man är medveten om de olika positionerna man inta under analysprocessen, inte minst för att de också bär med sig olika följder. (Juhila, 2016, s. 412.)

Jag har ofta under analysen tagit positionen av advokat. Eftersom rasismfrågorna utgör en central del för denna avhandling har det varit viktigt att inta en mer kritisk och ifrågasättande position än den tolkande positionen kunde ha erbjudit. I positionen av advokat har jag inte enbart analysera hur meningar om ras och rasism skapats men också hurdana möjliga följder dessa meningsskapande kan ha. I positionen av advokat har dialogen med den teoretiska ramen varit aktiv. Jag har argumenterat de utförda tolkningarna genom andra diskussioner som försiggås i relation till rasismfrågor och vithet. I positionen av advokat har det också blivit viktigt att inte enbart synliggöra normativa föreställningar men också motstånd. (Juhila, 2016, s.418–419.)

I positionen av advokat finns en risk att ens tolkningar förändras från kritiska till självförverkligande. Jag upplever att omväxlande mellan positionerna för advokat och tolkare under analysprocessen har underlättat att beakta materialet genom andra perspektiv. I tolkarpositionen har jag strävat efter ett öppet förhållningssätt i relation till materialet. Mina egna personliga tolkningsresurser har formats till en betydande resurs i analyseringen av materialet. (Juhila, 2016, 423–425.)

3.4 Från material till analys

Analysen av materialet började i själva verket redan under materialinsamlingen. Efter varje intervju skrev jag ner mina observationer. Det gällde allt från intervjustämningen

till intressanta uttryck, skratt m.m. Jag har transkriberat intervjuerna två gånger. I den första transkriberingen koncentrerade jag på intervjuernas innehåll, vilket hjälpte att forma en överblick av materialet. I den andra transkriberingen skrev jag ut pauser, tyst och överlappande tal. Det blev klart för mig först i efterhand att ingen noggrannare transkribering skulle ha behövts. Samtidigt upplever jag att genom att ha transkriberat materialet en annan gång kunde jag fördjupa min förhandsförståelse av materialet innan jag började med den egentliga analysen.

Under den andra transkriberingsfasen uppmärksammade jag enskilda ord, uttryck och beskrivningar som socialarbetarna använt sig av. Det var under den andra transkriberingsfasen jag började också mer medvetet att läsa mig in på materialet från ett vithetsperspektiv. Härmed kan analysen väl definieras som teoribunden. Detta betyder att analysen har vissa teoretiska kopplingar men skall inte förstås grunda sig direkt i någon specifik teori (se Eskola, 2018). Vithet bör snarare förstås erbjuda ett tolkningsperspektiv genom jag kommit att analysera materialet (Kiviniemi, 2018).

Genom uppmärksammande av vissa ofta förekommande ord och uttryck i materialet kom de slutliga diskurserna också att ta form. Diskurser är naturligtvis mer än summan av enskilda ord och uttryck, men genom användning av vissa ord och uttryck kan det fortsättningsvis formas vissa bestämda sätt att tala om saker och ting, vilka kan kallas för diskurser. (Jokinen & Juhila 2016, s. 84; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 67). Innan de slutgiltiga diskurserna konstruerades har jag utfört flera noggranna genomläsningar av materialet. Det har gällt att vända blicken från delar som textdelar, uttryck, ord etc. till helheter och vidare från helheter till delar (jfr Jokinen & Juhila, 2016, s. 80).

Analysprocessen kunde beskrivas som en resa med många U-svängar. Efter flera noggranna genomläsningar började jag uppmärksamma likheter mellan hur socialarbetarna skapade mening om ras och rasism. Småningom uppmärksammade jag att det fanns likheter mellan hur man talade om ras och rasism varifrån jag sedan konstruerat diskurserna. Diskurserna presenteras och diskuteras i relation till avhandlingens syfte och forskningsfrågor i resultatdelen.

3.5 Etiska utgångspunkter

Jag har i ett av avhandlingens tidigare kapitel diskuterat riskerna och nyttan med ett vithetsperspektiv varmed jag i denna del kommer enbart att diskutera de etiska övervägande jag gjort i relation till socialarbetarna.

En central utgångspunkt för god forskningsetik är respekt för deltagarnas värdighet (Comstock, 2013, s. 156). För att garantera deltagarnas värdighet krävs att deras deltagande grundar sig på frivillighet. För att förutsättningarna för frivillighet kan uppfylls krävs det vidare att man erbjuder tillräckligt med information om forskningen för deltagarna. Jag informerade om avhandlingens syfte och frågeställningarna samt om de centrala teoretiska utgångspunkterna redan i intervjubegäran. Jag informerade socialarbetarna också om avhandlingens centrala begrepp; ras och rasism. Eftersom dessa begrepp synliggjordes redan i syftet upplevde jag att det kunde vara bra att också definiera dem i intervjubegäran. Det gäller dock att balansera mellan utgivande av detaljerad information (se Kvale, 1997, s. 107). I sammanhang för denna avhandling bedömde jag att överinformation var bättre än utelämnande av information. I början av varje intervju undertecknades en samtyckesblankett. Jag klargjorde för socialarbetarna att de kunde när som helst under intervjun avbryta sitt deltagande.

En annan central utgångspunkt är konfidentialitet vilket innebär att man inte sprider uppgifter man fått i förtroende. Principen om konfidentialitet anknyter till forskarens plikt att försäkra deltagarnas anonymitet. För att garantera socialarbetarnas anonymitet har inga personuppgifter samlats in under avhandlingsprocessen. För att garantera att intervjuцитatens innehåll inte kan kombineras med någon av socialarbetarna har jag vid behov tagit bort eller ändra på innehållet i intervjuцитaten. (Vetenskapsrådet, 2017, s. 40.) I de fallen jag anonymiserat något i intervjuцитatet har detta markerats med parentes. För noggrannare beskrivning, se transkriberingskonventioner.

Jag upplever det också viktigt att respektfullt presentera socialarbetarnas uttalanden. Jag valde att inkludera i analysen både de finska originella intervjuцитaten vid sidan av de svenska översättningarna. Det bör poängteras att varken de finska eller de svenska intervjuцитaten kan representera den mångfald och brokighet vilket är specifikt en del av intervju-situationen. Vid tal om analysen, som presenteras i nästa kapitel, bör det

påpekas att de utförda tolkningarna av materialet inte försöker presentera varken representera innebörden som socialarbetarna tillskrivit sina yttranden. Att söka efter den ”egentliga meningen”, alltså det vad socialarbetarna egentligen menat, befinner utanför avhandlingens intresseområde. Jag har gett mina tolkningar företräde vilket synliggör den befintliga maktobalansen mellan forskare och deltagare (Kvale, 1997, s. 203; Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 112.) Samtidigt är det också viktigt att eftersträva till att synliggöra materialets mångfald för att avstå från statiska och förenklade beskrivningar.

4 RESULTAT

I denna del kommer jag att analysera materialet i relation till avhandlingens syfte och forskningsfrågor. Jag har uppdelat forskningsfrågorna enligt diskurser jag konstruerat utifrån materialet. Diskurserna har jag benämnt på följande sätt:

1. den ambivalenta
2. den undvikande
3. den antirasistiska

Jag kommer i denna del att analysera hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism med hjälp av de ovan konstruerade diskurserna. Subjektspositioner som konstrueras för socialarbetarna då de talar om ras och rasism kommer också att behandlas inuti var och en av de tre diskurserna.

Uppdelningen av diskurserna baseras på att de kan hävdas skapa mening om ras och rasism från olika perspektiv och på olika sätt. I den ambivalenta diskursen formas rasism till både en viktig och en svår fråga att lyfta fram, såväl med arbetskamrater som klienter. I den undvikande diskursen formas ras till en icke-fråga. Rasismkritik konstrueras till en personlig men också en institutionell attack. I den antirasistiska diskursen blir rasism oundvikligen något som bör bekämpas. Ras får betydelse, speciellt i relation till socialarbetarnas rasifierade position.

De konstruerade diskurserna används inte av alla socialarbetare då de talar om ras och rasism. Jag kunde inte hitta den undvikande diskursen i två av intervjuerna (H 6/ I 6 och H 5/ I 5), inte heller den ambivalenta diskursen i en av intervjuerna (H 1/ I 1). I var och en av intervjuerna kom också diskurserna att variera i styrka. I vissa intervjuer kom socialarbetaren att stöda sig mer på den ambivalenta diskursen medan någon annan stödde sig avsevärt mer på den antirasistiska än på den ambivalenta diskursen.

I och med att det analytiska intresset riktas mot hur socialarbetarna skapar mening om ras och rasism kommer jag att referera till socialarbetarna som I, alltså intervjuperson, och H alltså *haastateltava* som finska motsvarigheten för intervjuperson. För att skilja åt

intervjupersoner från varandra har jag valt att kalla dem H/I 1, H/ I 2, H/ I 3, H/ I 4, H/ I 5 och H/ I 6.

4.1 Den ambivalenta diskursen

Den ambivalenta diskursen präglas av att 'ta upp rasism' och "uppmärksamma" ras som en känslig och konfliktfylld fråga. Jag väljer att placera citationstecken omkring ordet uppmärksamma för att betona att ras är en socialt konstruerad kategori.

"Uppmärksammande" av ras kan härmed förstås som en process, genom vilken ras görs och blir verklig.

Den ambivalenta diskursen konstrueras av två diskursdelar: *Att 'ta upp rasism' som känsligt och svårt* och *"Uppmärksamma" ras som konfliktfyllt och oroväckande*. I den förstnämnda diskursdelen konstrueras ambivalensen mellan vikten att 'ta upp rasism' och viljan att upprätthålla goda relationer med kollegor. I den senare diskursdelen konstrueras ambivalensen till en stor del mellan vikten att "uppmärksamma" ras och hur detta "uppmärksammande" samtidigt kan återskapa rasism. "Uppmärksammande" av ras skapar också en osäkerhet över ens förmågor som professionell och kapaciteten att erbjuda adekvat stöd för klienter som utsätts för rasism.

4.1.1 Att 'ta upp rasism' som känsligt och svårt

Att 'ta upp rasism' med kollegor konstrueras i denna diskursdel som något viktigt. Att 'ta upp rasism' framställs exempelvis som något man gärna gör, borde göra mer aktivt eller allt oftare. Att 'ta upp rasism' med kollegor konstrueras dock inte entydigt som något viktigt men snarare som en ambivalent fråga. Ambivalensen konstrueras mellan vikten av att 'ta upp rasism' och samtidigt upprätthålla goda relationer med kollegor. Att 'ta upp rasism' med kollegor formas till en känslig och svår fråga, vilket synliggörs i de följande utdragen.

1. H 6: Tota (.) kyl mun mielestä voi mutta sekin aina riippuu siitä kuka voi puhua et tavallaan (.) et minkäläinen asema sulla on siin työyhteisössä ja niitten toisten ihmisten kanssa. Toki myös se et millä

tavalla sen ottaa puheeks että (.) mäkin ihan mielelläni niinku nostan tavallaan johonkin (.) yleisempään keskusteluun tällaisia asioita mutta onhan se nyt tosi vaikeet eikä aina kauhean hedelmällistä mennä suoraan ((mm)) konfrontoimaan jotain toista siitä että hei sä sanoit tolla tavalla. ((joo)) Et tavallaan jotenkin sen miettiminen et miten sen tekee.

I 6: Öh (.) no tycker jag att man kan men det beror alltid också på vem kan tala att på sätt och vis(.) att hurdan position du har i arbetsgemenskapen och med de andra människorna. Självlklart också hur man tar det upp att (.) jag lyfter också liksom helt gärna upp (.) till någon mer allmän diskussion såna här saker men nog är det ju mycket svårt och inte alltid heller så fruktbart att gå rakt på sak ((mm)) och konfrontera någon annan att hej du sa så där. ((joo)) Att på sätt och vis borde man tänka hur man gör det.

2. H 5: en ite oo tällä hetkellä mukana missään sellasessa järjestäytyneessä aktivismissa tai missään sellasessa järjestäytyneessä yhteiskunnallisessa toiminnassa mutta oon joskus miettinyt että tavallaan mä ite ajattelen[se on oikeestaan sellasta arkielämän ja työelämän aktivismia että miten joka kerta niihin tilanteisiin[mä toivon että ne pikkuhiljaa vuosien myötä ihmiset oppii. Sit kun niiden ihmisten kanssa pitää tehdä töitä niin ei voi oikein konfrontoidakaan mitenkään jyrkästi ((niin)) mutta että joka kerta tuo sen että *niin että sellanenhan se maailma on että nimestä ei tiedä mikä ihmisen tausta on tai että nimi ei kerro mitään ihonväristä että nehän on ihan erityyppisiä juttuja*. Ikään kuin sellasella hyvin varovaisella ja sit mä toivon ((mm)) että kun mä joka kerta niinku vähän kyseenalaistan sitä niin ehkä vuosien myötä se sitten.

I 5: jag är inte själv med i någon sån där organiserad aktivism eller i någon organiserad samhällelig verksamhet men jag har någon gång funderat att på sätt och vis tänker jag[det är på ett sätt vardags- och arbetslivets aktivism att hur man varje gång kommer i situationerna[jag hoppas att de så småningom genom åren lär sig. Sen när man måste arbeta med de där människorna så kan man inte riktigt konfrontera så där skarpt ((ja)) men att varje gång hämta att *ja sådan är den där världen

att man inte kan veta utifrån namnet om människans bakgrund eller att namnet berättar inget om hudfärg att de är ju helt en annan typ av grejor*. Med en sådan där mycket försiktig och sen hoppas jag ((mm)) att när jag varje gång så där lite ifrågasätter det så kanske genom åren de sen.

I de föregående utdragen frågade jag socialarbetaren om rasism är något man kan diskutera med kollegor. I utdrag 1 begripliggörs att 'ta upp rasism' som en angenäm handling. Socialarbetaren berättar hur hon *gärna* tar upp rasism. I utdrag 2 begripliggörs att 'ta upp rasism' som en form av *vardagslivets och arbetslivets aktivism*. Att 'ta upp rasism' med kollegor formas dock inte till något okomplicerat utan snarare till en känslig och svår fråga. I båda utdragen formas handlingen att 'ta upp rasism' med kollegor till en potentiell konfrontationssituation. I utdrag 1 talar socialarbetaren om hur det *inte alltid heller så fruktbart att gå rakt på sak ((mm)) och konfrontera nån annan*. I utdrag 2 påpekar socialarbetaren hur man inte riktigt kan konfrontera *när man måste arbeta med de där människorna*. Ambivalensen konstrueras mellan vikten av att 'ta upp rasism' och samtidigt undvika konfrontationssituationer.

Ambivalensen som formas i utdragen 1 och 2 görs också hanterbar på olika sätt. För att undvika konfrontationssituationer krävs det att man tar upp rasism i någon mer *allmänna diskussion* som i utdrag 1 eller genom att göra det på ett *mycket försiktigt* sätt som i utdrag 2. Rasism kan med andra ord inte tas upp hur som helst utan kräver att vissa villkor uppfylls. Att 'ta upp rasism' kan härmed ses som en villkorlig fråga. Således kan man hävda att, ifall villkoren för att 'ta upp rasism' uppfylls, alltså att man tar upp rasism till en *allmänna diskussion* (utdrag 1) eller på ett *mycket försiktigt* sätt (utdrag 2), kan man ta upp rasism utan oro över konfrontationssituation.

Att 'ta upp rasism' med kollegor konstrueras till en känslig och svår fråga, analyserbar med hjälp av Ahmeds (2011) teoretisering om vithet som vanevärldar. Som tidigare nämnts, förblir oftast vitheten osynlig för dem som den inkluderar (Frankenberg, 1993, s. 6). Då vithet "håller" sig osynlig kan det tänkas handla om att det är dess vanor som "håller" ihop. Ahmed (2011, s. 136) nämner att synliggjorda ankomster av vissa kroppar framom andra kroppar berättar lite eller inget om "vem" som kommer. Snarare menar hon att dessa ankomster berättar mer om vad som redan från förut var på plats. Ahmed hävdar att institutionaliserad vithet, alltså de processer som genom institutionen

förankras med vithet, inte sker av sig själv men genom vissa kroppars närhet framom andras. (Ahmed, 2011, s.136.) Att 'ta upp rasism' kan alltså hävdas bli en känslig och svår fråga, samt en potentiell konfrontationssituation, såsom illustrerat i utdrag 1 och 2, i och med att ovanligare ankomster blir synliga men inte andra. Svårigheten i att 'ta upp rasism' kan därmed berätta mer om det som redan förut var på plats, alltså den institutionaliserade vitheten.

Att 'ta upp rasism' formas till en ovanlig ankomst synliggör inte enbart institutionens vithet men stör den också, alltså dess vana. Ahmed (2011, s. 136) talar om hur vitheten institutionaliserar sig inte enbart genom vissa kroppars närhet till varandra men också genom hur vissa beslut fortsätter att upprepas. Att inte ta upp rasism överlag eller att ta upp rasism endast när villkoren uppfylls kan begripliggöras som en vana. Ahmed (2011, s. 138) menar att vanor bör förstås som bekväma. Att 'ta upp rasism' utan att vissa villkor uppfylls (se utdrag 1 och 2) kan ses som ett ovanligt beslut, ett beslut som strider mot de vanliga och bekväma besluten. Att 'ta upp rasism' kan härmed påstås störa den institutionella bekvämligheten, i och med framkallandet av en möjlig konfrontationssituation.

Talet om 'ta upp rasism' i utdrag 2 konstruerar också en subjektsposition av någon som är lärd. Socialarbetaren talar om hur *jag hoppas att de så småningom genom åren lär sig*. I talet om *de* och deras lärande om rasism formar socialarbetaren en position av någon som är lärd versus de som är olärda om rasismfrågor. Talet om andras olärdhet, med ens egna lärda position underförstådd, är dock problematiskt, i och med att detta kan konstruera orsaker till rasism. Ahmed (2011, s. 219) menar att brist på lärande kan ses som orsak till ojämlikhet och orättvisor. Om man skulle lära sig mer skulle man kunna förbättra sig vilket skulle ta kål på rasism (Bonilla-Silva, 2014, s. 74). Tal om lärande är problematiskt, i och med att det kommer konstruera en förenklad bild av rasism och dess orsaker.

I utdragen 3 och 4 konstrueras att ta upp rasism som något svårt. Jag frågade socialarbetaren i utdrag 3 om hon själv ingripit vid förekomsten av rasistiskt tal på arbetsplatsen.

3. H 3: En itse asiassa ole ja varmaan olisi rohkeammin pitänyt. Et se on semmonen mitä olen jälkeenpäin niinku miettinytkin. Että jotenkin se on varmaan tässäkin työpaikassa mihin mä viittasin että se on niin siis semmonen jotenkin tavallaan syvälle juurtunut ja semmonen tapa mitä ei varmaan huomata. Ja mä ajattelen et siellä oli sellasii vanhempia työntekijöitä jotka varmaan opiskelleet semmoseen aikaan et nää asiat ei ole olleet sillain pinnalla. Et jotenkin mä ajattelen et ei hekään siitä varmaan olisi pahastuneet ja olisi varmaan ollut tosi hyvä ja tärkeä keskustelu varmasti käydä mutta että jotenkin kun sen työpaikan ilmapiiri oli sellainen tietynlainen niin sit siihen tuntu et on aika vaikee itse yksittäisenä ihmisenä jotenkin nostaa sitä esiin.

I 3: I själva verket det har ja inte och säkert borde man ha mer modigt. Att det är något jag har fundera så här efteråt. Att på något vis är det säkert också på den här arbetsplatsen som jag refererat till att det är en sån där djupt grodd och sådan vana som man säkert inte märker. Och jag tänker att där fanns sådana äldre arbetare som säkert studerat under en tid att de här sakerna inte har varit på tapeten. Att på något vis så tänker jag att inte skulle de säkert ha tagit illa upp och de skulle säkert ha varit ett jättebra och viktigt samtal man borde ha haft men att på något sätt när den där arbetsplatsens atmosfär var av en sån där viss typ så sen kändes det att det är ganska svårt som en enskild människa på något vis lyfta fram det.

I utdraget 3 formas 'ta upp rasism' till något svårt. Arbetsplatsens atmosfär beskrivs som *en sån där viss typ* genom vilken man explicit förklarar orsaken bakom svårigheten att 'ta upp rasism'. Att 'ta upp rasism' formas samtidigt till något som blir viktigt att ta upp. Socialarbetaren talar om hur *säkert borde man ha mer modigt* ingripit i förekomsten av rasistiskt tal. Ambivalensen konstrueras mellan vikten att ta upp rasism och svårigheten att göra det i och med arbetsplatsens atmosfär.

Genom att lokalisera svårigheten i att 'ta upp rasism' till arbetsplatsens atmosfär konstrueras en subjektsposition som någon som "märker" rasism i relation till de som inte "märker". Socialarbetaren talar om hur rasism på arbetsplatsen är en *djupt grodd och sådan vana som man säkert inte märker*. Genom att beskriva rasism som något som inte märks av kollegor men nog av socialarbetaren själv vidare konstruerar man

definitionen av rasism. Talet om hur vissa inte märker rasism kan utifrån Ahmed (2011, s. 211) förstås som något som begränsar rasism till beteende och tal som går att påvisa, samtidigt som själva talet om att vissa inte märker rasism upprätthåller definitionen av rasism som oseende. Genom talet om hur vissa inte märker rasism kan samtidigt en subjektsposition för socialarbetaren som någon som märker rasism konstrueras. Genom detta märkande kan socialarbetaren inte bara distansera sig från de som inte märker rasism, utan också ta avstånd från rasism fullständigt. (Ahmed 2011, s. 211.)

I utdrag 4 beskriver socialarbetaren hur ett multiprofessionellt klientmöte på skolan organiserats i och med föräldrarnas oro över att barnet diskriminerats av läraren. I utdrag 4, likasom i de tidigare utdragen, formas vikten av att 'ta upp rasism' som en svår fråga. I utdrag 4 talar socialarbetaren specifikt om diskriminering.

4. H 6: Sellasii saattaa tulla usein et jos vaikka vanhempi kokee et koulussa opettaja syrjii hänen lastaan. Niin nää on hirveen vaikeita tilanteita et miten me lähdetään ottamaan osaa siihen kun me lähdetään yhdessä kouluneuvotteluun selvittämään tätä konfliktii et minkälaisen roolin siin ottaa kun sit helposti jos me ollaan siel ammattilaisina ja kouluedustaja on siel ammattilaisina niin siellä jollain tavalla pidetään samaa linjaa mut se et miten vois lähtee ottamaan vakavammin sen jonkun vanhemman huolen. Eikä se välttämättä tarkoita eikä näissä oo välttämättä selkeesti sellasii et voit sanoo et onko joku tehnyt näin tai ei kun siellä on varmasti erilaisii[et joku on kokenut sen tällä tavalla ja joku toinen kokee et hän ei ole itse toiminut tällä tavalla. Et ehkä enemmän se et me voitaisiin aktiivisemmin ottaa sillain esille et hei että tähän on tässä tämä kynnykskysymys et ei vaan niin kiereltäis ja kaareltais sen ohi.

I 6: Sådant kan ske ofta att om fast föräldern upplever att läraren i skolan diskriminerar hans barn. Så de här är extremt svåra situationer att hur tar vi del i det när vi far tillsammans till skolmöte för att reda ut konflikten att hurdan roll tar man då det lätt om vi är där som professionella och skolans representant är där som professionell så där på något vis håller man samma linje men det att hur man skulle kunna ta mer på allvar

föräldrarnas oro. Och inte betyder det och inte finns det nödvändigtvis något klart att man skulle kunna säga att någon har gjort så här eller inte när där finns säkert olika[att någon har upplevt det på det här viset och någon annan upplever att hen har inte handlat på det här viset. Att kanske mer det att vi skulle kunna mer aktivt lyfta upp att hej att det är ju det här som är tröskelfrågan att man inte skulle bara väja kring det.

Talet i utdrag 4 om att hålla *samma linje* kan förstås som en form av professionell praktik i en multiprofessionell mötesituation. Professionellas *samma linje* beskrivs av socialarbetaren som *att man inte skulle bara väja kring det* där *det* kan förstås som en referens till föräldrarnas känsla av oro och/eller barnets diskriminationsupplevelse. I utdrag 4 konstrueras professionellas *samma linje* som en form av praktik som försvårar möjligheten att ta föräldrarnas oro på allvar men också erkänna barnets diskrimineringsupplevelse, i och med att man väjer kring det. Omvänt kan detta väjande kring föräldrarnas oro och/eller barnets diskriminationsupplevelse ses som en manifestering av professionellas *samma linje*. Ambivalensen konstrueras mellan vikten av att ta upp föräldrarnas oro om barnets diskriminationsupplevelse, och svårigheten att göra så, i och med professionellas *samma linje*.

Talet om professionellas *samma linje* kan också analyseras som en vit vana som jag gjort i utdrag 1 och 2. Socialarbetaren beskriver i utdrag 4 hur *på något vis håller man samma linje*. Talet om hur professionella i multiprofessionella sammankomster tenderar att hålla *samma linje på något vis*, konstrueras till en form av praktik som man tar del i, oberoende av ens samtycke. Professionellas *samma linje* skulle också kunna ses som vithetens materialisering i institutionen, i och med att man bara *på något vis* håller *samma linje* som socialarbetaren uttrycker det i utdrag 4. Professionellas *samma linje* kan därmed förstås som en form av *praktik*³ som genom upprepningar kommit att institutionalisera vitheten i form av professionellas *samma linje*. Där var denna *samma linje* har institutionaliserats innan socialarbetarens egna ankomst, betyder det dock inte att man inte skulle kunna motstå sådan praktik. Ahmed (2011, s. 136) påpekar hur viktigt det blir ” att vi inte förtingligar institutioner, genom att anta att de helt enkelt är oss givna och bestämmer vad vi ska göra.”

³ Ahmed (2011, s. 136) talar uttryckligen om *beslut*.

I utdrag 4 konstrueras också en form av motstånd. I stället för att debattera vems upplevelse av diskrimineringshändelsen är mer sann, elevens eller lärarens, lyfter socialarbetaren fram att man borde artikulera hur diskriminationsfrågan blir det eftergivliga kravet. På detta sätt slipper man diskussionen om vem som är och inte är rasist, och istället svänger diskussionen till hurdana följder olika handlingar kan ha (Rastas, 2009, s. 51).

I alla de föregående utdragen synliggörs hur 'ta upp rasism' formas till en känslig och svår fråga. Essed (2002, s. 185) likaså som Robin DiAngelo (2018, s. 125) har lyfta fram hur rasifierade osynliga individer som motstår rasism kan i vissa omständigheter bli bestraffade. Om 'ta upp rasism' formas till en känslig och svår fråga för företrädesvis vita socialarbetare som slipper rasism kan man undra hurdana följder att 'ta upp rasism' kan ha för synligt rasifierade professionella. När det blir viktigt att säkerställa individers rättigheter till en respektfull och trygg arbetsmiljö blir det också viktigt att se på strukturerna som försvårar att 'ta upp rasism'. Vidare blir det viktigt att poängtera att trots att man skulle ta upp rasism med kollegor, kan man inte placera sig utanför vitheten. Vi är en del av strukturer vare sig vi ville eller inte, trots försök att motstå dem (se Mattsson, 2015, s. 35–36).

4.1.2 "Uppmärksamma" ras som konfliktfyllt och oroväckande

I denna diskursdel formas "uppmärksammande" av ras som konfliktfyllt och oroväckande.

I följande utdrag frågade jag socialarbetaren om det finns frågor som man undviker eller framhäver med synligt rasifierade klienter?

5. H 3: Jaa (2) ehkä mä ajttelen että kyllä varmaan on et mä oon todella ehkä paljon varoivaisempi ottamaan ehkä tiettyjä asioita ehkä puheeksi niinku tiettyjen asiakkaitten kanssa. Että tota ehkä mä hirveesti mietin että miten tiettyjen asiakkaitten kanssa et miten niinku voi ottaa tiettyjä asioita puheeksi ilman että niinku loukkaa ketään et se on ehkä semmonen. Ja jotenkin yleisesti mä ajattelen niinku mm et mitä jos ajattellaan vaikka no se alkaa mennä varmaan sellaseen

kulttuurin ja tämmöseen mut vaikka niinku joku vaikka naisen asema ja vaikka perheväkivalta ja tällaset niin tota jotenkin et jotenkin miten niistä puhuu et jos ne ei ole niin sellasia jotka tulee siihen tavallaan esiin siinä työssä asiaakkaan kanssa et ne on ehkä sellasia mitä ite välillä miettii et miten niitä ottaa puheeksi ja uskaltaako niitä ottaa puheeksi.

I 3: Jaa (2) kanske jag tänker att det säkert finns att jag är kanske mycket mer försiktig att ta upp kanske vissa saker liksom med vissa klienter. Att kanske jag tänker jättemycket att hur man med vissa klienter att hur liksom man kan ta upp vissa saker utan att liksom såra någon att det är säkert något sånt. Och på något vis på ett allmänt plan så tänker jag liksom att fast kvinnoställning och familjevåld och sådana här så på något vis hur man talar om det att om det är inte något sånt som kommer fram i det där arbete med klienten att de är säkert sådana vad man själv alltid då och då tänker på att hur man tar upp det och vågar man ta upp det.

I utdrag 5 konstrueras ambivalensen mellan att ställa frågor och oron om att såra klienten. Som oroskapande frågor formas frågor om kvinnoställning och familjevåld vilka kan ses som sensitiva med synligt rasifierade klienter. Frågorna formas som sensitiva, i och med att de kan såra klienterna. Frågors sensitivitet kan också ses formas i relation till frågan om hur begrundade de är i mötet med klienten. I utdrag 5 talar socialarbetaren om *hur man talar om det att om det är inte något sånt som kommer fram*. Att fråga vissa frågor endast på basen av rasifierade föreställningar kan konstruera dessa frågor som sensitiva. Sensitivt konstruerade frågor kanske kunde formas till mindre sensitiva frågor om de bakomliggande orsakerna till frågorna, explicitgjorda i mötet med klienten (jfr Payne, 1999, s. 247).

Att fråga klienter om sensitivt upplevda frågor konstrueras vidare till en fråga om mod. Mod kan förstås som att våga oberoende av rädsla. Denna rädsla synliggörs i utdrag genom talet *vågar man ta det upp*. Att våga oberoende av rädsla kan vidare konstruera figuren av rädsla. Figuren av rädsla blir explicit i utdrag 5 genom den artikulerade oron om att såra klienter genom de ställda frågorna. Vissa frågor kan härmed formas till farliga, i och med att de har potential att såra klienter.

I utdragen 6–7 formas handlingen 'att ställa frågor om rasismupplevelser' till en möjlig form av rasism. Samtidigt erkänner man vikten av att fråga om rasismupplevelser, i och med kunskapen om dess negativa effekter för den drabbade. Ambivalensen verkar ta sin form mellan vikten av att fråga om rasismupplevelser och oron över att rasifiera klienter.

6. H 5: Samalla kun mä tavallaan arvioin ihmisen tilannetta niin kysyn väkivalta kokemuksista niin pitäisikö kysyä myös rasismin kokemuksista. Se sit taas tuntuu hankalalta siksi että silloin pitäisi tehdä se valinta että keneltä kaikilta mä kysyn ((mm)) sit tuntuu taas siltä että enhän mä voi kysyä toista ihmiseltä sen takia vaan koska sillä on erilainen ihonväri ja kysyn erilaisia kysymyksiä kuin joltain toiselta. Vaik tavallaan mä luulen että olisi tärkeää jos on joku tällännen arviointiprosessi missä pitäisi laajasti ymmärtää ihmisen koko elämäntilannetta niin kyllähän rasismin kokemukset on varmaan oleellisia. Ja pitäis tavallaan yhtä lailla kun kysytään että ootko joutunut kotona väkivallan kohteeksi ((mm)) niin pitäisi kysyä että ootko joutunut rasismin kohteeksi. Mutta sitä on hirveen vaikeata kysyä koska tavallaan myös se ajatus siitä että enhän mä voi[että silloinhan mä tavallaan[ett enhän mä voi ruveta kysymään erilaisennäköisiltä ihmisiltä eri kysymyksiä että silloinhan mä teen just sen että mä oletan että sä oot varmaan kohdannut rasismia kun sä oot ton näköinen ja jälleen se ihminen saa sen kokemuksen että taas kiinnitetään huomiota mun ulkonäköön tai ihonväriin. En mä siis tiedä. Tätä pitäisi kysyä joltakin jolla on kokemusta rasismista ja rodullistetuksi tulemisesta mutta tavallaan että miten.

I 5: Samtidigt då jag utvärderar människans situation så frågar jag om våldupplevelser så borde man också då fråga om rasismupplevelser. Det igen känns besvärligt därför att då borde man välja av vem alla man frågar ((mm))sen känns det igen att inte kan jag ju fråga den där människan bara för att den har annorlunda hudfärg och frågar andra frågor än från någon annan. Fast på sätt och vis tror jag att det vore viktigt om det finns någon sån här evalueringsprocess var man borde brett förstå människans hela livssituation så nog är ju

rasismupplevelser då säkert relevanta. Och man borde på sätt och vis likaså då man frågar att har du råkat hemma ut för våld ((mm)) så borde man fråga att har du råkat ut för rasism. Men det är hemskt svårt att fråga på sätt och vis i och med tanken att inte kan jag ju[att då kommer jag ju på sätt och vis[att inte kan jag ju fråga olika frågor från människor som ser annorlunda ut att då antar jag ju att du har säkert mött rasism när du ser ut så där och åter får den där människan den upplevelsen att igen uppmärksammas mitt utseende eller hudfärg. Alltså inte vet jag. Man borde fråga det här av någon som har upplevelser av rasism och rasifiering men liksom hur.

7. H 2: Ja toi onkin just se hankaluus siinä niinku rodullistaminen ja rasismi ((mm)) et kuinka tehdä se yhtäläillä näkyväksi mut sit taas ei liian näkyväksi ettei sitä taas ylikorosta et hei kun te ootte tällasia et onko rasismia et onko[et miten sä nyt koet tän asian ja näin

I 2: Och det där är just svårigheten i det liksom rasifiering och rasism ((mm)) att hur kan man göra det samtidigt synligt men sen igen inte för synligt att man inte sen åter överbetonar att hej ni som är sådana här att finns det rasism att finns det[att hur upplever du nu den här saken och så

I utdrag 6 erkänner socialarbetaren vikten av att fråga och känna till ifall klienten har rasismupplevelser. Att känna till klientens möjliga rasismupplevelser beskrivs som speciellt viktigt vid utvärderingsprocessen där det blir väsentligt att förstå människans hela livssituation. Ambivalensen konstrueras här mellan vikten att fråga om rasismupplevelser för att känna till människans hela livssituation, och valet beträffande vem alla man skall fråga om rasismupplevelser.

Att välja vem alla man skall fråga om rasismupplevelser beskrivs i utdrag 6 som besvärligt, eftersom man då måste handla utifrån antaganden – antaganden om vem som möjligen har kunnat möta rasism. Samtidigt utpekar man de som möjligen mött rasism. De som möjligen mött rasism beskrivs som de som ser annorlunda ut, utseendevís eller på basis av sin hudfärg. Genom talet om annorlunda kommer man inte bara att konstruera det annorlunda men också att återskapa det som skapar detta annorlunda, det vill säga den normativa vita finskheten. Talet om att de som är annorlunda, utseendevís

eller på basis av sin hudfärg, har mött rasism är problematiskt. När människor som inte förkroppsligar den normativa finskheten är ”konstant synliga” i samhället och åker större risk att drabbas av rasism (FRA, 2018), är det viktigt att påminnas om rasifierad o/synlighet kan variera för en och samma människa beroende av kontext. Människor som förkroppsligar finsk vithet kan bli utsatta för rasism till exempel då de talar finska med brytning samtidigt som det blir viktigt att erkänna deras tillgång till vithetsprivilegier (Leinonen, 2012).

Att tala om rasism lyfter oundvikligen fram ras på agendan. I både utdragen 6 och 7 formas ”uppmärksammande” av ras till något konfliktfyllt och oroväckande. När frågor om rasismupplevelser blir viktiga, blir det konfliktfyllt, i och med att ras sätts på tapeten. I utdrag 6 blir stallade av frågor om rasism *besvärligt därför att då borde man välja av vem alla man frågar*, såsom socialarbetaren talar. I utdrag 7 blir rfrågande om rasism åter något som kan leda till att man *överbetonar att hej ni som är sådana här*. Att tala om ras lyfter också upp föreställningen om olikhet i och med att ras framförallt är en markör av olikhet som Frankenberg (1993, s. 138) påpekar. Att tala om ras i en diskussion om rasism kan formas till en konfliktfylld och oroväckande fråga, i och med att det lyfter fram diskussionen om olikhet. Fastän båda av socialarbetarna utgick från en socialkonstruktivistisk syn på ras, kan man i utdrag 6 och 7 också se hur ras uppbyggs till något som Frankenberg (1993, s. 14) kallar för essentiell rasism, där ras formas till en skillnad som förstås i hierarkiska termer. Eftersom ingendera av socialarbetarna talade om ras i denna bemärkelse men snarare tog avstånd från sådana föreställningar, kan oron som formas av att fråga klienter om rasismupplevelser tänkas synliggöra hur föreställningarna om ras utgår från ett hierarkiskt snarare än ett socialt konstruerat perspektiv.

Att fråga klienter om rasismupplevelser konstrueras som viktigt i utdragen (6 och 7) samtidigt skapar det oro eftersom man ”uppmärksammar” ras då man frågar klienter om deras möjliga rasismupplevelser. Essed (2002, s. 189) påpekar att, många sociala relationer är rasifierade eftersom ras är en organiserad princip i många av dessa relationer. Att fråga klienter om deras rasismupplevelser, som företrädesvis vit socialarbetare, kan aktivera sociala relationens rasliga dimension genom ”rasifierade och etnifierade relationer skapas, förstärks eller återskapas” menar Essed. Fortsättningsvis poängterar Essed att, ”även om vissa relationer är rasifierade och även

då dessa relationer är underliggande och konstruerar sociala situationer behöver inte rasism nödvändigtvis inträffa” (Essed, 2002, s. 189).

Att fråga klienter om deras rasismupplevelser som en del av evalueringsprocessen som i utdrag 6 påpekas av socialarbetaren vore viktigt för att *förstå människans hela livssituation*. Att fråga klienter om deras rasismupplevelser som en del av evalueringsprocessen blir inte endast relevant för att förstå människans hela livssituation men också för att erbjuda adekvat stöd. Samtidigt blir det viktigt att synliggöra hur framhävandet av ras i tal om rasism kan formas till ett utrymme för omdefiniering av föreställningen om normativ finskhet. Att lyfta fram ras i en diskussion om rasism skulle också kunna påstås synliggöra den normativa föreställningen om vem som är finsk och vem inte, och skapa ett utrymme för omdefiniering av denna föreställning som tagits som finnars och finska samhällets essens (jfr Hübinette & Andersson, 2012, s. 102; Rastas, 2007, s. 132).

I utdrag 8 konstrueras ambivalensen, till skillnad från de tidigare utdragen, mellan frågan om hur man kan stöda klienter som drabbats av rasism, och frånvaron av liknande upplevelser på den egna fronten.

8. C: Miten hellpoo on käsitellä sitä siit omasta positioista?

H 3: Tota mä koen sen aika vaikeena kuitenkin et kun se on jotenkin niin semmonen mitä ei tavoita omassa kokemusmaailmassa niin se jotenkin niinku tuntuu vaikeelta tai tulee sellanen olo itselle ettei osaa tukea ehkä niinku tarpeeks siinä ehkä toista jolla on tämmösiä kokemuksia. Et jotenkin sit kun siihen on vaikeata tavallaan samaistua ja (2) niin se on semmoinen mitä mä ajattelen et mihin kaipais työssä kyllä tukea jollain tavalla et miten tukea asiakkaita joilla on tällaisia kokemuksia. Et jotenkin se niinku (2) en tiedä mikä siin sit on et miten se on sillain niin vaikee vaikee jotenkin varmaan siin tulee itelle semmonne riittämättömyyden tunne jotenkin.

C: Hur lätt är det att behandla det från sin egna position?

I 3: Öh jag upplever det som ganska svårt i alla fall när det är på något vis något man inte kan få tag på i sin

egna upplevelsevärld så det liksom känns svårt eller man får en sån känsla att man inte kan stöda kanske liksom så där tillräckligt den andra som har sådana här upplevelser. Att på något vis när det är svårt att identifiera sig och (2) så det är något jag tänker vart man skulle behöva nog stöd i arbete på något vis att hur man kan stöda klienter som har sådana här upplevelser. Att på något vis liksom (2) att jag inte vet vad som det är att hur är det så svårt svårt på något sätt kanske får man känsla av otillräcklighet på något vis.

I utdrag 8 kopplas känslan av att inte veta hur man kan stöda klienter i deras rasismupplevelser ihop med att man inte har, som osynligt rasifierad, upplevelser av rasism. Vikten av att stöda klienter men att inte kunna göra det kan hävdas skapa ambivalensen. Att inte kunna stöda lokaliseras i ens svårighet att inte kunna identifiera sig med klientens upplevelse. Talet om att man har svårigheter med att stöda klienten, i och med att det är något man *inte kan få tag på i sin egna upplevelsevärld*, framhäver ras med i diskussionen och synliggör bristen på arbetsplatsens antirasistiska instruktioner. Alla av de intervjuade socialarbetarna berättade om brist på antirasistiska instruktioner. Anis (2008, s. 100) har också påpekat ett behov av olika arbetsredskap inom socialt arbete för att kunna behandla klienters upplevelser av rasism.

Svårighet med att stöda klienter i deras rasismupplevelser beskrivs som beroende av ens svårighet att identifiera sig med klientens upplevelsevärld. Medvetenhet om ens behov av professionellt stöd för att kunna hjälpa klienter med rasismupplevelser kan ses som bra i och med att man identifierat servicebrister som därmed kan åtgärdas. Att svårigheten att stöda klienter i deras rasismupplevelser beskrivs som beroende av ens brist på att kunna identifiera sig med klientens upplevelsevärld, kan också konstruera kriteriet för identifiering det vill säga att endast professionella som upplevt rasism kan stöda klienter som drabbats av rasism. Samtidigt kan det skapa en utomstående position för socialarbetaren, i och med ens svårighet att identifiera sig med klientens upplevelsevärld. Detta skulle kunna leda till att företrädelsevis vita professionella skulle undkomma jobba med rasismfrågor, vilket skulle kunna stärka vithetsprivilegier och göra lite eller inget beträffande ifrågasättande av institutionaliserad vithet. Rasism skulle med andra ord fortsätta att behandlas som ett undantag än en del av praktiken.

Dominelli (1997) påpekar att synligt rasifierade socialarbetare kan erbjuda viktiga representationsytor och öka synligt rasifierade klienters förtroende till socialt arbete. Samtidigt framhäver hon flera fallgropar som raslig parning mellan klient och professionell kan innebära. Om rasifierade synliga socialarbetare endast jobbade med synligt rasifierade klienter skulle inte enbart deras professionella utveckling förhindras, utan också på förhand definieras. Raslig parning möjliggör också att rasifierade osynliga undkommer konfrontation med sin individuella rasism samtidigt som den institutionella rasismen återstår. (Dominelli, 1997, s. 124–125.)

Utdrag 9 är taget från en mycket längre diskussion. I utdraget formas inte heller ambivalensen lika skarpt som i de tidigare utdragen.

9. H 4: mutta sitten taas ne ihmiset jotka tulee jostain muualta niin sitten sen ehkä ajattelee et se on niin iso asia ja sitten semmonen että miten ne pystyy puhumaan ja haluaako ne puhua mulle myöskin sen takia että mulla ei voi olla kokemusta siitä et mitä he on kokenut. Et ehkä mä luulen että myös asiakkaat kun mulla on ollut joissain niinku perhetyöntekijä tai muu tällanen työntekijä joka on ollut vaikka ei nyt samasta maasta mutta vaikka lähi-idästä joku tällanen perhetyöntekijä niin kyllä mä luulen että ne asiakkaat tai oon huomannutkin että ne myös ehkä puhuu helpommin sitten niistä omasta kotimaan tilanteesta ja asioista niille työntekijöille kuin meille kun ehkä he just ajattelee et mä oon suomalainen nainen enkä voi ymmärtääkään sitä....

I 4: men sen igen de där människorna som kommer någon annanstans ifrån så då kanske man tänker att det är en så stor sak och sen så där att hur kan de tala och vill de tala till mig också för att jag inte kan ha upplevelser om det de har upplevt. Att kanske jag tror att också klienter när jag haft någonstans liksom en familjearbetare eller någon annan sån här arbetare som har vari om inte nu från samma land men fast från mellanöstern nån sådan här familjearbetare så nog tror jag att de där klienterna eller jag har nog märkt att de kanske också talar lättare sedan om sitt hemlands förhållande och saker till de arbetarna än för oss då de kanske tänker att jag är finsk kvinna och kan inte förstå det....

Klienternas olika upplevelser av socialarbetarens formas möjligtvis till ett hinder för att dela med sig saker. Om klienterna inte talar med professionella, vare sig det handlar om att de kan tala eller överhuvudtaget vill tala, formas detta till en fråga om klientens vilja eller ovilja att tala med professionella. Frågan om potentiella institutionella hinder som skapar ovilja att tala med socialarbetare är en fråga som hänger kvar i luften.

I utdrag 9 kan socialarbetaren genom att stöda sig på kulturkompetens, som är inte förekommande i materialet, möjligtvis överkomma oron. Klienters och professionellas delade kulturella bakgrund formas i utdrag 9 till något som kan underlätta klienten att tala *lättare sedan om sitt hemlands förhållande*. Där var delad kulturell bakgrund kan vara betydande för vissa klienter, speciellt vid diskussion om särskilda teman, kan en överbetoning på kulturellmatchning mellan professionella och klienter vara problematisk. Gruber (2016, s. 91) hävdar att kulturellmatchning eller kulturellkompetens utgår från en tanke av ”andra kulturer”, där man utgår från att kompetens och upplevelser är nationsspecifika. I utdrag 9 talar socialarbetaren om hur *de kanske tänker att jag är finsk kvinna och kan inte förstå det*. Talet om den finska kvinnan som kanske inte kan förstå det, vid sidan om talet om hur klienter från utlandet lättare talar med professionella som delar samma kulturella bakgrund, kan tänkas uppbygga och återskapa föreställningen om ”andra kulturer”, där människors upplevelser är nationsspecifika.

4.2 Den undvikande diskursen

Den undvikande diskursen konstrueras av tre diskursdelar: *Alla är lika men lika mycket olika*, *Rasismkritik som allt annat än rasism* och *Rasism som diskriminering*.

Gemensamt för alla diskursdelar är att betydelse av ras och/eller möjlig förekomst av rasism bortförklaras i socialt arbete.

I diskursdelen *Alla är lika men lika mycket olika* konstrueras ras som en icke-fråga, eller i varje fall som något som inte borde ha någon betydelse. I diskursdelen *Rasismkritik som allt annat än rasism* konstrueras rasismanklagelse som en personlig attack, vilket lämnar ont om utrymme för att debattera institutionell rasism. I den sista diskursdelen

Rasism som diskriminering likställs rasism med andra former av diskriminering; rasism betyder allt men samtidigt ingenting.

4.2.1 Alla är lika men lika mycket olika

Den undvikande diskursen konstrueras i denna diskursdel av betoning på allas likhet (utdrag 1–2) och allas olikhet (utdrag 3), oberoende ras. Med andra ord konstrueras ingen som annorlunda för att alla är lika, samtidigt som alla konstrueras som lika mycket olika. Dessa till synes olika sätt att skapa mening om ras kan påstås förenas av ett försök att undvika att tala om ras, vilket synliggörs i de följande utdragen.

1. C: Tai tuleeko puheeksi rasismi asiakkaiden kanssa työskennellessä yleensä?
H 2: Mä yritän miettiä. Jaa ei tuu heti mieleen. Ei sitä osaa varmaan kysyä itekkään. Eikä se sitten tuu varsinkaan asiakastapaamisilla sellain suoranaisesti esille. Varmaan tulis jos kysyis. ((mm)) Mutta pakko myöntää et kauhean monelta en oo edes kysynyt. ((joo)) Varmaan jotenkin et itekin hmm niinku sit taas ajattelee jo niin et siin ei oo mitään erilaista....

C: Eller kommer rasism på tals med klienter?

I 2: Jag försöker tänka. Jaa kan inte komma på direkt. Inte kan man säkert själv heller fråga om det. Och inte kommer det i synnerhet fram på ett klientmöte. Säkert skulle det komma om man skulle fråga. ((mm)) Men måste nog medge att inte har jag kommit att fråga många. ((jaa)) Kanske jag själv också hmm liksom sen tänker att inte finns det något annorlunda....

2. H 2: Mutta meillä on paljon tosiaan siis semmosia rodullistettuja ja muualta muuttaneita asiakkaita varsinkin tossa alueella missä oon töissä hmm mutta tota jotenkin ite mietin että mä en tee heidän kanssaan paljon sen erilaisempaa työtä kun sitten lapsen etu ja oikeudet on aina samanlaiset *kuitenkin*.

I 2: Men vi har många verkligen alltså sådana där rasifierade och klienter som flyttat annanstans ifrån speciellt där på området var jag jobbar hmm men alltså på

något vis tänker jag själv att inte jobbar jag med dem på mycket annorlunda sätt då barnets intresse och rättigheter alltid är likadana *ändå*.

I de föregående utdragen stöder sig socialarbetaren på likhetsretorik i tal om rasism och ras. I utdrag 1 konstrueras 'att fråga klienter om rasism' som att se ras. Socialarbetaren talar om hur man *måste nog medge att inte har jag kommit att fråga många. ((jaa))* *Kanske jag själv också hmm liksom sen tänker att inte finns det något annorlunda.* Att fråga klienter om rasism framhäver också ras, vilket också noterades i den ambivalenta diskursen. Socialarbetaren talar om hur man inte frågat klienter om rasism, baserat på tanken att det inte finns *något annorlunda*. Att fråga klienter om rasism, skulle utifrån retoriken som utdrag 1 stöder sig på, anses konstruera olikhet. Härmed formas 'att inte fråga om rasism' som en praktik som förstärker allas likhet. Keskinen (2011, s. 162) påpekar att betoning på allas likhet, framom olikhet, kan fungera som en strategi för att motstå rasifierad retorik och konstruktion av dikotomier mellan "vi" och "de". När socialarbetaren genom likhetsretorik, som universalism diskursen bygger på, motstår hierarkiska distinktioner av "vi" och "dem" "begränsar perspektivet samtidigt och i vissa fall även förhindrar diskussioner av relevanta olikheter", hävdar Keskinen (2011, s. 162).

I utdrag 2, trots att ras nämns i relation till rasifierade andra, med rasifierade synliga som det underförstådda, stöder man sig också på likhetsretorik. I utdrag 2 beskriver socialarbetaren hur hen inte jobbar med synligt rasifierade klienter *på mycket annorlunda sätt då barnets intresse och rättigheter alltid är likadana *ändå**. Talet om allas likhet kan ses som ett sätt att motstå rasifierat tal men denna likhetsretorik är också problematisk. Genom talet om hur barnens intressen och rättigheter är samma för alla argumenterar man för lika arbetspraktiker med alla klienter, oberoende av ras. Att göra likadant arbete med alla klienter är, på ett sätt, ett tecken på att man utgår från allas likhet, vilket härmed konstrueras till en "god" praktik. Keskinen (2011, s. 162) påpekar hur "jämlig behandling oftast förstås som likadan behandling". En utgångspunkt där lika behandling förstås som "god" behandling, som att kringgå frågor om klienters rasismupplevelser, kan göra mer ont än gott och även förstärka ojämlikhet.

Likhetsretorik, genom vilken man försöker undvika att tala om ras, konstruerar ironiskt nog bilden av hurdan olikhet ras handlar om. Såväl här som i den ambivalenta

diskursdelen, bygger man i utdrag 1 och 2 på en hierarkisk förståelse av ras (Frankenberg, 1993, s. 14), trots att alla av socialarbetarna såg ras som en socialt konstruerad kategori då jag frågade dem hur de förstår begreppet. Att ras formas till en hierarkisk och essentialistisk kategori skapar också ett behov av att undvika ras. Att utgå från ett perspektiv där ras behandlas som socialt konstruerat, med olika materiella effekter på människors liv, kunde dock skapa "utrymme" för att tänka på arbetspraktiker som skulle kunna ta i beaktande människors multipla olikheter och deras varierande positioner", som Keskinen (2011, s. 162–163) poängterar.

Universalism sammansmälter också med individualismdiskursen, vilket synliggörs i utdrag 3. Följande del är tagen från en mycket längre diskussion där jag frågade hurdana upplevelser socialarbetaren har om rasism i socialt arbete. Socialarbetaren delade med sig av en händelse där hon hade antagit, på basen av klientens namn, dess bakgrund, vilket visade sig vara fel senare vid mötet.

3. H 1: Et kyllä tässä ite ainakin pyrin siihen et tapaisin jokaisen semmosena yksilönä ((joo)) kun on kumminkin oppinut että vaikka olis joku päällisin puolin joku asiakasryhmä vaikka jotkut romanit ((joo)) niin he on kumminkin yksilöinä aika erilaisia ja asiakkaina erilaisia ((mm)) ehkä silleen muuten....

I 1: Att nog försöker jag att man skulle möta var och en som individ ((jaa)) när man ändå har lärt att fast till synes någon klientgrupp som fast romer ((jaa)) så de är ändå som individer ganska annorlunda och som klienter annorlunda ((mm)) kanske så där....

I utdrag 3 synliggörs hur socialarbetaren betonar vikten av att bemöta klienter som individer, oberoende av om de tillhör någon minoritet. Genom betoning av rumäners individuella olikheter kan socialarbetaren påstås ta avstånd från rasifierade kategoriseringar och i stället betona klienters unikhet (Keskinen, 2011, s.165). Likt universalismdiskursen, undviker individualismdiskursen tal om ras, vilket är problematiskt. Trots att individualismdiskursen kan hjälpa med att erkänna minoritetmedlemmars olikhet och befrämja individuella lösningar, kan perspektivet hävdas blunda inför andra strukturella aspekters betydelse i klienters liv, såsom rasism (Keskinen, 2011, s. 165, 167). Individualistiskt perspektiv kan också påstås

individualisera ursprungligt samhällsliga problem, vilket kan överbetona individuellt ansvar, också vid frågor som befinner sig utanför individens räckhåll (Kamali & Jönsson, 2018, s. 11).

Universalism och individualism har mycket gemensamt. Universalismdiskursen kan ses utgå från ett perspektiv baserat på människors essentiella likhet (Frankenberg, 1993, s. 147) medan individualismdiskursen har sin utgångspunkt i allas lika olikhet (Bonilla-Silva, 2014, s. 76). Universalism och individualismdiskursen kan ses stöda på ett perspektiv som har gått under namnet färgblindhet. (Bonilla-Silva, 2014, s. 74.) Rastas (2009, s. 58) talar om hur färgblindhet förut har förknippats med en antirasistisk ståndpunkt som betonar människors likabehandling, oberoende av hudfärg, men som senare har associerats särskilt med rasifierade osynligas oförmåga att förstå rasismens individuella och samhällsliga följder.

Frankenberg (1993, s. 268) ser användningen av begreppet färgblindhet som problematiskt, i och med att detta placerar värdeomdöme på individens fysiska funktionsförmåga och antyder att vi skulle kunna leva i ett mer jämlikt samhälle om vi inte skulle "se" ras. Härmed väljer jag att använda begreppet färgundvikande som också används av Frankenberg (1993). De föregående utdragen (1–3) som presenterats i denna diskursdel synliggör hur ras inte direkt är något man inte "ser", i bemärkelsen att man inte talar om det alls. Snarare formas ras i denna diskursdel till något som man försöker undvika att tala om, genom tal om allas likhet och allas lika olikhet. Undvikande av ras är dock problematiskt, i och med att man samtidigt undviker maktfrågor och lämnar rashierarkier oberörda (Frankenberg 1993, s. 143). Genom att undvika tal om ras ter sig också vissa perspektiv och praktiker som (ras)neutrala, trots att de också är resultat av vissa specifika maktkamper (Keskinen, 2011, s. 163). I och med att ras har materiella effekter i människors liv, trots att ras är socialt konstruerat, vore det viktigt att tala om ras, för att kunna ifrågasätta till synes "goda" och neutrala perspektiv och arbetssätt som kan hävdas förstärka och återskapa rasifierade maktrelationer, och därmed rasism.

4.2.2 Rasismkritik som allt annat än rasism

Den undvikande diskursen konstrueras i denna del i relation till rasismkritik. Med rasismkritik menar jag någon form av anklagelse av rasism som kan lyftas fram av

klienter (utdrag 4–7) och av intervjuaren, alltså mig (utdrag 8). Iögonfallande är hur rasismanklagelser bortförklaras som resultat av klienters missnöje över beslut (utdrag 5) eller missnöje över socialarbetarens maktanvändning (utdrag 6–7). I och med att rasismanklagelserna direkt stämplas som resultat av allt annat än rasism, konstrueras en definitionsposition för socialarbetarna. I och med socialarbetarnas professionella position, kan man hävda att deras definition blir den ”rätta”, på bekostnad av andra möjliga definitioner. Samtidigt förstärker man bilden av socialt arbete som ett rasismfritt område.

I utdrag 4 frågade jag om rasism kommer på tal på arbetsplatsen och med klienter.

4. H 1: jotkut asiakkaat saattaa nostaa sen esille jos heitä on kohdeltu rasistisesti mutta onhan se myös tämmöinen mistä varmaan puhutaan jossain netin keskustelupalstoilla mutta mikä on ihan todellisuutta asiakastapaamisissa et sitten se kortti nostetaan et jos niinku yksikin asiakin jotenkin kielletään. Ihan niinku kelle vaan sanotaan että et voi saada tätä palvelua tai näin ((mm)) niin sitten nostetaan se rasistikortti siihen kohtaan. Niin se on kyl tosi ikävää et sit käytetään niinku sitä rasismia tolleen jotenkin siihen itsensä puolustamiseen tai jotenkin. Musta sitä käytetään siin kohtaan väärin ((joo)) mut se oon siin kohtaa ehk asiakkaiden suojautumiskeino sitten.

I 1: vissa klienter kan lyfta fram om de har blivit behandlade rasistiskt men nog är det säkert något som man diskuterar på webbens diskussionsforum men som är helt verklighet i klientmöten att sen lyfts det där kortet upp att om också en sak på sätt och vis nekas. Likasom att man säger till vem som helst att du inte kan få den här servicen eller så ((mm)) så sen lyfter man fram det där rasistikortet på något vis för att försvara sig eller något. Det är nog jättetråkigt att man sedan använder rasism på något vis att försvara sig själv. Jag tycker man använder det i det läge fel ((ja)) men det är i de tillfället kanske klienternas sätt att skydda sig.

I det föregående utdraget talar socialarbetaren om hur klienterna under klientmöte kan lyfta fram *kortet*. Talet om (rasist)kortet, såväl i det föregående utdraget som i följande

utdrag, kan förstås som en form av upplevd anklagelse gentemot socialarbetarens och/eller institutionens rasism. I utdrag 4 konstrueras kortet, alltså anklagelse om rasism, som något ogrundat. Nekande av någon service konstrueras till orsaken bakom rasistanklagelsen. Rasistanklagelsen formas också till klientens försvarsmekanism vid nekande av önskad service. Genom att se rasistanklagelsen som allt annat än rasism, nekar socialarbetaren den möjliga rasismen.

I utdrag 5 frågade jag hur socialarbetaren anser att hen påverkas av rasism. Även här ogiltigförklarar socialarbetaren möjlig rasism vid rasismanklagelser. I utdrag 5 konstrueras rasismanklagelser som resultat av klientens nöd och deras missnöje gällande fattade beslut.

5. H 4: Kyllähän siinä tosiaan jotkut asiakkaat saattaa vetää semmoisen rasismi-kortin esille vaikka sä oot toiminut sillä tavalla miten on ohjeistettu tai miten kaikilla asiakkailla toimitaan. Mut ne ihmiset jotka kokee itse kuuluvansa johonkin toisiin niin saattaa sitten ahdingossa myös nostaa esille että sä olet rasisti tai[ja se rupee kyllä itseä sitten kyllä ärsyttämään siinä mielessä tai harmittamaan myös että ne ihmiset olettaa että me työskennellään sen takia minkälaisia he ovat tai mistä he ovat peräisin et se vaikuttaisi jotenkin meidän käytäntöihin. Sit kun haluaisi jotenkin vaan tuoda sen esille että ei tietenkään oo niin että vaikka maahanmuuttajataustaisille tai pakolaisille annettais vähemmän kuin suomalaisille....

I 4: Nog kan vissa klienter lyfta fram sådant rasismkort fast du har handlat som du har blivit handledd eller hur man handlar med alla klienter. Men de människor som upplever höra sig till andra så kan sedan i nöd också lyfta fram att du är rasist eller[och de börjar nog förarga en i ett visst avseende eller irriterar också att de där människorna antar att vi arbetar enligt hurdana de är eller varifrån de kommer att det skulle påverka på något vis vår verksamhet. Sedan när man skulle på något vis bara vill hämta fram att det absolut inte är så att människor med utländsk bakgrund eller asylsökande skulle ges mindre än finnar....

I utdrag 5 nekas rasismanklagelse också på en likhetsretorisk bas, genom talet om *hur man handlar med alla klienter*. Genom talet om att hur man handlar så med alla klienter, insinuerar man att man handlar lika med alla klienter, oberoende av ras. Att handla lika med alla konstrueras vidare som ett tecken på en rasismfri handling.

Rasismanklagelse nekas vidare genom att konstruera arbetsplatsens riktlinjer som rasismfria. Socialarbetaren beskriver hur vissa klienter kan *lyfta fram sådant rasismkort fast du har handlat som du har blivit handledd*. Man konstruerar alltså inte enbart arbetsplatsens riktlinjer som rasismfria (med de riktlinjer som handledningen stöder sig på som underförstådda), utan man konstruerar också den professionella som handlar enligt handledningen som en rasismfri och god figur. Jag kommer ännu att återkomma till diskussionen om den goda figuren. I och med att arbetsplatsens riktlinjer konstrueras som rasismfria, är de underförstått också (ras)neutrala. Med detta i beaktande, ifall professionella handlar som de blir handledda, kan det inte heller finnas belägg bakom rasismanklagelserna.

Att vissa riktlinjer och de handlingar som stöder sig på dessa antas som (ras)neutrala och därmed goda, i den mån att de antas vara lika för alla, kan anses utgå från vithetens ståndpunkt (Frankenberg, 1993), såsom George Yancy (2004, s. 11) framför: ”vad vithet känner till är det som finns.” Yancy (2004, s. 10) menar att vithetens ”makt och privilegier döljer dess egna medverkan i att se en ’verklighet’ som den konstruerar som objektiv.” Att riktlinjer och särskilda handlingar ses som (ras)neutrala, kan påstås vara resultat av normer och ideal inbäddade i grupperns föreställningar och vanor, vilka också konstruerar dessa normer och ideal (Keskinen, 2011, s. 163).

Att vissa handlingar och riktlinjer konstrueras som (ras)neutrala i utdrag 5, förbiser också hur dessa är resultat av specifika historier och maktrelationer som definierat synen på normalt och avvikande (Keskinen, 2011, s. 163). Vidare kan vissa handlingar och riktlinjers som förstås som (ras)neutrala ignorera hur vardagliga och återkommande praktiker kan integrera rasism i vardagliga situationer (Essed, 2002, s. 177). Denna process, genom vilken rasism integreras i vardagen och genom maktrelationer, kallas Essed (2002, s. 188) för vardagsrasism. Med detta kan socialarbetare återskapa rasism, då de oreflekterat handlar enligt vissa riktlinjer. Jag menar inte att socialarbetarna är rasister i traditionell mening, utan att de kan återskapa rasism, oberoende av deras vilja,

som medlemmar av en viss arbetsplats. Som medlemmar av en viss institution socialiseras vi också in i vissa institutionaliserade praktiker, attityder och beteenden, vilka kan integrera rasism i vardagliga situationer (Essed, 2002, s. 188).

Rasismanklagelser kan samtidigt anses skapa en möjlighet för motstånd – en möjlighet att motstå rasism. I utdragen 4 och 5 går man dock miste om denna möjlighet, i och med att man direkt nekar möjlig rasism vid rasismanklagelser. Reaktionen på rasismanklagelser brukar, enligt Ahmed (2011, s. 150), skapa ”figuren av ’rasisten’ som den som kan anklagas och hämtas framför rätten.” Att uppfatta en rasismanklagelse som en personlig attack emot ens rykte möjliggör reducering av rasism till individnivå, vilket också gör det lättare att försvara sig mot kritiken, menar Ahmed (Ahmed, 2011, s. 150). I utdrag 4 och 5 uppfattas rasismanklagelsen som en personlig attack, vilket bortförklaras genom att visa att man inte är ”rasist”. I utdrag 4 görs detta genom att hänvisa till likabehandling, och i utdrag 5 genom att hänvisa till gemensamma riktlinjer. Reducering av rasismanklagelse till figuren av ”rasisten” möjliggör ignorandet av institutionella former av rasism som återskapar rasism, menar Ahmed (2012, s. 150). För att rasismanklagelser skulle kunna skapa en möjlighet till att motstå rasism, krävs det, enligt Ahmed (2012, s. 150), tid; man skall inte försöka besvara rasismanklagelser för snabbt. Att besvara anklagelser av rasism för snabbt kan leda till att man tar det som en attack mot ens rykte (Ahmed, 2012, s. 150).

I utdragen 6 och 7 kommer rasismanklagelser till skillnad från de tidigare utdragen att bortförklaras som beroende av professionellas maktanvändning.

6. C: Nouseeko rasismi asiakkaiden kanssa työskennellessä esille?

H 3: Siis itseasiassa kyllä. Asiakkaat aika paljonkin sitä tuo esiin. Jotenkin[joillakin asiakkailta on hirveen vahvasti sellasii kokemuksia et he kohtaa rasismia ihan siis sillain kaikissa palveluissa. Et jotenkin sit lastensuojelussa hirveesti jotenkin asiakkaat monesti kokee että se heidän asioihin puuttuminen on esimerkiksi rasismia. Ja mun mielestä aika avoimesti tulee tota monesti asiakkailta niitä rasismikokemuksia et minkälaisia ne on. Mut et tota välillä ne on siis sellasii aika kurjia just kuulla et asiakkaat saattaa kokea että me sosiaalityöntekijöinä

ollaan kaikki rasisteja ja jotenkin niinku sellasii aika voimakkaitakin kokemuksia välillä.

C: Lyfts rasism upp när man arbetar med klienter?

I 3: I själva verket det gör det nog. Klienterna lyfter fram det ganska mycket. På något vis [vissa klienter har mycket starka sådana upplevelser att de möter rasism alltså i alla tjänster. Att sedan på något vis upplever klienterna massor i barnskyddet att ingripande i deras ärenden är till exempel rasism. Och jag tycker att klienterna ganska öppet hämtar fram sina rasismupplevelser att hurdana de är. Men att i vissa fall är det ganska tråkigt just att höra att klienterna kan uppleva att vi som socialarbetare är alla rasister och liksom ganska sådana starka upplevelser ibland.

7. H 2: mutta oon kuullut sitten että lastensuojelussa käytetään tosi paljon valtaa niin tota sitten ehkä myöskin muualta muuttaneet asiakkaat saattaa kokea sen vallankäytön rasismina. ((mm)) Et sit he väittää niin kun meitä rasisteiksi jos me käytetään valtaa heihin mutta siinä vaiheessa mä ajattelen että on menny ehkä metsään se perustelu että mikä on sen toimen tai sitten siinä on joku muu ristiriita joka sen selittää.

I 2: men jag har hört att sen att i barnskyddet använder man jättemycket makt så sen säkert också klienter som flyttat någon annanstans ifrån kan uppleva maktbruk som rasism. ((mm)) Att sen påstår de att vi är rasister om vi använder makt på dem men i det läget tänker jag att argumentet inte stämmer att vad är verksamhetens eller sen finns det någon annan skiljaktighet som förklarar det.

I utdrag 6 konstrueras socialarbetarens ingripande i klienters ärenden som orsak till möjlig anklagelse av rasism. I utdrag 7 konstrueras socialarbetarnas maktanvändning som orsak till rasismanklagelse. Rasismanklagelser ogiltigförklaras i utdrag 6 genom att associera klienternas reaktion med socialarbetarnas maktanvändning. Rasismkortet associeras med maktanvändningen, eller snarare sagt klienternas reaktion på deras maktanvändning, och inte med möjlig rasism. Man undgår alltså att ta rasismkritiken på allvar, eftersom rasismanklagelsen anses vara ett resultat av klienternas reaktion på professionellas maktanvändning. I och med att rasismanklagelser förklaras med

klienters malplacerade reaktion, anses anklagelserna därmed ha inget att göra med verksamheten överlag.

Rasismanklagelsen konstrueras inte bara som en personlig anklagelse, utan också som en anklagelse mot institutionen, det vill säga mot hela arbetsgemenskapen. Detta synliggörs i utdrag 6 genom talet om hur *klienterna kan uppleva att vi som socialarbetare är alla rasister* och i utdraget 7 genom nämmandet om att *sen påstår de att vi är rasister om vi använder makt*. Att rasismanklagelser uppfattas som en anklagelse mot institutionen kan ses genom användning av ordet *vi*. Ahmed (2012, s. 146) hävdar att ”då institutionell rasism blir hörd som en anklagelse blir den personlig som om institutionen vore ’den’ vars rykte är på spel.” Vidare hävdar Ahmed (2012, s. 147) att när institutionell rasism uppfattas som en personlig anklagelse, skapas också en plats där vitheten kan bekräftas. Speciellt i utdrag 6 synliggörs detta när rasismanklagelse blir besvarad genom användning av affektord som *tråkigt*. När rasismanklagelser börjar handla om socialarbetarnas upplevda tråkighet, förflyttas uppmärksamheten bort från institutionell rasism och dess påverkan på klienter, mot socialarbetarnas och institutionens upplevelse om tråkighet inför rasismanklagelser. I och med att rasismanklagelser skapar tråkighet som kan analyseras i relation till föreställningen av den moraliska goda vita figuren (Applebaum, 2010, s. 9), kan rasism formas till ett tråkigt ämne som man vill undvika för att skydda vitheten (Ahmed, 2012, s. 147).

I utdrag 8, till skillnad från utdragen 4–7, kan frågan jag ställde om behovet av anti-rasistiska riktlinjer påstås formas till en rasismanklagelse.

8. C: Sanoit ettei oo suoranaisesti rasisminvastaisia ohjeistukisa niin miten sä näkisit olisiko hyvä että olisi? Vai tarvittaisko semmosia?
H 4: Ehkä mä ite ajattelen että lähtökohtaisesti tai haluaisin uskoa että sosiaalityöntekijät ja tällä alalla olevat ihmiset ei olis rasisteja. Mutta en mä tiedä että onhan sitä kaikenlaisia ihmisiä ja ehkä voi olla joitain käytäntöjä mitkä tai että olisihan se ihan hyvä että olis selkeesti jotenkin tuotu se esille. Mutta ehkä meillä on kuitenkin silleen että on nää käänätysasiat ja yritetään huomioida ne kulttuuriset puolet ja näin. Tietenkin voin puhua

omasta puolesta että enhän mä oikeasti tiedä miten mun työkaverit toimii. Mut jotenkin haluaisi ajatella että niiden arvojen jota ollaan luotu niin niiden alle lukeutuu sitten että ei olla rasisteja.

C: Du sade att de finns inte direkt några anti-rasistiska riktlinjer så hur ser du det att skulle de vara bra att de skulle finnas? Eller skulle man behöva sådana?

I 4: Kanske jag tänker per se eller skulle vilja tro att socialarbetare och människor i denna bransch inte är rasister. Men inte vet jag att nog finns det ju alla typer av människor och kanske kan det finnas praktiker som eller nog skulle det ju vara helt bra att man skulle ha framhävt det på något vis tydligt. Men kanske vi har ändå så där att vi har de här avvisnings saker och försöker uppmärksamma de kulturella sidorna och så. Naturligtvis kan jag bara tala för min egna del att inte vet jag ju på riktigt hur mina arbetskompisar agerar. Men på något vis skulle jag vilja tänka att under de där värderingarna som vi skapat så under de hör att vi inte är rasister.

Frågan om behovet av antirasistiska riktlinjer kan anses formas till en rasismanklagelse i det föregående utdraget. Socialarbetaren talar om hur hen *tänker per se eller skulle vilja tro att socialarbetare och människor i denna bransch inte är rasister*. Argumentet om socialarbetares icke-rasistiska tendenser eller till och med deras antirasism motiveras genom hänvisning till socialt arbete som en bransch. Hänvisning till socialt arbete som bransch kan anses vidare konstruera bilden om socialt arbete som en människohjälpande profession som baseras på idéer om fördomsfrihet. Argumentet om socialarbetarnas icke-rasistiska tendenser, eller till och med deras antirasism, motiveras vidare genom hänvisning till gemensamt skapade värden. De gemensamt skapade värdenas (ras)neutralitet, och därmed icke-rasistiskhet, tas förgivet, varvid de kan användas som argument för socialarbetarnas icke-rasistiska handlingssätt eller deras antirasism.

I utdrag 8 erkänner socialarbetaren behovet av antirasistiska riktlinjer. Behovet av antirasistiska riktlinjer motiveras genom talet om hur det dock alltid finns *alla typer människor* och socialarbetare, och också genom erkännandet av att *det kan finnas praktiker*. Med andra ord kan det finnas människor men också praktiker som inte utgår från antirasism, varvid antirasistiska riktlinjer skulle kunna vara bra, enligt socialarbetaren. I utdraget kopplas behovet av antirasistiska riktlinjer starkast ihop med

enstaka individer. Socialarbetaren talar om hur hen naturligtvis kan *bara tala för min egna del att inte vet jag ju på riktigt hur mina arbetskompisar agerar*. Socialarbetaren kan anses konstruera sin subjektsposition som någon som handlar på antirasistiska vis, i relation till arbetskompisar som man sist och slutligen inte riktigt kan känna till. Antirasistiska riktlinjer kan ses konstrueras till något som andra kanske kan ha behov av men inte socialarbetaren själv.

Att antirasistiska riktlinjers behov allra starkast kopplas ihop med enstaka individer, göras rasism till en individuell fråga, vilket kan leda till att man förbiser praktiker och handlingar som, trots goda avsikter, kan återskapa rasism. Dominelli hävdar att när rasism ges individuella betydelser, kan den "patologisera de enstaka rasisterna, ignorera majoritetens subtila rasism och skymma undan sammanlänkningarna mellan strukturella krafter och personliga beteenden" (Dominelli, 1997, s. 23).

I denna diskursdel har rasismanklagelser associerats med allt annat än rasism. Möjlig rasism har nekats i alla utdrag, vilket också lett till att socialarbetarna gått miste om möjligheten att motstå rasism i det vardagliga sociala arbetet. Om vi alltid nekar befintlighet av rasism vid rasismanklagelser, kan det leda till att rasismoffrens upplevelser nedtyngas, hävdar Rastas (2009, s. 48). Genom att stanna upp vid rasismanklagelser, kunde ett utrymme skapas för andra möjliga perspektiv att ta plats (Ahmed, 2012, s. 150). Öppenhet för potentiell rasism, också i en situation där man handlat på bästa möjliga vis, kunde vara ett steg mot såväl synliggörande av rasismoffrens upplevelser, som kritisk reflektion över tillsynes goda praktikers och handlingars antagna rasismfrihet.

4.2.3 Rasism som diskriminering

Den undvikande diskursen konstrueras i denna del genom att likställa rasism med andra former av diskriminering. Trots att detta sätt att tala om rasism befann sig i minoritet, upplever jag det viktigt att lyfta fram synvinkeln i fråga, och med dess sätt att förstärka den undvikande diskursen överlag.

I utdrag 9 likställs rasism med andra former av diskriminering överlag, medan rasism likställs med könsdiskriminering i utdrag 10.

9. H 1:ei meillä tässä talossa taida kovin montaa olla mutta meillä on tummaihoisia työntekijöitä ainakin muutama niin kyllä mä huomaan et mä ajattelen heidän kohdalla et toivottavasti nyt toi ei[kun niinku tietää et asiakkaat osaa olla niinku ihan hirveitä jos ne sille päälle sattuu niin mä huomaan et mä ajattelen et toivottavasti tolle ei nyt olla tämän takia niin kun asiattomia. Ja näin. ((joo)) En mä sit tiedä onko se relevantti ajatus et tarviiko mun nyt toisen puolesta pelätä tommosta ((niin)) tai huolehtia tommosesta koska kyllä nää asiakkaat jos ne haluaa niin ne keksii sen huonon sanan ihan niinku mistä vaan sitten.

I 1: inte tror jag att vi har här i huset väldigt många men vi har i alla fall några mörkhyade arbetare så nog har jag märkt att jag tänker om dem att hoppas den där nu inte[när man liksom vet att klienterna kan liksom vara helt grymma om de så vill så märker jag att jag tänker att hoppas ingen nu är olämpliga åt dem på grund av det här. Och så. ((jaa)) Inte vet jag sedan om de är en relevant tanke att behöver jag nu vara rädd för den andra ((jaa)) eller ta hand om sådant för att nog kan de här klienterna om de så vill hitta på något dåligt ord liksom om vad som helst sedan.

I utdrag 9 uppmärksammar socialarbetaren hur rasifierade synliga socialarbetare kan utsättas för rasism också på arbetsplatsen. Att rasifierade synliga socialarbetare kan utsättas för rasism skapar en oro hos socialarbetaren. Socialarbetaren kan vidare anses distansera sig från oron och ansvaret att ingripa i rasism som rasifierade synliga socialarbetare kan utsättas för, genom att konstruera rasism som likställd med andra former av diskriminering. Till exempel genom talet om hur klienterna kan *hitta på något dåligt ord liksom om vad som helst sedan*, konstrueras rasism som jämförelses med diskriminering eller nedlåtande ordval av vilken typ som helst.

10. C: Mä mietin näitä rasisminvastasia ohjeistuksia suhteessa asiakkaisiin mutta myös suhteessa sosiaalityöntekijöihin jotka vois vaikka itse siinä omassa työssä kokea rasisimia.

H 4: Mulla on yks sosiaalityöntekijä kaveri ja hän ei näytä suomalaiselta mutta hänhän on suomalainen ja puhunut lapsesta asti suomea. Niin sitten hän toi sen

esille että ihmiset helposti alkaa puhua hänelle englantia. Se on myös semmonen kohteliaisuus juttu mutta sitten hän kertoi että häneltä kysytään suoraan et mistä sä oot. Että kyllähän varmasti sosiaalityöntekijätkin sitten kokee. Ja just se sitä voi nyt sanoa rasismiksi että mitä ite on voinut kohdata[en mä tiedä. Mutta voisihan se olla ihan hyvä että ois. Ja just ehkä sinä vaiheessa kun oli tää yks asiakas joka työttösti ja haukku niin siin vaiheessa teki mieli sanoa että asiakas ei saa valita työntekijäänsä valitettavasti....

C: Jag tänker på de här anti-rasistiska riktlinjerna i relation till klienter men också i relation till socialarbetare som skulle kunna själva i arbete också uppleva rasism.

I 4: Jag har en socialarbetarkompis och hen ser inte finsk ut men är finsk och talat finska sedan barn. Så sedan lyfte hen fram att människorna börjar lätt att tala engelska till hen. Det är sen sådan där hövlighets grej men sen berättade hen att man frågar rakt varifrån är du hem. Att nog upplever säkert socialarbetare det också. Och om det nu kan kallas rasism som man själv erfarit[inte vet jag. Men nog skulle det ju kunna vara helt bra att det skulle finnas. Och kanske just i det skede när det fanns den här ena klienten som kallade mig för flicka och skällde upp mig så i det skede ville jag nog säga att klienter tyvärr inte kan välja arbetare....

I utdrag 10 erkänns, likt utdrag 9, hur rasifierade synliga socialarbetare kan utsättas för rasism. I samma utdrag funderar socialarbetaren också över om hen kan kalla den könsdiskriminering som hen själv erfarit för rasism.

Att rasism jämförs med vilken annan form av diskriminering som helst (utdrag 9) och likställs med könsdiskriminering (utdrag 10), kunde påstås vara kopplat till föreställningen om att vi lever i ett post-rasligt samhälle (Lentin, 2011). Ras har sedan andra världskriget blivit något man velat kringgå, såtillvida att ras har raderats, i varje fall i ord, och blivit ett problem som finns annanstans men inte i Europa. Rasism har, som ett resultat av detta, blivit något man påstår vara ett undantag; om rasism existerar, lokaliseras den till främlingsfientliga grupperingar. (Goldberg, 2006, s. 334, 341, 353.)

Lentin (2011, s. 164) påstår att föreställningen om ett post-rasligt Europa banar vägen för generalisering av upplevelser där rasism, könsdiskriminering och annan diskriminering likställs under begreppet diskriminering. Socialarbetaren talar i utdrag 9 om hur *nog kan de här klienterna om de så vill hitta på något dåligt ord liksom om vad som helst sedan*. Tal om hur klienterna kan hitta på ett dåligt ord om de så vill kan anses likställa dåliga ord om vad som helst med rasismupplevelser; en generalisering av upplevelser, som Lentin (2011, s. 164) talar om.

I utdrag 10 funderar socialarbetaren om man kunde tala om könsdiskriminering som rasism. Men när rasism och könsdiskriminering uppfattas som samma form av diskriminering, nedtystas dock både unika egenskaper av dessa fenomen och de multipla narrativ som beskriver hur dessa kategorier konstruerats och återskapas, hävdar Lentin (2011, s. 164). När olika former av diskriminering likställs, är det inte enbart människors upplevelser av exempelvis rasism som relativiseras, utan de hegemoniska rösterna får också företräde i att omtolka andras upplevelser, påpekar Lentin (2011, s. 165).

4.3 Den antirasistiska diskursen

Den antirasistiska diskursen konstrueras av tre diskursdelar: *Rasism som okunnighet*, *På tal om den "egna" vitheten* och *Strukturellt socialt arbete som ett ideal*. I den antirasistiska diskursen diskuteras ras i relation till socialarbetarna, och speciellt deras roll att bekämpa rasism. Att bekämpa rasism formas här till något tveklöst.

4.3.1 Rasism som okunnighet

I denna diskursdel konstrueras rasism som okunnighet. Det är genom tal om andras 'annorlunda sätt att tänka och tala' och deras oförmåga att 'märka' rasism som man konstruerar definitionen av rasism som okunnighet.

I utdrag 1 berättade socialarbetaren om sina upplevelser av rasism i socialt arbete.

1. C: Miten näet et minkälaisia yleisesti kun ajattelee kokemuksia sulla on rasismista sosiaalityöntekijällä?
H 3: No joo mä just tota niinku olin tulossa tänne niin jotenkin mulle tuli mieleen se että se on hyvin niinku[oon tehnyt töitä sellasella tosi pienellä paikkakunnalla ja sitten täällä ((isolla paikkakunnalla)) niin mä jotenkin mietin et minkälainen ero siinä on siinä tavallaan kulttuurissa miten niinku puhutaan asiakkaista ja asioista. Et mä koen et siel mis olin aikaisemmin töissä hyvin pieni paikka niin se oli aika semmosta avoimen rasistista. Jos niinku miettii sellasii työntekijöiden kahvipöytäkeskusteluja esimerkiksi et hyvin jotenkin sellasta mihin mä en oo ainakaan tääl ((isolla paikkakunnalla)) törmännyt koskaan. Et ehkä sellaisia vanhemman polven työntekijöitä joilla on hyvin erilainen tapa ehkä jotenkin niinku ajatella asioita ja puhua ja näin....

C: Hur ser du att hurdana så där allmänt tänkt upplevelser har du av rasism från fältet?

I 3: Just då jag var på väg hit så på något vis kom det i tankarna att det är mycket liksom [jag har arbetat på en jätteliten ort och sen här på ((en stor ort)) jag tänker på något vis hurdan skillnad det finns i kulturen hur man liksom talar om klienter och saker. Att jag upplever att där jag jobbade förr jättelitet ställe så det vara ganska så där öppet rasistiskt. Om man liksom tänker till exempel på arbetarnas kaffebordsdiskussioner att något sådant har jag aldrig mött på här i ((stora orten)). Att kanske sådana där äldre arbetare som har mycket annorlunda sätt att liksom på något vis tänka om saker och tala och så....

I utdrag 1 konstrueras (arbetsplats)kulturen på den lilla orten och på den stora orten som distinkt annorlunda. Den lilla ortens (arbetsplats)kultur beskrivs som *öppet rasistiskt*. Det är de olika sätten *hur man talar om klienter och saker* som kommer att konstruera (arbetsplats)kulturen, både på den lilla och stora orten. Genom att tala om den lilla ortens (arbetsplats)kultur som *öppet rasistiskt* fungerar den också som en motidentifikation genom (arbetsplats)kulturen på den stora orten konstrueras som allt annat än öppet rasistiskt. Detta blir märkbart när socialarbetaren talar om hur hon *aldrig mött på något sånt* på den stora orten.

Öppen rasism lokaliseras inte enbart till den lilla ortens (arbetsplats)kultur, men också till vissa grupper. Detta synliggörs genom talet *att kanske sådana där äldre arbetare som har mycket annorlunda sätt att liksom på något vis tänka om saker och tala*. De äldre (social)arbetarna beskrivs inte direkt som öppet rasistiska, men genom beskrivning av deras *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala*, kommer också deras 'sätt att tänka om saker och tala', definieras som *öppet rasistiskt*.

Genom talet om de äldre (social)arbetarnas *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala*, konstrueras också deras motsatspar - de yngre socialarbetarna. Talet om de äldre (social)arbetarnas *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala* konstruerar också de yngre socialarbetarnas sätt att tänka och tala, som dess motsats, som det andra inte är (jfr Mattsson, 2015, s. 44). Figuren av de yngre socialarbetarnas vanliga, till och med "normala", 'sätt att tänka och tala', konstrueras i relation till de äldre (social)arbetarnas *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala*. Man kunde även påstå, att för de äldre (social)arbetarna konstrueras en position av okunnig, med *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala* som underförstådd.

I utdrag 2 talar socialarbetaren om hur vissa, framom andra, "märker" rasism. Den okunniga positionen konstrueras tydligare i utdrag 2 än i utdrag 1.

2. H 5: rasismia oon paljon törmännyt työtovereiden tai havainnut työtovereiden ajattelussa paljon sellasta. Voi olla että kun ite on sossu on sossujen puolella mutta musta vähemmän sosiaalityöntekijöissä mutta erityisesti niinku terveydenhuollon ihmisissä kenen kanssa paljon työskentelee semmoista (.) semmoist syvällä olevaa rasismia ettei mitään sellasta niinku ikään kun sitä siinä päällä olevaa että nimitellään jotain ihmistä kun se on tietyn näköinen niin ei nyt semmosta tietenkään mutta semmosta syvää mitä nimenomaan huomaa et se on tosi syvällä ja mitä ihmiset ei ite huomaa niin siihen kyllä törmää paljon....

I 5: jag har mött mycket rasism eller uppmärksammade mycket sånt i arbetskamraternas tänkande. Kan hända att när man själv är sossu är man på sossurnas sida men jag tycker att mindre hos socialarbetarna men speciellt liksom hos hälsovårdsmänniskor som man jobbar mycket med så

sån(.) sån där djupt existerande rasism att inget liksom sån där ytlig att man nämner någon människa då den ser på ett visst sätt ut så inget sånt förstås men sån där djup som man definitivt märker att det är jättedjup och vad människor inte själv märker så sånt träffar man nog mycket på....

I utdrag 2 konstrueras socialarbetare och hälsovårdsmänniskor som varandras motsatspar. Socialarbetarna beskrivs som någon som *definitivt märker* djup rasism till skillnad från hälsovårdsmänniskorna som *inte själv märker*. Genom talet att *människor* (hälsovårdsmänniskor) *inte själv märker* (djup rasism) konstrueras för socialarbetarna en position av någon som ”märker” djup rasism. Distinktionen som skapas mellan de som ”märker” och de som ”inte märker”, fungerade också i den ambivalenta diskursen som ett sätt att skapa skillnad mellan ”vi” och ”dem”.

I utdrag 2, till skillnad från utdrag 1, kan talet om att ”märka” rasism, i relation till de som ”inte märker” rasism, ses konstruera tydligare det ”kunniga” och ”okunniga” subjektet. I utdrag 1, till skillnad från utdrag 2, synliggörs det kunniga subjektet genom talet om det okunniga subjektet, alltså de äldre (social)arbetarna som har *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala*. Talet om hur vissa har *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala* (utdrag 1) samt hur man ”märker” rasism men inte andra (utdrag 2) kan enligt Ahmed (2011, s. 220) förstås som en konstruktion av ett självmedvetet subjekt som genom sin självmedvetenhet producerar figuren av ett ”gott subjekt”.

Att distansera sig från andra så kallade okunniga, även ”dåliga”, subjekt som har *mycket annorlunda sätt att tänka om saker och tala* (utdrag 1) och som ”inte märker” djup rasism (utdrag 2), kan te sig förståeligt då man upplever att man handlat på ett motsatta sätt. Genom att skapa distinktioner mellan ”vissa vita” och ”andra vita” kan man komma att konstruera grupper som är mer ansvariga än andra över rasism. Shannon Sullivan (2014, s. 5) påpekar att, genom konstruktion av det goda och det dåliga (kunniga och okunniga) vita subjekt kan man lägga ansvaret över rasismens existens på det dåliga subjektet. Yancy (2004, s. 4) påpekar likaså att avskiljande av det goda och dåliga vita subjektet möjliggör att det goda subjektet kan inte bara avskilja sig från det dåliga vita subjektet, men även neka sin medverkan i rasism genom sin ”godhet”.

Genom kategorisering av motpoler, som det goda och dåliga samt kunniga och okunniga subjektet, kan *öppen rasism* (utdrag 1) och *djup rasism* (utdrag 2) isoleras och marginaliseras till vissa "vita" (dåliga och okunniga) som äldre (social)arbetare (utdrag 1) och hälsovårdsmänniskor (utdrag 2). Rasism kan härmed anses konstrueras till okunnighet.

4.3.2 På tal om den "egna" vitheten

I denna diskursdel ligger fokuset på hurdana roller man som osynligt rasiferad socialarbetare kan inta i kampen mot rasism.

Utdragen 3 och 4 tillhör samma del vilka jag valt, för tydlighetens skull, att dela upp.

3. C: olisin kysynyt miten rasismi vaikuttaa sinuun ja tavallaan sun tietosuuteesi maailmasta ja mitä esimerkiksi näkee tai ei tuu nähneeksi työssä?

H 5: Siis kyllähän se vaikuttaa sellasella tavalla että se tekee olon aika tukalaksi siinä omassa valkoisuudessaan. Niin tavallaan se kun mä väistämättä oon siitä ulkopuolinen niin tavallaan kuinka paljon mä pystyn ymmärtämään sitä ja kuinka paljon mulla on lupa ottaa siihen kantaa koska se on äkkiä myös[mä en halua ruveta holhoamaan ihmisiä. ((joo)) Kertomaan rodullistetuille heidän puolestaan että hei toi oli nyt rasismia ja nyt minäpä tässä puutun ((mm)) tulen valkoisena sankarina täältä ja ratsastan ja pelastan teidät. Koska kyllähän se voi mennä siihenkin.(jatkuu otteessa 4)

C: jag skulle fråga hur rasism påverkar din medvetenhet vad det kommer till exempel vad man ser eller inte ser i arbete?

I 5: Alltså nog påverkar det på ett sådant sätt att det gör att man känner sig ganska obekvämt i sin vithet. På ett sätt när jag är ofrånkomligen utanför det så liksom hur mycket kan jag förstå det och hur mycket har jag rätt att ta ställning för det är snabbt också så[jag vill inte börja förvalta människor. ((joo)) Berätta för rasifierade på deras vägnar att hej det där var nu rasism och nu skall jag ingripa ((mm)) jag kommer som en ridande vit hjälte

och räddar er. För nog kan det ju gå till det. (fortsätter i utdrag 4)

I utdraget talar socialarbetaren om sin roll i kampen mot rasism som osynligt rasifierad. Socialarbetarens ”vithet” konstrueras tidvis till en oro; en oro över den ”egna” vitheten, och en oro om man kan utföra ett antirasistiskt arbete från en vit position. Genom talet *att man känner sig ganska obekvämt i sin vithet* synliggörs socialarbetarens ”vithet”, men också oron som denna vithet framkallar. Oron över den ”egna” vitheten synliggörs på flera ställen i utdraget. Till exempel påpekar socialarbetaren *hur mycket har hen rätt att ta ställning* när hen är *ofrånkomligen utanför* rasism. Vidare beskriver socialarbetaren ett värstafallscenario där hen skulle berätta *för rasifierade på deras vägnar att hej det där var nu rasism*. Att ta ställning som osynligt rasifierad till frågor om rasism, kan ses skapa till exempel en oro av att samtidigt nedtysta rasismoffrens röster. Dessa exempel synliggör den bakomliggande oron det innebär att bekämpa rasism som osynligt rasifierad. Med andra ord, kan oron över den ”egna” vithet anses konstruera en oro om ens möjligheter att handla antirasistiskt från en vit position.

I utdrag 4 verkar oron minska, men inte avta.

4. H 5:.... Työssä se on tavallaan helpompaa (.) se ei liity siihen mun valkoisuuteen ensisijaisesti vaan liittyy se instituutio missä mä kohtaan sen rodullistetun ihmisen asettaa mulle paljon enemmän moraalisia velvollisuuksia koska mä oon siellä töissä ja se on mun aluetta ja mun velvollisuus olisi huolehtia että se olisi turvallinen paikka sille ihmiselle joka tulee sieltä hakemaan apua. Niin siinä se on tavallaan helpompaa. Toki siinä se mun valkoisuus tavallaan vaikuttaa mutta siinä vaikuttaa varmaan enemmänkin se mun rooli siinä kohtaamisessa ja liittyy siihen instituutioon. Mutta tavallaan muuten sehän on[kyllähän sitä mieltii mihin keskusteluihin mun ylipäänsä kuuluu osallistua. Mikä kuuluu mulle. ((mm)) Ja toisaalta kyllä mulle kuuluu se että mun pitäisi tiedostaa mun oma positio ja olla käyttämättä sitä väärin mutta sitten tavallaan kun mä en voi luopua siitä mun positiosta vaikka haluaisi niin sitä ei voi riisua itseltään. Niin miten siitä käsin toimii niin onhan se hirveen hankalaa. Miten toimia oikein siitä omasta positiosta käsin.

I 5:.... I arbete är det lättare (.) det anknyter sig inte direkt till min vithet utan till den institutionen där jag bemöter den rasifierade människan ställer allt mer moraliska plikter på mig i och med att jag jobbar där och det är mitt område och min plikt är att se efter att det skulle vara ett tryggt ställe för de människorna som kommer och söker hjälp därifrån. Där är det på ett sätt lättare. Naturligtvis så påverkar min vithet men där påverkar säkert mer min roll i mötet och det är relaterat till institutionen. Men på något vis annars så[nog tänker man på vilka diskussioner man överhuvudtaget kan delta i. Vad hörs till mig. ((mm)) Och på andar sidan nog hörs det till mig att jag borde vara medveten om min position och inte utnyttja det på fel sätt men sen på något sätt när jag inte kan ge upp min position fast jag skulle vilja så kan man inte klä av sig den. Så hur skall man handla utifrån den så nog är det ju mycket svårt. Hur skall man handla rätt från sin egna position.

Där att ta, eller inte ta ställning till rasismfrågor konstrueras i utdrag 3 som en anledning till oro, verkar denna oro ha minskat i utdrag 4. Socialarbetaren berättar att, *institutionen där jag bemöter den rasifierade människan ställer allt mer moraliska plikter på mig i och med att jag jobbar där*. Att ta, eller inte ta ställning till rasismfrågor verkar inte formas till en fråga, och därmed ingen orsak till oro. Att ta ställning till rasismfrågor konstrueras här till en plikt vilket beror på ens professionella roll i institutionen där man jobbar. Socialarbetaren anmärker hur det är hens plikt *att se efter att det skulle vara ett tryggt ställe för de människorna som kommer och söker hjälp därifrån*. Att ta ställning till rasismfrågor konstrueras här som en del av den professionella praktiken; att skydda och hjälpa klienten.

Oron över den "egna" vitheten minskar till en del i utdrag 4, men den avtar inte. Socialarbetaren talar om att man *borde vara medveten om sin position och inte utnyttja det på fel*. Medvetenhet om sin rasifierade position som vit, formas till en viktig utgångspunkt för att kunna bekämpa rasism. Medvetenhet om den "egna" vitheten formas med andra ord till ett krav för att inte utnyttja fel sin position. Man kunde tolka det som att, om man bara är medveten om sin rasifierade position som vit kan man inte utnyttja den fel. Oron om den "egna" vitheten synliggörs starkare då socialarbetaren talar att *jag inte kan ge upp min position fast jag skulle vilja så kan man inte klä av sig den*.

Talet om den ”egna” vitheten, och den oro som kopplas till den, analyserbar med hjälp av Ahmeds (2011) teoretiseringar om vithetsförklaringar. Vithetsförklaringar kan kort sammanfattas som, till synes kritiska förklaringar om den egna vitheten, som kan komma att återskapa vithet på olika sätt (Ahmed, 2011, s. 206–207). Talet i utdrag 4 om att man vill *ge upp* sin position som vit, trots att man inte kan *klä av sig den* kan, kan anses formas till en sådan vithetsförklaring som Ahmed talar om. Jag hävdar inte, att det socialarbetaren säger inte skulle mena det hen påstår säga, alltså att bekämpa rasism, men utifrån Ahmeds teoretiseringar kan vissa yttranden om vithet göra något annat, än det de säger de gör.

Talet om att man vill *ge upp* sin position som ”vit”, trots att man inte kan *klä av sig den*, kan ses konstrueras utifrån ett dåligt samvete om den ”egna” vitheten. Ahmed (2011, s. 215) hävdar att ”själva påståendet om att man har dåligt samvete (över det ena eller andra) innefattar också en självuppfattning där man ‘är god’”. Genom artikulering av sitt dåliga samvete, över något man inte kan rå för, kan man konstruera det ”goda” subjektet. Att tala om sitt dåliga samvete i relation till den position man intar inom rasismens relationer, kan uppfattas som problematiskt eftersom det är det vita subjektets känslor som centraliseras. Talet om att man vill *ge upp* sin position gör lite eller inget att motarbeta rasism, snarare förstärks det vita subjektets privilegier att ”tala om sig själv” (Ahmed, 2011, s. 217).

I utdrag 5, där jag frågade socialarbetaren hurdan roll, som rasligt privilegierad, kan hen ta i kampen mot rasism, kan man också finna vissa spår av vithetsförklaringar.

5. H 4: sen näkee sosiaalisessa mediassa et puhutaan et mitä nää nyt on social justice warrior jos joku niinku yrittää puolustaa. Et siit on tehty musta myös vähän semmonen vitsi että mitä sä loukkaannut ihmisen puolesta tai jos asiasta tai ilmiöstä mitä et oo ite kohdannut mutta onhan se tärkeetä. Ja myös mä koen et niille asiakkaille tai ainakin mä toivoisin että asiakkaat ei niinku ajattele että mä toimin mitenkään rasistisesti vaan yritän auttaa ja jotenkin jopa ehkä viedä sitä asiaa eteenpäin ettei olisi mitään rasistisia käytäntöjä.

I 4: man ser det i den sociala median där man talar att vad heter dom nu igen social justice warrior om någon försöker försvara. Att det har gjorts tycker jag till en sådan där vits att vad blir du sårad för en annan människa eller av ärenden eller fenomen som du inte själv mött men nog är det ju viktigt. Och sen upplever jag att för klienter eller i varje fall så önskar jag att klienterna inte liksom tänker att jag handlar på något vis rasistiskt utan att jag försöker hjälpa och på något vis kanske föra det vidare att det inte skulle finnas rasistiska praktiker.

Att bekämpa rasism beskrivs som viktigt i utdrag 5. Att bekämpa rasism från en vit position skapar också oro. Denna oro kan ses konstrueras i relation till klienters åsikter om ens handling. Med andra ord, är det klientens åsikt som avgör om man handlat rasistiskt eller antirasistiskt. Socialarbetaren talar hur hen *önskar att klienterna inte liksom tänker* att hen skulle handla *på något vis rasistiskt utan att hen försöker hjälpa*. Att bekämpa rasism innefattar en oro, en oro över klienters åsikter i relation till ens handling. Samtidigt konstrueras det ett hopp, en önskan om att handlingen kunde uppfattas som hjälp.

Man kunde hävda att i utdragen 4 och 5 sammanflätas att bekämpa rasism med en önskan om att bli uppfattad som ”god”; någon som vill hjälpa andra. Detta sker till exempel genom betoning på att man vill *ge upp* sin position (utdrag 4) och att man *försöker hjälpa* (utdrag 5). De välvilliga orden om att *ge upp* och *försöka hjälpa* kan samtidigt komma att centrera vitheten och dess känslor. Ahmed (2011, s. 217) hävdar att antirasismen för med sig förhoppningar att göra det vita subjektet lyckligt. Antirasism skulle i värsta fall kunna börja handla om det vita subjektets lycklighet över sin egna antirasism istället att arbeta för samhällelig rättvisa och jämlikhet.

Föreställningen om det ”goda” vita subjektet är en del av rasismproblemet, snarare än svaret hävdar Barbara Applebaum (2010). Föreställningen om det ”goda” vita subjektet utgår från en föreställning om att moralisk oskuld är uppnåelig, om man handlar på ett moraliskt ansvarsfullt sätt. (Applebaum, 2010, s. 9–10.) Då man i tal uttrycker sin vilja om att *ge upp* sin position (utdrag 4) och *försöka hjälpa* (utdrag 5), kan man förstärka föreställningen om att det är möjligt för det vita subjektet, om detta bara är ”god”, att befinna utanför rasism.

Föreställningen av det vita subjektets "godhet" och därmed oskuld i rasismrelationer ifrågasätts av Yancy (2004, s. 6), som hävdar att, vitheten aldrig kan vara oskyldig så länge den sammanflätas med makt. Att bekämpa rasism innebär för vita människor alltid en frihet att välja; handla eller avstå från att handla, hävdar Yancy (2004, s. 8). Detta betyder inte att rasifierade osynliga inte skulle kunna bekämpa rasism. Applebaum (2010, s. 22) hävdar att, vita människor kan bekämpa rasism på ett etiskt sätt, men det krävs att man samtidigt erkänner sin medverkan i rasistiska system som man bekämpar.

I utdrag 6, beskriver socialarbetaren hurdana roller hen som osynligt rasifierad kunde ta i att bekämpa rasism.

6. C: et miten rasismista voi kysyä ilman et tulee rodullistaneeksi niin miten sitä voi käsitellä siinä yhdessä heidän kanssa siitä omasta etuoikeutetusta positioista käsin?

H 2: kyllä varmaa paljon kuuntelisin ja esittäisin varmana tyhmiäkin kysymyksiä kunhan niinku sillä tavalla pyrkis käsitteellistämään et mistä on kyse ja miten tää ihminen sen kokee ja mistä paikoissa sitä esiintyy ja mitä hän toivoo mun sille tekevän. ((mm)) Että varmaan vaikee just kun ei oo ite työssä kohdannu niin usein ja ei olla työyhteisössä sitä käsitellyt et miten otat puheeksi tai miten käsittelet. Niin aika vaatimattomasti toista kuuntelisin enkä yrittäisi ottaa sammosta paremmin tietämisen paikkaa kun en paremmin tiedä....

C: att hur kan man fråga om rasism utan att rasifiera.... så hur kan man behandla det tillsammans med de utifrån sin egna privilegierade position?

I 2: nog skulle jag lyssna mycket och säkert skulle jag fråga också dumma frågor liksom på det sättet skulle man försöka begreppsliggöra att vad gäller det hela och hur upplever den här människan det och på vilka ställen framkommer det och vad önskar sig hen att jag skall göra. ((mm)) Att säkert ganska svårt när man inte har själv mött så ofta i arbete och vi har inte behandlat det i arbetsgemenskapen att hur skall man lyfta fram eller behandla. Så ganska anspråkslöst skulle jag lyssna på och inte skulle jag försöka ta en plats som någon som vet bättre när jag inte vet bättre....

I utdrag 6 talar socialarbetaren hur hen inte skulle *försöka ta en plats av någon som vet bättre* i möte med klienter som utsätts för rasism. I utdraget kan socialarbetaren anses göra motstånd mot vitheten. Genom att socialarbetaren synliggöra sin position som osynligt rasifierad, lyfts fram kunskapens situerade natur (Harding, 1993), vilket kan anses ge ”utrymme” för klienters röster.

Att lyssna på klienter som utsätts för rasism är en central del i att bekämpa rasism (jfr Dominelli, 1997, s. 80). Socialarbetaren talar *vad önskar sig klienterna att jag skall göra*, vilket kan oundvikligen formas till en värdefull utgångspunkt i att bekämpa rasism. Det återstår en risk att klienternas ansvar i bekämpning av rasism överbetonas i relation till professionellas (jfr Dominelli, 1997, s. 79).

Avslutningsvis bör det påpekas, att tal om den egna rasifierade positionen kan uppfattas som en form av motstånd. När socialarbetarna talar om sin rasifierade position har de samtidigt motstått dominant föreställningar där ras har ingen betydelse, som i universalismdiskursen och individualismdiskursen. Att tala om sin rasifierade position, i detta fall vithet, är också problematiskt. Som diskursdelen synliggör, kan man komma att centralisera vitheten genom vissa sätt att tala om den. Frågan jag ställt socialarbetarna om deras roll som osynligt rasifierade i bekämpning av rasism är viktig, men den är också problematiskt ställd, eftersom att den utgår från en traditionell syn på moraliskt ansvar. Frågan, ’vad kan du göra’, antar att en moralisk handling kan bana vägen för moralisk oskuld. (Applebaum, 2010, s. 9–10.) Applebaum (2010, s. 10) hävdar att, frågan om ’vad kan du göra’ kan uppmuntra till vit heroism och narcissism genom vithetens medverkan i rasism kan döljas. En lämpligare fråga enligt Applebaum skulle vara ’vad borde man göra’, som vänder blicken bort från det vita subjektet.

4.3.3 Strukturellt socialt arbete som ett ideal

I denna diskursdel konstrueras strukturellt socialt arbete till ett relevant sätt att bekämpa rasism. Hur man kunde utföra ett strukturellt socialt arbete helt konkret blir en obesvarad fråga. Strukturellt socialt arbete formas snarare till ett ideal än en potentiell möjlighet.

I utdrag 7 beskriver socialarbetaren det strukturella sociala arbetets samhällliga uppgift.

7. H 2: meillä pitäisi olla yhteiskunnassa semmosia tapoja ja rakenteita sit saada sitä ääntä kuuluviin koska he itsekään eivät saa sitä kuuluviin jolloin siitä tulee sellanen että meidän koko yhteiskunnallinen niin kun normi on sellanen 'keski-ikäinen valkoinen heteromies' eikä sitten ehkä ymmärretäkään erilaisia positioita. ((mm)) En tiedä sitten millä tavalla osallisuutta saisi lisättyä. Sosiaalityöhän olisi yks ihan hirveen hieno tapa jos vain sitten sosiaalityössäkin olisi niitä keinoja vaikuttaa niihin rakenteisiin niinku siinä pitäis olla mutta ehkä se käytäntö sit tökkii.

I 2: vi borde ha i samhället sådana sätt och strukturer för att få rösten hörd när de inte ens själv får den hörd då blir det som att vårt samhällliga liksom norm är en sådan 'vit medelålders hetero man' och kanske man inte då förstår annorlunda positioner. ((mm)) Inte vet jag sen hur man skulle kunna öka på delaktighet. Socialt arbete skulle ju vara ett jättefint sätt om man bara hade också i socialt arbete sätt att påverka på strukturer liksom det borde finnas men kanske är det praktiken som strider emot.

I utdrag 7 konstrueras strukturellt socialt arbete till en viktig praktik genom man kan komma ifrågasätta normativa ståndpunkter, och skapa utrymme för marginella perspektiv. Genom betoning på ett strukturellt perspektiv kommer socialarbetaren att motstå individualistiska perspektiv av sociala problem. Det sociala arbetet konstrueras i utdraget till ett väsentligt sätt att bekämpa rasism samtidigt formas det endast till ett ideal. Socialarbetaren talar att *socialt arbete skulle ju vara ett jättefint sätt om man bara hade också i socialt arbete sätt att påverka*. I utdraget konstrueras socialt arbetet till ett ideal i brist på *sätt* att påverka.

I utdrag 8 beskrivs det strukturella sociala arbetet som ett sätt att bekämpa rasism samtidigt, som de strukturella sätten att bekämpa rasism konstrueras som oåtkomliga i det vardagliga arbetet.

8. H 1: Ja toinen mitä mietin on se rakenteellinen sosiaalityö mut sit loppujenlopuksi niin onhan täs aika kädetön tällaisessa roolissa kun miettii et mä tapaan jonkun yksittäisen asiakkaan ja vaik se asiakas kertoisi et hän on kohdannut rasismi niin mitä mä loppujenlopuksi voin tehdä sille. Kyl musta tuntuu et jos joku asiakas menee tuolla jossain kaupungilla ja hän kohtaa siinä rasismia niin ei mulla siinä oo hirveesti keinoja. Mitä mä sille voin tehdä! Ei siin pysty hirveästi puuttua. Sit pitäis just miettii mitkä olis semmosii rakenteellisii keinoi siihen puuttuu....

I 1:Och det andra som jag tänkte är det strukturella socialt arbete men sen sist och slutligen så nog är man ju ganska handlös i en sådan här roll när man tänker att jag möter någon enstaka klient och fast klienten skulle berätta att hen har mött rasism så vad kan jag sist och slutligen göra. Nog känns det att om någon klient går någonstans på stan och möter rasism så inte har jag många sätt som jag kan göra något. Vad kan jag göra! Inte kan man mycket ingripa. Sen borde man tänka på vad kunde som strukturella sätten vara att ingripa....

I utdragen 7 och 8 beskrivs strukturellt socialt arbete som ett möjligt sätt att bekämpa rasism, som slutligen blir bara ett ideal. I utdrag 7 konstrueras det sociala arbetets praktik som något *som strider emot*, medan i utdrag 8 blir det strukturella arbetet något avlägset. Svårigheten att införliva ett strukturellt synsätt in det vardagliga arbetet kan analyseras till bakgrunden till de nyliberala idéströmningarna som fått fotfäste på samhällets olika arenor, som i det sociala arbetet. Sociala arbetets fragmentering och den ökade arbetsbördan är några typexempel på hur de neoliberalism påverkat det sociala arbetets vardag. Det kan bli svårt att införliva ett strukturellt perspektiv på det vardagliga arbetet där individuella "case work" lösningar dominerar. (Dominelli, 1997, s. 49; Kamali & Jonsson, 2018, s. 12; Marjanen, Spolander & Aulanko, 2018, s. 82.)

I utdrag 9 beskrivs strukturellt socialt arbete, till skillnad från de tidigare utdragen, genom ord som politiskt och radikalt.

9. H 6: Mut vielä se et se ei olis tietyt aktiiviset yksilöt vaan et laajemminkin koettais et se on meidän velvollisuus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun mutta myös sellaseen kamppanjointiin ja muuta. Sitä

tavllaan sitä helposti ajatellaan et me ei haluta et meidän täytyy tavallaan olla täysin epäpoliittisia koska me ollaan viranomaistyössä mut niinku kyl musta olisi hienoo et jos olis joku radikaalimpi sosiaalityöntekijöiden yhdistys joka yhdessä muitten tahojen kanssa järjestäis mielenilmaisuja ja kamppanijoita.... Et kyllä meidän täytyisi osallistua enemmän siihen tai pitäis nähdä se osana sosiaalityötä et oltaisiin enemmän kehittämässä yhteiskuntaa Mutta tää on tällanen utopistinen.

I 6: Men ännu att det inte bara vore vissa aktiva individer utan att man ännu mer skulle uppleva att det är vår plikt att delta i samhällelig diskussion men också i kampanjer och annat. På något vis tänker man lätt att vi inte vill att vi måste på ett sätt vara helt opolitiska för att vi befinner oss i myndighetsarbete men liksom nog tycker jag att det skulle vara fint att det skulle finnas nån radikalare socialarbetarförbund som tillsammans med andra entiteter skulle ordna demonstrationer och kampanjer.... Att nog borde vi delta mer i det eller borde se det som en del av det sociala arbetet att vi skulle vara med och utveckla samhället.... Men det här är en sådan utopistisk.

I utdrag 9 beskrivs socialt arbete som ett politiskt projekt genom man kunde utveckla samhället. Socialarbetaren talar att *på något vis tänker man* att socialarbetarna borde *vara helt opolitiska för att vi befinner oss i myndighetsarbete*, hen fortsätter att *det skulle vara fint att det skulle finnas nån radikalare socialarbetarförbund som tillsammans med andra entiteter skulle ordna demonstrationer och kampanjer*. Socialt arbete konstrueras här, till skillnad från utdrag 7 och 8, till ett politiskt projekt. Trots betoningen på det sociala arbetets samhällspolitiska roll konstrueras i utdrag 9, likt i utdrag 7 och 8, sociala arbetets samhälleliga och strukturella roll till ett idel, en utopi; bortom oss.

Dominelli hävdar att, det personliga och individuella nivåerna måste sammanflätas i det sociala arbetets praktik för att kunna bekämpa rasism, både på en mikro och makronivå. Ett antirasistiskt arbete kräver att man i sociala arbetets praktik tar i beaktan de sociala, politiska och ekonomiska dimensionerna. (Dominelli, 1997, s. 18, 49.)

5 AVSLUTANDE DISKUSSION

I denna avhandling intresserade jag mig för hur socialarbetare, företrädesvis vita, skapar mening om ras och rasism inom socialt arbete. Jag intresserade mig också för hurdana roller det konstruerades för socialarbetarna i deras utsagor om ras och rasism. Eftersom jag uppmärksammat hur socialarbetarna skapat mening om ras och rasism, har jag inte upplevt det nödvändigt, varken relevant att definiera socialarbetarkontexten desto noggrannare.

Under avhandlingens gång blev det tydligt att socialarbetarna talade på ett antal olika sätt om ras och rasism. Det mest utmärkande var att bekämpa rasism formades till något viktig men också som något svårt. Svårigheten att bekämpa rasism kunde formas i relation till arbetsgemenskapen, klienter och den ”egna” vitheten.

I det avslutande kapitlet redogör jag först avhandlingens centrala resultat i relation till mina forskningsfrågor. Därefter kommer diskuteras resultaten i relation till den konstruerade teoretiska referensramen och central tidigare forskning. Avslutningsvis reflekterar jag forskningens genomförbarhet.

5.1 Sammanfattning av resultaten

För att besvara frågan, hur företrädesvis vita socialarbetare skapar mening om ras och rasism, samt hurdana roller konstrueras för dem i deras utsagor, konstruerade jag medhjälp av ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt diskurser, baserat på intervjuerna med socialarbetarna. Väsentligt för min analys blev att hitta bestämda sätt genom socialarbetarna kom att skapa mening om ras och rasism. På detta vis önskade jag synliggöra de olika betydelser som kopplades till ras och rasism. Jag har valt att behandla de olika subjektspositioner som konstruerades för socialarbetarna i deras utsagor i tal om ras och rasism, inuti var och en av de konstruerade diskurserna.

Socialarbetarna kom att skapa mening om ras och rasism på tre bestämda sätt genom jag konstruerat tre diskurser. Diskurserna har jag benämnt som den ambivalenta diskursen, den undvikande diskursen och den antirasistiska diskursen. I avhandlingens

resultatkapitel har det framgått hur socialarbetarna konstruerade ras och rasism från olika perspektiv och på olika sätt då de talade om ras och rasism i relation till arbetsgemenskapen, klienter och sig själva. Genom dessa diskursiva sätt att tala om ras och rasism konstruerades också olika subjektspositioner för socialarbetarna. Dessa konstruerade positionerna var inte alltid diskursspecifika. Till exempel kom subjektspositionerna i den ambivalenta diskursen och den antirasistiska diskursen att överlappa varandra till en del.

I den första diskursen, den ambivalenta, diskuterades ras och rasism i relation till både kollegor och klienter. I relation till kollegor ansågs det viktigt att lyfta fram rasism, men att lyfta fram rasism formades också till en svår och även känslig fråga. Framträdande blev, att lyfta fram rasism kunde försvåras på grund av varierande orsaker. Att lyfta fram rasism kunde formas till en potentiell konfrontationssituation med kollegor. Med andra ord, konstruerades ambivalensen mellan vikten av att lyfta fram rasism och samtidigt undvika konfrontationssituationer. Jag tolkade att, också institutionaliserade praktiker kunde försvåra att lyfta fram rasism trots att det ansågs som viktigt. Att lyfta fram rasism kunde försvåras, även förhindras av professionellas 'samma linje' i klientmöte. Ambivalensen kunde konstrueras mellan vikten att lyfta fram rasism, och svårigheten att göra så, i och med vissa praktikers institutionalisering. I ett fall formades arbetsgemenskapens stämning som något som förhindrade att lyfta fram rasism. I detta samband kunde socialarbetaren distansera sig från arbetsgemenskapen genom att konstruera sig en position av någon som "märker" rasism i relation till arbetsgemenskapen som "inte märker". Genom konstruktionen av en position av någon som "märker" kunde man också begränsa definitionen av rasism till synliga beteenden och tal (Ahmed, 2011, s. 211).

I relation till klienter kunde det bli viktigt att känna till ifall klienter hade rasismupplevelser för att kunna erbjuda relevant service och stöd. Att fråga om rasismupplevelser kunde formas till en konfliktfylld fråga eftersom man blev tvungen att välja vem man skulle fråga. Jag tolkade denna konfliktfylldhet beroende på att ras, och därmed föreställningen om olikhet synliggjordes. Svårigheten att fråga om rasismupplevelser kom också att definiera hurdan olikhet ras handlade om. Att fråga om rasismupplevelser skapade en oro av att utsätta klienter för rasism kunde anses utgå från en syn där ras förstås i hierarkiska termer. Det bör påpekas att alla socialarbetare utgick

från att ras är en socialt konstruerad kategori trots det verkade det svårt att fråga om rasismupplevelser i och med att ras synliggjordes. Jag tolkade att ambivalensen som konstruerades mellan vikten att fråga om rasismupplevelser, och valet beträffande vem man kunde fråga, skapade också definitionen på hurdan olikhet ras handlade om.

Den andra diskursen, den undvikande, skiljde åt sig från den ambivalente till exempel genom att betydelse av ras bortförklarades. Genom stödande på universalism och individualismdiskursen kunde man undvika betydelse av ras och istället allas likhet, respektive allas unikheter. Genom stödande på dessa diskurser kunde man motstå rasifierade kategorier och hierarkiska distinktioner mellan ”vi” och ”dem”. Betoning på allas likhet men också på allas unikheter kunde likaså förhindra diskussionen om relevanta olikheter (Keskinen, 2011, s. 162) och rasism. Jag kommer att fördjupa resonemanget i följande del. Också i den undvikande diskursen, som i den ambivalenta diskursen, kom man genom undvikande att tala om ras konstruera bilden av hurdan olikhet ras handlade om. Också här formades ras till en hierarkisk kategori, som bör undvikas.

Kännetecknande för den undvikande diskursen blev också att rasismkritik bortförklarades direkt som allt annat än rasism. Rasismkritiken kunde bortförklaras som resultat av klienters missnöje över beslut eller missnöje över socialarbetarnas maktanvändning. Genom att bortförklara rasismkritik som allt annat än rasism kunde verksamheten skyddas men även föreställningen av verksamhetens rasismfrihet och (ras)neutralitet. Intressant blev att, då rasismkritiken hördes som en personlig attack mot individen eller arbetsgemenskapen kunde man snabbt också ogiltigförklara rasismkritiken genom att betona hur man inte är rasist. Till exempel kunde man genom betoning på arbetsplatsens riktlinjer som rasismfria, konstruera en ”god” och rasismfri position för socialarbetaren som följde dessa riktlinjer. I och med att rasismens befintlighet nekades direkt genom att bortförklara det som allt annat än rasism, förstärktes socialarbetarens definitionsmakt i relation till klienten.

Den tredje och sista diskursen är den antirasistiska. Till skillnad från den ambivalenta diskursen, där ras kunde formas till en oroväckande sak i relation till klienter, kunde socialarbetarnas ”vithet” tidvis skapa en oro om ens möjligheter att bekämpa rasism som företrädesvis vit socialarbetare. Genom att tala om ”sin” vithet kunde

socialarbetarna motstå, universalismdiskursen samt individualismdiskursen och därmed ta avstånd från den undvikande diskursen. Genom tal om den ”egna” vitheten kunde den egna positionens begränsningar synliggöras och erkännas vilket kunde samtidigt skapa utrymme för andra perspektiv; som klientens.

Att tala om vithet, och speciellt den ”egna” vitheten, kunde också skapa oförutsedda effekter. Genom att tala om ”sin” vithet kunde man återskapa och centralisera det man försökt motstå, nämligen vithet. Då socialarbetarna talade om rasism kunde det också formas distinkta positioner för dem i relation till andra professionella. Iögonfallande blev hur socialarbetarna konstruerades till någon som är kunnig i rasismfrågor i relation till de okunniga. Genom konstruktionen av denna distinktion kunde man konstruera sig själv som utomstående av rasism.

Den antirasistiska diskursen konstruerades också av ett strukturellt perspektiv. Betoning på ett strukturellt tacklande av rasism kunde anses motstå individualistiska perspektiv. Trots den starka betoningen på det strukturella perspektivets styrka i att bekämpa rasism formades den till ett ideal; en utopi som en socialarbetare beskrev det.

De ovan presenterade diskurserna användes olika mycket av socialarbetarna. Där var vissa socialarbetare stödde sig på alla tre diskurser kunde andra stöda sig endast på två av diskurserna i tal om ras och rasism.

5.2 Diskussion av resultaten

Enigt analysresultaten kom socialarbetarna att skapa mening om ras och rasism genom den ambivalenta diskursen, den undvikande diskursen samt antirasistiska diskursen. Till följande kommer jag att fördjupa diskussionen av resultaten. Jag har redan tidigare, under analysen, diskuterat materialet utifrån den teoretiska referensramen. Tanken är, att här fördjupa den påbörjade diskussion i relation till den teoretiska referensramen och den centrala tidigare forskningen.

Alla de intervjuade socialarbetarna påpekade en brist på antirasistiska riktlinjer på sina arbetsplatser. Många upplevde att det kunde överlag vara bra att ha gemensamt formulerade riktlinjer. Vissa av socialarbetarna önskade sig konkreta instruktioner och

råd på hur man kunde stöda klienter som utsätts för rasism. Vissa andra av socialarbetarna påpekade åter att de upplevde det svårt att tala med barn och unga om deras rasismupplevelser. Brist på antirasistiska riktlinjer och konkreta arbetsmetoder för att bekämpa rasism verkar inte enbart gälla för mitt material. Anis (2008) har poängterat redan ett årtionde sedan ett behov av att utveckla arbetsmetoder och tillvägagångssätt inriktade på rasismfrågor. Ett speciellt stort behov verkade finnas enligt studien av konkreta arbetsmetoder genom barnklienters rasismupplevelser kunde bearbetas. (Anis, 2008, s. 98, 100.)

Enligt min studie verkar det fortfarande finnas ett behov av konkreta arbetsmetoder speciellt i det vardagliga arbetet genom man kunde bekämpa rasism. Resultaten synliggör att bekämpa rasism ansågs viktigt. Samtidigt kunde bekämpande formas till en svår och känslig fråga i relation till arbetsgemenskapen, klienter men också i relation till socialarbetarnas egna position som ”vita” professionella. Kampen mot rasism kan anses börja i det vardagliga sociala arbetet. Jag påstår att, utifrån resultaten kan det synliggöras angelägenheter som förmodligen kan försvåra utvecklande av gemensamma arbetsmetoder och tillvägagångssätt i kampen mot rasism.

Att lyfta fram rasism i arbetsgemenskapen konstruerades till en ambivalent fråga. Talet om att lyfta fram rasism kretsade ofta omkring hur- frågan. Frågan handlade ofta om hur man på bästa möjliga vis kunde lyfta fram rasism på arbetsplatsen. I och med att lyfta fram rasism konstruerades till en ambivalent fråga kan det antas synliggöra att lyft fram rasism är något som går utöver det vanliga. Något som är vanligt är något man inte tänker rätt så mycket på. Man kunde även påstå att det vanliga handlar om vanor. Eftersom att lyfta fram rasism konstruerades till en ambivalent fråga i relation till arbetsgemenskapen kunde man även gå så långt att påstå att lyfta fram rasism synliggör den institutionella vanan. (jfr Ahmed, 2011, 134–141.) Jag vågar hävda att, det vore viktigt att vända blicken på de vardagliga tillsynes ”goda” vardagliga vanor vilka konstruerat och konstruerar arbetsplatsens verksamhet. Det bör dock påpekas att ingen verksamhet är fri från vanor, de utgör snarare grunden för att man överhuvudtaget kan påstå sig ha en verksamhet (se Mattsson, 2015, 41.)

Att lyfta fram rasism i arbetsgemenskapen konstruerade en ambivalens i materialet kan anses synliggör att lyfta fram rasism inte utgör en vana. Att lyfta fram rasism inte utgör

en vana kan antas också synliggöra föreställningen om den imaginära medelmåttsklienten omkring vilken verksamheten organiserats och organiseras (Hammar-Suutari, 2009, s. 138–139). Jag vågar påstå att den imaginära medelmåttsklienten grundar sig i en föreställning av den ”vita” finska klienten. Samtidigt är föreställningen om den imaginära medelmåttsklienten central för det sociala arbetets organisering. Socialt arbete behöver med andra ord föreställningar om vilka det är man jobbar med (Mattsson, 2015, s. 41). Jag hävdar att, det vore viktigt att synliggöra föreställningen om den imaginära medelmåttsklienten i det sociala arbetet om man skall kunna bekämpa rasism och jobba för alla klienters sociala rättvisa.

Att vända blicken på självklarheter i det sociala arbetets verksamhet kunde vara en möjlig början i nedmontering av dessa självklarheter och ett sätt att motverka återskapande av ojämlika maktrelationer människor emellan. Jag anser att begreppet vardagsrasism kunde hjälpa att skapa en insyn i att också vardagliga, till synes ”goda” och (ras)neutrala, arbetsmetoder och tillvägagångssätt är ett resultat av vissa historier och maktkamper. Ingen arbetsmetod eller tillvägagångssätt kan förstås som neutral, de sammanflätar alltid med idéer om normalt och avvikande. (jfr Keskinen, 2011, s. 163).

Jag hävdar att, utvecklande av arbetsmetoder och tillvägagångssätt inriktade på rasismfrågor kräver överlag mer forskning och diskussion om rasism i det socialt arbete. Det skulle kunna handla om att vända blicken på den egna rasismen men också på hur man kan bekämpa rasismen vilket antyder att man inskriver sig själv en plats i rasismrelationer (jfr Frankenberg, 1993, s. 6).

5.3 Avhandlingens utvärdering

I forskning bör man sträva efter att försöka synliggöra deltagarnas uppfattningar och deras värld så väl som möjligt (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 189). Samtidigt kan forskaren aldrig riktigt påstå förstå sig på intervjupersonernas värld (Rastas, 2007, s. 92). En viktig utgångspunkt för avhandlingen har varit att också så kallade vanliga ”vita” människor, som företrädesvis vita socialarbetare, påverkas av och medverkar till rasism. På grund av denna utgångspunkt har jag i min forskarroll ofta antagit en kritisk och ifrågasättande position i relation till intervjumaterialet (se Juhila, 2016, s. 418–423).

Mitt mål har inte varit att komma fram med uttömmande tolkningar (se Juhila & Suoninen, 2016, s. 447), eller med andra ord, anser jag att också andra tolkningar kunde ha varit möjliga. Om de teoretiska samt begreppsliga utgångspunkterna varit andra, för att inte tala om uttolkaren, skulle också analysresultaten varit annorlunda (Kvale, 1997, s. 144, 204). En analys är efter allt endast en enskild representation av den sociala verkligheten (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 157–158), men en betydande sådan.

En diskursanalytiker strävar inte efter universella sanningar (Juhila & Suoninen, 2016, s. 446), snarare kan man påstå att sådana målsättningar ligger utanför diskursanalysens avsikt. Analysresultatens tillförlitlighet avgörs utifrån hur väl man kunnat argumentera för sina tolkningar (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 189). I en diskursanalytisk forskning kan detta innebära att forskaren utsätter sina tolkningar för kritik (Juhila & Suoninen, 2016, s. 446–447). Konkret har det betytt att jag försökt synliggöra hur jag kommit fram till vissa tolkningar. En viktig del har varit inkludering av intervjuцитat genom läsaren får avgöra mina tolkningskedjors trovärdighet.

Frågan om huruvida avhandlingens centrala begrepp, vithet och ras, deltagit i återskapande av rasifierade diskurser är en jag ägnat många tankar åt. Eftersom vithet och ras är situerade i rasifierade diskurser blir en medveten användningen av begreppen viktig. Med andra ord kan man genom användning av vithet och ras återskapa men också ifrågasätta de rasifierade diskurserna. (Rastas, 2004, s. 95–96.) Oron om huruvida jag kommit att skapa en alltför simplificerad bild av socialarbetarna kvarstår. Samtidigt har påpekats att forskning som använder sig av rasifierade begrepp bör jobba med och samtidigt emot dessa begrepp för att motarbeta essentialistiska processer (Gunaratnam, 2003, s. 7). För mig har det detta inneburit ett synliggörande också av potentiellt motstånd i materialet.

Funderingar om huruvida jag kommit att delta i återskapande av vithet och ras blir en fråga om reflexivitet (Juhila & Suoninen, 2016, 462). Genom mina tolkningar har jag oundvikligen kommit att förstärka vissa betydelser framom vissa andra. Genom tolkningarna deltar jag också i andra förhandlingar och kamper om de meningar som kopplas till ras och vithet. Jag hoppas att denna diskussion också skulle ta mer fart inom det sociala arbetet.

KÄLLOR

- Ahmed, S. (2011). *Vithetens hegemoni*. (A. Björck, P. Lorenzoni & M. Åsard. Övers.). Hägersten: Tankekraft Förlag.
- Ahmed, S. (2012). *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. Hämtad från <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=f5e71cbd-0550-4e96-9d44-c2adef2419eb%40pdc-v-sessmgr05&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#AN=599398&db=nlebk>
- Anis, M. (2008). *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat: Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. (Doktorsavhandling, Väestöliitto, Helsinki). Hämtad från <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Antikainen, M. (2010). *Matkalla suomalaiseksi ja hoiva-alan ammattilaiseksi? Venäläis- ja virolaistaustaisten naisten ja suomalaisuuden kohtaamiset kuulumista rakentamassa*. (Doktorsavhandling, Helsingfors universitet, Helsingfors). Hämtad från <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5775-5>
- Applebaum, B. (2010). *Being White, Being Good: White Complicity, White Moral Responsibility, and Social Justice Pedagogy*. Hämtad från <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=500762>
- Askeland, G. A., & Payne, M. (2006). Social work education's cultural hegemony. *International Social Work*, 49(6), 731-743. doi:10.1177/0020872806069079
- Benwell, B., & Stokoe, E. (2006). *Discourse and identity*. Hämtad från <https://www.cambridge-org.libproxy.helsinki.fi/core/books/discourse-and-identity/B8BD075925F2A8A2A8AAF5E666EBEF91>

- Best, A. (2003). Doing Race in the Context of Feminist Interviewing: Constructing Whiteness Through Talk. *Qualitative Inquiry*, 9(6), 895-914. doi:10.1177/1077800403254891
- Bonilla-Silva, E. (2014). *Racism without racists: Color-blind racism and the persistence of racial inequality in America* (4., uppl.). Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Pub.
- Burr, V. (2003). *Social constructionism* (2. uppl.). London: Routledge.
- Burr, V. (2015). *Social constructionism* (3. uppl.). doi: 10.4324/9781315715421
- Byrne, B. (2015). Rethinking Intersectionality and Whiteness at the Borders of Citizenship. *Sociological Research Online*, 20(3), 1-12. doi:10.5153/sro.3790
- Clarke, K. (Red.). (2003). *Welfare Research into Marginal Communities in Finland: Insider Perspectives on Health and Social Care*. Hämtad från <https://www.aidsactioneurope.org/en/publication/welfare-research-marginal-communities-finland-insider-perspectives-health-and-social>
- Collin, F. (2002). *Social reality*. Hämtad från <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=169202>
- Comstock, G. (2012). *Research Ethics: A Philosophical Guide to the Responsible Conduct of Research*. Hämtad från <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=30b6445c-0c12-4b16-83c1-6ec53ec421ac%40pdv-sessmgr04&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRI#AN=508339&db=nlebk>
- Constance-Huggins, M. (2019). Critical race theory and social work. I S. A. Webb (Red.), *The Routledge handbook of critical social work* (s. 163–170). Hämtad från <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4324/9781351264402>

- Cowlshaw, G. K. (2000). Censoring Race in 'Post-Colonial' Anthropology. *Critique of Anthropology*, 20(2), 101-123. Hämtad från <https://journals-sagepub-com.libproxy.helsinki.fi/doi/abs/10.1177/0308275X0002000201>
- Davies, B., & Harré, R. (2001). Positioning: The Discursive Production of Selves. I M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 261- 271). London: Sage.
- DiAngelo, R. J. (2018). *White fragility: Why it's so hard for White people to talk about racism*. Hämtad från <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=9ac5acf0-a5a5-4702-975a-d85e1863a730%40pdc-v-sessmgr03&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRI#AN=1608136&db=nlebk>
- Dominelli, L. (1997). *Anti-Racist Social Work: A Challenge for White Practitioners and Educators* (2. uppl.). Basingstoke: Macmillan.
- Dominelli, L. (2009). Values in critical practice: contested entities with enduring qualities. I R. Adams, L. Dominelli & M. Payne (Red.), *Critical practice in social work* (2. uppl., s. 19-31). Hämtad från <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=4b3c2955-1f2f-42f4-b321-c4e082ffac2c%40pdc-v-sessmgr01&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRI#AN=1453977&db=nlebk>
- Dyer, R. (1997). *White*. London: Routledge.
- Elder-Vass, D. (2012). *The reality of social construction*. Hämtad från <https://doi.org/10.1017/CBO9781139169202>
- Eskola, J. (2018.) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. I R. Valli (Red.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja*

analyysimenetelmiin (5., [rev. och utvidgade] uppl., s. xx-xx). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/978-952-451-825-3>

Epstein, L. (1999). *The Culture of Social Work*. I A. S. Chambon, A. Irving & L. Epstein (Red.), *Reading Foucault for Social Work* (s. 5- 26). New York: Columbia University Press.

Essed, P. (2002). *Everyday Racism: A New Approach to the Study of Racism*. I P. Essed & D. T. Goldberg (Red.), *Race critical theories: Text and context* (s. 176-194). Malden: Blackwell Publishers.

Essed, P. (2005). *Vardagsrasism*. I P. de los Reyes & M. Kamali (Red.), *Bortom Vi och Dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (s. 71–94) (SOU 2005:41). Stockholm: Statens offentliga utredningar. Hämtad från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2005/06/sou-200541/>

European Union Agency for Fundamental Rights, [FRA]. (2018). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey Being Black in the EU*. (EU-MIDIS II). Hämtad från https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-being-black-in-the-eu_en.pdf

Fahlgren, S., & Sawyer, L. (2005). *Maktrelationer och normaliseringsprocesser i välfärdsstaten*. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, 26(2/3), 95–106. Hämtad från <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/view/2338/2092>

Foucault, M. (1987). *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv.

Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia: Bd 1, Viljan att veta*. (B. Gröndahl & P. M. Johansson. Övers. Ny utg.) Göteborg: Daidalos.

Frankenberg, R. (1993). *White women, race matters: The social construction of whiteness*. Hämtad från <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=310251>

- Gallagher, C. (2000). White like me? Methods, Meaning and Manipulation in the Field of Whites Studies. I F. W. Twine & J. W. Warren (Red.), *Researching Research-Researching Race* (s. 67-92). New York: New York University.
- Garner, S. (2006). The Uses of Whiteness: What Sociologists Working on Europe Can Draw from US Research on Whiteness. *Sociology*, 40(2), 257-275.
doi:10.1177/0038038506062032
- Garner, S. (2014). Injured nations, racializing states and repressed histories: making whiteness visible in the Nordic countries. *Social Identities*, 20(6), 407- 422.
doi:10.1080/13504630.2015.1010707
- Gergen, K. J. (1998). Constructionist Dialogues and the Vicissitudes of the Political. I I. Velody & R. Williams (Red.), *The politics of constructionism* (s. 33- 48). Hämtad från <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=456751>
- Goldberg, D. T. (1993). *Racist Culture: Philosophy and the Politics of Meaning*. Oxford: Blackwell.
- Goldberg, D. T. (2006). Racial Europeanization. *Ethnic and Racial Studies*, 29(2), 331-364. doi:10.1080/01419870500465611
- Griffin, G., & Braidotti, R. (2002). Whiteness and European Situatedness. I G. Griffin & R. Braidotti (Red.), *Thinking differently: A reader in European women's studies* (221-236). London: Zed.
- Gruber, S. (2016). Cultural competence in institutional care for youths: experts with ambivalent positions. *Nordic Social Work Research*, 6(2), 89-101.
doi:10.1080/2156857X.2015.1109541
- Gunaratnam, Y. (2003). *Researching race and ethnicity: Methods, knowledge and power*. Hämtad från <https://dx-doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4135/9780857024626>

- Hammar-Suutari, S. (2009). *Asiakkaan erilaisuus: Kulttuurien välisen viranomaistyön etnografia*. (Doktorsavhandling, Joensuun yliopisto, Joensuu). Hämtad från https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-303-2/urn_isbn_978-952-219-303-2.pdf
- Harding, S. (1993). Rethinking Standpoint Epistemology: What Is “Strong Objectivity”? I L. Alcoff & E. Potter (Red.), *Feminist epistemologies* (s. 49-82). New York: Routledge.
- Harrison, P. & Burke, B. (2014). ”Same, same, but different”. I Lavalette, M. & Penketh, L. (Red.), *Race, racism and social work: Contemporary issues and debates* (71- 84). Hämtad från <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=1611875>
- Healy, K. (2000). *Social work practices: Contemporary perspectives on change*. Hämtad från <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=4f7002e9-82fd-473c-a346-26ae3fb4e85f%40pdc-v-sessmgr01&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRI#AN=518830&db=nlebk>
- Hiitola, J. (2015). *Hallittu vanhemmuus: Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa*. (Doktorsavhandling, Tammerfors universitet, Tammerfors). Hämtad från <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9721-6>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789524958868>
- hooks, b. (1990). *Yearning: Race, gender, and cultural politics*. Boston: South End Press.
- Huttunen, L. (2005). Etnisyys. I L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas (Red.), *Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 117- 160).

Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/978-951-768-275-6>

- Huttunen, L., Löytty, O., & Rastas, A. (2005). Suomalainen monikulttuurisuus. I L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas (Red.), *Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 16- 40). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/978-951-768-275-6>
- Hübinette, T., & Andersson, M. (2012). Between Colourblindness and Ethnicization: Transnational Adoptees and Race in a Swedish Context. *Adoption & Fostering*, 36(3-4), 97-103. doi:10.1177/030857591203600310
- Hübinette, T., Hörnfeldt, H., Farahani, F., & Rosales, R. L. (Red.). (2012). *Om ras och vithet i det samtida Sverige*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Hübinette, T., & Lundström, C. (2011). Sweden after the Recent Election: The Double-Binding Power of Swedish Whiteness through the Mourning of the Loss of “Old Sweden” and the Passing of “Good Sweden”. *NORA- Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 19(1), 42-52. doi:10.1080/08038740.2010.547835
- Hübinette, T., & Tigervall, C. (2009). When Racism Becomes Individualised: Experiences of Racialisation among Adult Adoptees and Adoptive Parents of Sweden. I S. Keskinen, S. Tuori, S. Irni & D. Mulinari (Red.), *Complying With Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (s. 119-135). Hämtad från <https://www-dawsonera-com.libproxy.helsinki.fi/abstract/9780754691457>
- Hyvärinen, M. (2017). Haastattelun maailma. I A. L. Aho, M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvuori (Red.), *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. xx- xx). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789517686112>
- Hörnqvist, M. (2012). *En annan Foucault: Maktens problematik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

International Federation of Social Work [IFSW]. (u.å). Global Definition of Social Work. Hämtad 2020-5-1 från <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

Jeffrey, D. (2005). 'What good is anti-racist social work if you can't master it?': exploring a paradox in anti-racist social work education. *Race Ethnicity and Education*, 8(4), 409-425. doi:10.1080/13613320500324011

Jenkins, S. (2016). Releasing Privilege: How Can We Develop Indigenous Knowledge and Create Credible Pathways Towards Decoloniation and Genuine Reconciliation in Our Communities and Schools in Australia? I A. D., Burton, D. Halonen, K. Hart, M. Hart, Y. Pompana & G. Rowe (Red.), *International indigenous voices in social work* (s. 151-168). Hämtad från <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=c8212870-1e1c-44f7-ad06-08cd32ae1a21%40pdc-v-sessmgr01&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#db=nlebk&AN=1339005>

Jensen, L. (2016). Danishness as Whiteness in Crisis: Emerging Post-Imperial and Development Aid Anxieties. I K. Loftsdóttir & L. Jensen (Red.), *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region: Exceptionalism, Migrant Others and National Identities* (s. 105-117). Hämtad från <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4324/9781315547275>

Jeyasingham, D. (2012). White Noise: A Critical Evaluation of Social Work Education's Engagement with Whiteness Studies. *British Journal of Social Work*, 42, 669- 686. doi:10.1093/bjsw/bcr110

Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. I A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (Red.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 249- 262). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789517685276>

- Jokinen, A., & Juhila, K. (2016). Valtasuhteiden analysoiminen. I A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (Red.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 75-104). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789517685276>
- Jokinen, A., Juhila, K., & Pösö, T. (1995). Tulkitseva sosiaalityö. I A. Jokinen, K. Juhila & T. Pösö (Red.), *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: Konstruktionistinen näkökulma* (s. 9- 27). Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. I A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (Red.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 25- 50). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789517685276>
- Juhila, K. (2009a). Sosiaalityön selontekovelvollisuus. *Janus*, 17(4), 296–312. Hämtad från <https://journal.fi/janus/article/view/50532/15297>
- Juhila, K. (2009b). Objektivointi ja subjektivointi sosiaalityön käytännössä – Michel Foucault’in perintöä tulkitsemassa. I Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T. *Sosiaalityö ja teoria*. (s. xx-xx). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/978-952-451-804-8>
- Juhila, K. (2016). Tutkijan positiot. I A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (Red.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 411- 443). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789517685276>
- Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. I A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (Red.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 445- 463). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789517685276>
- Kamali, M. (2002). *Kulturkompetens i socialt arbete: Om socialarbetarens och klientens kulturella bakgrund*. Stockholm: Carlsson.

- Kamali, M., & Jönsson, J. H. (2018). Introduction: Neoliberalism and social work in the Nordic welfare states. I M. Kamali & J. H. Jönsson (Red.), *Neoliberalism, Nordic Welfare States and Social Work: Current and Future Challenges* (s. 1-22). New York: Routledge.
- Kantola, A. & Pölkki, M. (29.3.2018). Sosiaaliviranomainen ehdotti Leif Hagertille, 29, nimen vaihtamista – Romanian on Suomessa vaikea päästä edes työhaastatteluihin. *Helsingin Sanomat*. Hämtad från <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005623907.html>
- Katisko, M. (2016). Kulttuurienvälinen kompetenssi sosiaalityössä. I M. Törrönen, K. Hänninen, P. Jouttimäki, T. Lehto-Lundén & M. Veistilä (Red.), *Vastavuoroinen sosiaalityö* (s. xx-xx). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789524959179>
- Keskinen, S. (2004). Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. I M. Kuronen, R. Granfelt, L. Nyqvist & P. Petrelius (Red.), *Sukupuoli ja sosiaalityö: Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja* (s. 19- 45). Jyväskylä: PS- kustannus.
- Keskinen, S. (2009). Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. I S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (Red.), *En ole rasisti, mutaa... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 33-45). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Keskinen, S. (2011). Troublesome Differences—Dealing with Gendered Violence, Ethnicity, and ‘Race’ in the Finnish Welfare State. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 12(2), 153-172. doi:10.1080/14043858.2011.622075
- Keskinen, S. (2014). Re-constructing the peaceful nation: negotiating meanings of whiteness, immigration and Islam after a shopping mall shooting. *Social Identities*, 20(6), 471-485. doi:10.1080/13504630.2015.1004828

- Keskinen, S., & Andreassen, R. (2017). Developing theoretical perspectives on racialisation and migration. *Nordic Journal of Migration Research*, 7(2), 64-69. doi:10.1515/njmr-2017-0018
- Keskinen, S., Rastas, A., & Tuori, S. (2009). Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. I S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (Red.), *En ole rasisti, mutaa... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s.7-21). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. I R. Valli (Red.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., [rev. och utvidgade] uppl., s. xx-xx). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/978-952-451-825-3>
- Kukla, A. (2000). *Social Constructivism and the Philosophy of Science*. Hämtad från <http://web.a.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=2fe72342-86d4-40bb-9a95-fa9765d62991%40sdc-v-sessmgr03&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#AN=60621&db=nlebk>
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lehtonen, M. (2009). Olen suomalainen (Io sono finlandese). I S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (Red.), *En ole rasisti, mutaa... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 109-115). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Leinonen, J. (2012). Invisible immigrants, visible expats? Americans in Finnish discourses on immigration and internationalization. *Nordic Journal of Migration Research*, 2(3), 213-223. doi:10.2478/v10202-011-0043-8
- Leinonen, J., & Tolvanen, M. (2014). Researching in/visibility in the Nordic context: Theoretical and empirical views. *Nordic Journal of Migration Research*, 4(4), 161-167. doi:10.2478/njmr-2014-0025

- Lentin, A. (2005). Replacing 'race', historicizing 'culture' in multiculturalism. *Patterns of Prejudice*, 39(4), 379-396. doi:10.1080/00313220500347832
- Lentin, A. (2011). What Happens to Anti-Racism When We Are Post Race? *Feminist Legal Studies*, 19(2), 159-168. doi:10.1007/s10691-011-9174-5
- Lentin, Alana. (2014). Post-race, post politics: the paradoxical rise of culture after multiculturalism. *Ethnic and Racial Studies*, 37(8), 1268–1285. doi:10.1080/01419870.2012.664278
- Levine-Rasky, C. (2013). *Whiteness Fractured*. Farnham: Ashgate Publishing. Hämtad från <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4324/9781315547268>
- Lewis, A. (2004). "What group?" – Studying whites and whiteness in the era of "color-blindness". *Sociological Theory*, 22(4), 623-646. doi:10.1111/j.0735-2751.2004.00237.x
- Lilja, M. (2015). "*Det bästa för mitt barn*": Nyblivna mödrar i den delade staden. (Doktorsavhandling, Örebro universitet, Örebro). Hämtad från <urn:nbn:se:oru:diva-43495>
- Loftsdóttir, K., & Jensen, L. (Red.) (2016). *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region: Exceptionalism, Migrant Others and National Identities*. Hämtad från <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4324/9781315547275>
- Lynch, M. (1998). Towards a Constructivist Genealogy of Social Constructivism. I I. Velody & R. Williams (Red.), *The politics of constructionism* (s. 13- 32). Hämtad från <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=456751>
- Marjanen, P., Spolander, G., & Aulanko, T. (2018). Neoliberalism, welfare state and social work practice in Finland. I M. Kamali & J. H. Jönsson (Red.), *Neoliberalism, Nordic Welfare States and Social Work: Current and Future Challenges* (s. 79- 90). New York: Routledge.

- Mattsson, T. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis* (2. uppl.). Malmö: Gleerups.
- McWhorter, L. (2005). Where do white people come from? A Foucaultian critique of Whiteness Studies. *Philosophy & Social Criticism*, 31(5-6), 533-556.
doi:10.1177/0191453705055488
- Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2016). Vad är socialt arbete? IA. Meeuwisse, H. Swärd, S. Sunesson, M. Knutagård (Red.), *Socialt arbete: En grundbok* (Tredje utgåvan, första tryckning) (s. 29–76). Stockholm: Natur & Kultur.
- Metteri, A., Forsman, S., Heinonen, E. & Laakso, T. (2016). Monikulttuurinen osaaminen ja kulttuurienvälinen kompetenssi sosiaalityön käytännöissä ja koulutuksessa. I S. Kannasoja, M. Kuronen & T. Poikolainen (Red.), *Tutkiva sosiaalityö: Sosiaalityön aika* (s.27- 32). Hämtad från Talentias elektroniska databas för publikationer <https://talentia.e-julkaisu.com/2016/tutkivasosiaalityo2016.php>
- Miles, R. (1984). Marxism the sociology of “race relations”? *Ethnic and Racial Studies*, 7(2), 217- 237. doi:10.1080/01419870.1984.9993442
- Miles, R., & Brown, M. (2003). *Racism* (2. uppl.). London: Routledge.
- Mulinari, D., Keskinen, S., Irni, S. & Tuori, S. (2009). Introduction: Postcolonialism and the Nordic models of welfare and gender. I S. Keskinen, S. Tuori, S. Irni & D. Mulinari (Red.), *Complying With Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (s. 1-16). Hämtad från <https://www-dawsonera-com.libproxy.helsinki.fi/abstract/9780754691457>
- Niemi, P. (2013). Hyvä, paha valta. I M. Laitinen & A. Niskala (Red.), *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/978-951-768-415-6>
- Payne, M. (1999). The moral bases of social work. *European Journal of Social Work*, 2(3), 247-258. doi:10.1080/13691459908412193

- Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/978-951-768-263-3>
- Pohjola, A. (2002). Pahan säikeitä auttamistyössä. I J. Hurtig & M. Laitinen (Red.), *Pahan kosketus: Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä*, (s. 42-62). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pon, G. (2009). Cultural Competency as a New Racism: An Ontology of Forgetting. *Journal of Progressive Human Services*, 20(1), 59- 71. Hämtad från <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.1080/10428230902871173>
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Puuronen, V. (2011). *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raittila, P. (2009). Journalismin maahanmuuttokeskustelu: hymistelyä, kriittisyyttä vai rasismin tukemista? I S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (Red.), *En ole rasisti, mutaa... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 67-75). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Ranta-Tyrkkö, S. (2011). High time for postcolonial analysis in social work. *Nordic Social Work Research*, 1(1), 25- 41. doi:10.1080/2156857X.2011.562032
- Rask, S. (2018). *Diversity and Health in the Population: Findings on Russian, Somali and Kurdish origin population in Finland*. (Doktorsavhandling, Helsingfors universitet, Helsingfors). Hämtad från <http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN 978-951-51-4169-9>
- Rastas, A. (2004). Am I Still 'White'? Dealing with the Colour Trouble. *Balayi: Culture, Law and Colonialism*, 6, 94-106. Hämtad från <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201301291017>
- Rastas, A. (2005). Racializing categorization among young people in Finland. *Nordic Journal of Youth Research*, 13(2), 147-166. doi:10.1177/1103308805051319

- Rastas, A. (2007). *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. (Doktorsavhandling, Tammerfors universitet, Tammerfors). Hämtad från <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-6964-0>
- Rastas, A. (2009). Rasismin kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. I S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (Red.), *En ole rasisti, mutaa... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 47-64). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Rastas, A. (2016). Reading History through Finnish Exceptionalism. I K. Loftsdóttir & L. Jensen (Red.), *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region: Exceptionalism, Migrant Others and National Identities* (s. 89-103). Hämtad från <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4324/9781315547275>
- Raunio, K. (2009). *Olellainen sosiaalityössä* (2. rev. utgåva.) Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Ruohio, H. (2017). *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut: Perheeseen ja kansaan kuuluminen*. (Doktorsavhandling, Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki). Hämtad från https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/suomalaiset_kansainvalisesti_adoptoidut.pdf
- Ruuska, P. (2015). Toisen nahoissa ja vähän sanoissakin. I M. Lehtonen, O. Löytty & P. Ruuska (Red.), *Suomi toisin sanoen* (s. 211- 228). Tampere: Vastapaino. Hämtad från <http://kauppa.vastapaino.fi/images/kurkkaa/4E/9789517685238/9789517685238.pdf>
- Seikkula, M. (2015). Rodullistavien rajanvetojen kyseenalaistaminen rasismien kohteeksi joutuvien blogiteksteissä. *Sukupuolentutkimus – Genusforskning*, 28(4), 20–31. Hämtad från <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1774745>

- Seikkula, M. (2019). (Un)masking 'extreme' and 'ordinary' whiteness: Activists' narratives on antiracist mobilisation in Finland. *The Sociological Review*, 67(5), 1002- 1017. doi:10.1177/0038026119841788
- Sewell, W. H. (1992). A Theory of Structure: Duality, Agency, and Transformation. *American Journal of Sociology*, 98(1), 1-29. doi:10.1086/229967
- Siironen, S. (1.13.2020). Opiskelijat kertoivat yliopistoissa kokemastaan rasismista – Kysyimme viideltä suurelta yliopistolta asiasta: "En voi sanoa, että olisin täysin yllättynyt". *Yle*. Hämtad från <https://yle.fi/uutiset/3-11155544>
- Sullivan, S. (2014). *Good White people: The problem with middle-class white anti-racism*. Hämtad från <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=3408881>
- Suoninen, E. (2016). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. I A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (Red.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 229- 247). Hämtad från <https://www-ellibslibrary-com.libproxy.helsinki.fi/book/9789517685276>
- Swärd, H., & Starrin, B. (2016). Makt i socialt arbete. I A. Meeuwisse, H. Swärd, S. Sunesson, M. Knutagård (Red.), *Socialt arbete: En grundbok* (Tredje utgåvan, första tryckning) (s. 393–413). Stockholm: Natur & Kultur.
- Taylor, S. (2001). Locating and Conducting Discourse Analytic Research. I M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (Red.), *Discourse as data: A guide for analysis* (s. 5- 48). London: Sage Publications.
- Toivanen, M. (2014). The visual lexica of (national) belonging and non- belonging in the accounts of young kurds in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 4(4), 192-200. doi:10.2478/njmr-2014-0027
- Tuori, S. (2009). *The Politics of Multicultural Encounters: Feminist Postcolonial Perspectives*. (Doktorsavhandling, Åbo Akademi, Åbo). Hämtad från <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/47293/TuoriSalla.pdf>

- Urponen, M. (2010). *Ylirajaisia suhteita: Helsingin olympialaiset, Armi Kuusela ja ylikansallinen historia*. (Doktorsavhandling, Helsingfors universitet, Helsingfors). Hämtad från <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6449-4>
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Hämtad från https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf
- Valtonen, K. & Työhallinnon julkaisu. (1999). *Pakolaisten integroituminen Suomeen 1990-luvulla* (Nr. 228). Helsinki: Työministeriö. Hämtad från <https://multikult.files.wordpress.com/2008/05/pakolaisten-kotoutuminen-suomeen-90-luvulla-tutkimus.pdf>
- Vuorela, U. (2009). Colonial Complicity: The “Postcolonial” in a Nordic Context. I S. Keskinen, S. Tuori, S. Irni & D. Mulinari (Red.), *Complying With Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (s. 19-33). Hämtad från <https://www-dawsonera-com.libproxy.helsinki.fi/abstract/9780754691457>
- Walter, M., Taylor, S., & Habibis, D. (2011). How White is Social Work in Australia? *Australian Social Work*, 64(1), 6-19. doi:10.1080/0312407X.2010.510892
- Williams, C., & Parrot, L. (2014). Anti-Racism and Predominantly 'White Areas': Local and National Referents in the Search for Race Equality in Social Work Education. *British Journal of Social Work*, 44(2), 290-309. doi:10.1093/bjsw/bcs113
- Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod* (S E. Torhell, Övers.) Lund: Studentlitteratur.
- Yancy, G. (2004). Fragments of a Social Ontology of Whiteness. I G. Yancy (Red.), *What white Looks Like: African-American Philosophers on the Whiteness Question* (s. 1- 23). New York: Routledge.

Yee, J. Y. (2005). Critical Anti-Racism Praxis: The Concept of Whiteness Implicated. I J. Fook, S. F. Hicks & R. Pozzuto (Red.), *Social work: A critical turn* (s. 87-103). Toronto: Thompson Educational Publishing.

Young, I. M. (2002). Förtryckets fem ansikten. I Young, I. M., *Att kasta tjejkast: Texter om feminism och rättvisa*. Stockholm: Atlas.

BILAGOR

Bilaga 1 INTERVJUGUIDE

Presentation och introduktion

Basfrågor:

- Hur har du kommit in på fältet för det sociala arbetet?
- Kan du berätta om vad du jobbar med för tillfället?
- Med vilken klientgrupp jobbar du med?

Allmänt om ras och rasism:

- Hur bekant är ras för dig? Hurdana betydelser får ras i ditt personliga liv, sociala förhållanden, i arbete och med klienter? Något annat?
- Hur bekant är rasism för dig? Hurdana betydelser får rasism i ditt personliga liv, sociala förhållanden, i arbete och med klienter? Något annat?
- Vilken betydelse har socialarbetarutbildningen och arbetserfarenheten haft för dig för att skapa kännedom om ras och rasism? Annan utbildning/ kurser eller samhällelig verksamhet/ aktivism? Annan samhällelig debatt?

Rasism och dess inverkan:

- Hur ser du att rasism påverkar dig? Din kunskap om världen, det du gör eller inte gör?
- Hurdan betydelse anser du det kan ha på dig att leva som vit finsk människa i Finland?
- Hurdana upplevelser har du av rasism i det sociala arbetet? Eller kanske diskriminering eller fördomar? Kan du ge några exempel?

Rasifierade positioner och intersektionalitet:

- Hur ser du på att din rasifierade position påverkar i arbete?
- Finns det saker/ frågor m.m. som du undviker eller kanske framhäver då du arbetar med klienter som inte delar samma rasliga position som du?
- Hurdana betydelser ser du att vara vitkvinna kan få i det sociala arbetet?
- Vad är lättare att tala om ras eller könsposition? Vad kan denna lätthet/ svårhet bero på enligt dig?

Socialt arbete och rasism:

- Diskuteras rasism på jobbet och hur görs det? Med vem kommer rasism på tal?
- Finns det policyn för att motarbeta rasism på arbetsplatsen? Eller kanske arbetsformer som ökar raslig rättvisa?
- Hur ser du på mångkulturellt och kultursensitivt arbetets betydelse i denna tid?

Socialarbetarens roller:

- Hur ser du att din rasligt privilegierade position påverkar dina möjligheter att känna igen rasism? Hur kan rasism behandlas med klienter som utsätts för det?
- Hurdana roller tycker du att du har som rasligt privilegierad för att motarbeta rasism?
- Hur kändes det att tala om ras, vithet och rasism? Något annat?

Bilaga 2 BREV TILL INFORMANTERNA

Bästa informant,

Jag heter Camilla Nyroth och håller på att slutföra min pro-gradu avhandling vid statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors Universitet med socialt arbete som huvudämne.

Intresset ligger på hur ras och rasism kan förstås ur ett socialt arbete synvinkel. I och med att avhandlingen utgår från kunskapsproduktionens kritiska traditioner så är jag också intresserad över vilka betydelser våra (rasliga) positioner kan få i vår verksamhet som socialarbetare.

Jag har tidigare intervjuat socialarbetare via sosiaalioyön uraverkosto för denna avhandling men i och med att forskningsfrågorna förändrats behöver jag samla in ett nytt material. Härmed söker jag intresserade socialarbetare (studeranden som arbetar som socialarbetare passar också) för att ställa upp för individuella intervjuer under maj månaden.

Intervjuerna spelas in och transkriberas av undertecknad. Materialet anonymiseras omgående och behandlas med största möjliga konfidentialitet och förstörs efter att avhandlingen blivit färdig. Deltagande i intervjun är frivilligt och informanten har rätt att avbryta sitt deltagande i forskningen när som helst. Intervjun beräknas ta ca 30 min-1 h. Jag letar efter max. 6 socialarbetare. Alla som intervjuats kommer att tilldelas 2 Finnkino biobiljetter.

Som sagt är jag intresserad över dina personliga erfarenheter och tankar som socialarbetare om temat. Oberoende om du är bekant eller inte med denna tematik är du väldigt välkommen att kontakta mig gällande intervjun eller överlag gällande temat.

Som handledare för avhandlingen fungerar professor i socialt arbete Marjaana Seppänen.

Vänligen Camilla Nyroth

+358 ...

camilla.nyroth@helsinki.fi

Bilaga 3 SAMTYCKESBLANKETT

Camilla Nyroth

Statsvetenskapliga fakulteten

Helsingfors Universitet

Avtal om samtycke till deltagande i forskning

Jag ger härmed mitt samtycke till deltagande i en intervju, vilken kommer användas som forskningsmaterial i Camilla Nyroths pro gradu-avhandling om ras och rasism och i det sociala arbetet.

Jag har fått information om forskningen och hur materialet kommer att användas och vet därmed att intervjun spelas in, transkriberas och anonymiseras. Materialet kommer att behandlas med största möjliga konfidentialitet och endast användas i forskningssyfte för denna avhandling.

Jag intygar att mitt deltagande är frivilligt och är medveten om att jag har rätt att avbryta mitt deltagande när som helst ifall jag inte längre önskar delta. I intervjusituationen kan jag även välja att inte besvara någon eller några frågor ifall jag inte vill.

Forskarens namn: Camilla Nyroth

Intervjupersonens namn:

Bilaga 4 TRANSKRIBERINGSKONVENTIONER

H	haastateltava
I	intervjuperson
C	Camilla
(.)	kort paus
(2)	längre paus
[överlappande tal
* *	tyst tal
<u>abcd</u>	betonat tal
....	en del som tagits från mitten av texten
(())	anonymiserade delar, mina kommentarer